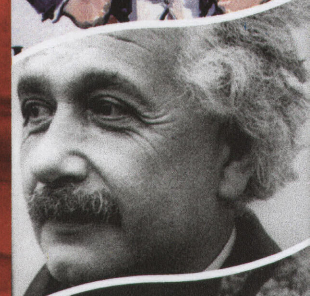
MAREA ISTORIE ILUSTRATĂ A LUMII

ÎN 7 VOLUME

RĂZBOAIELE MONDIALE ŞI PERIOADA INTERBELICĂ

COLECŢIA Financiarul

Războaiele mondiale și perioada interbelică

1914–1945

Prima jumătate a secolului XX găsește lumea prinsă în vâltoarea a două conflagrații mondiale, duse cu o cruzime fără precedent. Primul Război Mondial izbucnește în urma unei dispute exclusiv europene, transformându-se într-un conflict ce avea să implice coloniile și Statele Unite ale Americii. Acesta a modificat configurația geopolitică a Europei și a schimbat echilibrul puterilor în toată lumea. În cel de Al Doilea Război Mondial, națiunile Europei, Asiei, Americii și Africii sunt atrase în luptă de politica agresivă a Germaniei naziste și a Uniunii Sovietice. Războiul a fost purtat cu cele mai noi tehnologii armate și a costat viața a mai bine de 55 de milioane de oameni. Holocaustul, exterminarea sistematică a evreilor din Europa, reprezintă o catastrofă etică și etnică de neconceput pentru civilizația modernă.

Reintegrarea socială a invalizilor de război a reprezentat o problemă pentru națiunile participante la cele două conflagrații; veteranii de război mutilați ajungeau adesea să cerșească pe străzi.

1
Sfârşitul monarhiilor europene, caricatură, 1918

2
Geografii britanici schimbă harta Europei

3
Paradă în Piaţa Roşie, Moscova, 1927

EPOCA RĂZBOAIELOR MONDIALE

La începutul secolului XX, naţionalismul agresiv, lupta pentru reîmpărţirea sferelor de influenţă şi cursa internaţională a înarmării au făcut ca pacea europeană să fie pe punctul de a exploda. Asasinarea moştenitorului austro-ungar în iulie 1914 a declanşat o conflagraţie care avea să distrugă vechile structuri statale ❶. După război, au luat naştere forţe politice totalitariste, alimentate de crizele sociale şi economice ale timpului. În 1939, nazismul german a aruncat lumea în cel mai devastator război din istorie. La sfârşitul lui, în 1945, Europa era o ruină.

Reorganizarea statelor după Primul Război Mondial

Primul Război Mondial, dus cu toate resursele disponibile de atunci, a schimbat relaţiile de putere din întreaga lume şi a retrasat harta Europei ❷. Până şi naţiunile victorioase, Marea Britanie şi Franţa, erau slăbite economic după conflagraţie. Statele Unite ale Americii au câştigat cel mai mult de pe urma războiului, preluând statutul de hegemon mondial de la Marea Britanie şi urmărind să instaureze pacea în Europa pe baza dreptului de autodeterminare al naţiunilor. Însă ordinea de după război, creată la Paris de puterile victorioase, era contradictorie. Aceasta devine sursa unor noi conflicte, creând premisele următorului război. Forţele care au pierdut erau nemulţumite de faptul că fuseseră considerate unicele responsabile pentru război şi vedeau plăţile cu care fuseseră împovărate drept o mare nedreptate. Mai ales Germania, care era obligată să îşi cedeze coloniile şi o mare parte din imperiu, urmărea de la bun început revizuirea tratatului. Scindarea imperiilor multiculturale Austro-Ungar şi Otoman creează state-naţiuni instabile în Europa de Răsărit şi Centrală, cu minorităţi etnice puternice. În Orientul Apropiat, puterile victorioase încalcă promisiunea de a garanta independenţa naţională. Fostele teritorii ale Imperiului Otoman erau împărţite între britanici, francezi sau puse sub mandat internaţional. Atitudinea inconsecventă a Marii Britanii faţă de imigrarea evreilor în Palestina stă la baza conflictului arabo-israelian declanşat după 1945 ❺.

5
Evrei manifestând pentru dreptul de imigrare în Palestina, New York, anii 1920

Totalitarismul: comunismul şi fascismul

Primul Război Mondial mobilizează pentru prima dată naţiuni întregi. Acesta răstoarnă ordinea socială din multe ţări şi conduce la revolte şi revoluţii. Dinastii care domneau de secole se prăbuşesc în Rusia, Germania, Austria şi Ungaria. În multe state se instaurează democraţii parlamentare, cu caracter temporar. Mai mulţi sorţi de izbândă a avut victoria din 1917 a bolşevicilor din Rusia ❸. Înfiinţarea Uniunii Sovietice în 1922 a influenţat dezvoltarea internă a întregii Europe. Obiectivul sovietic de a declanşa o revoluţie comunistă mondială a trezit temeri legate de posibile lovituri de stat ale partidelor de stânga în cadrul democraţiilor europene instabile de după război ❹. În replică, grupurile fasciste de dreapta câştigau puterea peste tot. Deşi acestea se deosebeau foarte mult de la o ţară la alta, toate aveau în comun o atitudine naţionalist-militară, radical antidemocratică şi anticomunistă. Astfel de mişcări devin dominante în Germania şi în Italia, datorită situaţiei catastrofale a economiei lumii. În Spania, regimul fascist se stabileşte după un sângeros război civil. Sisteme autoritare apar şi în America de Sud, iar conducerea militară naţionalistă din Japonia urmăreşte să întemeieze un imperiu colonial în Asia. În China, naţiunea cea mai numeroasă a lumii, partidele naţionaliste şi comuniste se luptă pentru control. Dintre Marile Puteri, numai Franţa, SUA şi Marea Britanie îşi menţin sistemele democratice liberale, în ciuda crizei economice.

4
Plata indemnizaţiei de şomaj, 1930

28 iulie 1914 | Declanşarea Primului Război Mondial

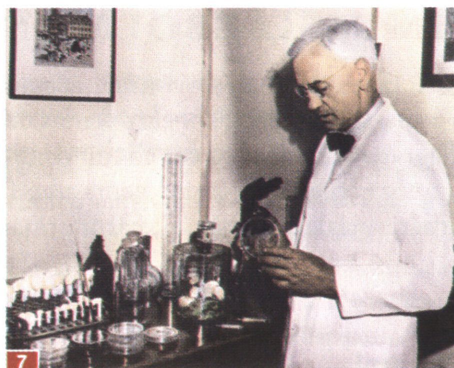
1915 | Einstein publică *Teoria generală a relativităţii*

1917 | Declaraţia Balfour

1919 | Tratatul de la Versailles

1922 | Înfiinţarea Uniunii Sovietice

Oraş german distrus după un bombardament, 1944

Alexander Fleming, inventatorul penicilinei, 1940

Asamblarea maşinilor în SUA, cca 1940

Teroarea şi războiul total

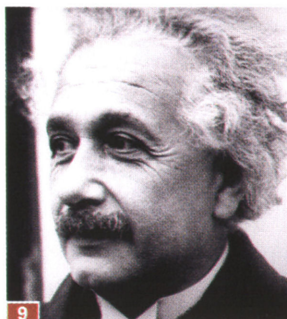
În Germania vine la putere o mişcare fascistă agresivă, reprezentată de Partidul Naţional-Socialist al lui Hitler. Reichul german începe cel de Al Doilea Război Mondial ❻ în 1939, cu scopul de a reorganiza Europa după teoria rasistă a nazismului, instaurând o campanie de exterminare a unor grupuri etnice din estul Europei, care culminează cu genocidul a milioane de evrei europeni. Statele Unite ale Americii, Marea Britanie şi Uniunea Sovietică formează o alianţă care pune capăt războiului nazist, ocupând Germania în 1945. Japonia, aliatul Germaniei, se predă numai după cele două bombardamente atomice. În cel de Al Doilea Război Mondial, au fost folosite cele mai devastatoare tehnologii, astfel că mai bine de 55 de milioane de oameni şi-au pierdut viaţa. Bombardamentele efectuate de forţele aeriene au avut un număr uriaş de victime şi au distrus oraşe întregi. În urma războiului, Uniunea Sovietică şi Statele Unite ale Americii devin cele două supraputeri ale lumii. După 1945, însă, divergenţele dintre acestea au condus la împărţirea ideologică a Europei şi a lumii întregi.

Începuturile culturii de masă moderne

În perioada interbelică, dezvoltarea ştiinţei şi tehnologiilor în ţările industrializate schimbă fundamental viaţa oamenilor. În 1915, fizicianul german Albert Einstein ❾ publică *Teoria generală a relativităţii* şi revoluţionează conceptul de timp şi spaţiu, obţinând Premiul Nobel pentru fizică (1921). În 1929, un alt laureat al Premiului Nobel bacteriologul britanic Sir Alexander Fleming descoperă penicilina şi o aplică în medicină ❼.

Datorită liniei de asamblare ❽, automobilul devine un mijloc de transport în masă. Graţie noilor tehnologii, viaţa de zi cu zi, mai ales la oraş, capătă dinamism. Devine posibilă comunicarea la distanţe mari într-un timp mai scurt şi tot mai mulţi oameni încep să se mute din locul de origine în căutarea unor slujbe mai bune şi a unui trai îndestulat. De asemenea, noua tehnologie a revoluţionat industria spectacolului: radioul şi cinematograful ❿ devin mijloacele de distracţie a maselor. Se dezvoltă o cultură de consum orientată spre ocuparea timpului liber. Cotidienele ieftine, a căror apariţie era posibilă doar datorită noilor tehnologii, facilitează reproducerea în masă a cuvântului tipărit, câştigând un număr tot mai mare de cititori. Reclamele de neon şi panourile uriaşe de pe străzi reprezentau noul aspect al comerţului orientat către client. Industria spectacolelor, cu săli de dans, cluburi de noapte ⓫, ajunge să definească un stil de viaţă asociat cu mistica *zgomotoşilor anii 1920*. Accesul la bunurile de larg consum prin intermediul mass-media începe să estompeze diferenţele care existau între burghezie şi clasa muncitoare. Rolurile sexelor suferă modificări notabile. Mişcarea feministă obţine emancipare politică; după 1918, în majoritatea ţărilor industrializate femeile au drept de vot şi posibilitatea de a candida pentru funcţii în stat. De asemenea, femeile capătă şi dreptul de a se angaja ⓬, deşi a trebuit să treacă mult timp până au putut deţine funcţii importante.

Aceste schimbări spectaculoase au loc îndeosebi în Statele Unite ale Americii şi în ţările industrializate ale Europei. O mare parte din restul lumii ia parte la această revoluţie, îmbinând stilul de viaţă occidental modern cu practicile culturale tradiţionale.

Albert Einstein, cca 1930

Dansatoarea Josephine Baker, starul perioadei interbelice, cca 1930

Myrna Loy şi William Powell, staruri de film din anii 1930

Studente la geografie cercetează un teren, SUA, 1920

1929 | Descoperirea penicilinei
1 septembrie 1939 | Izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial
Din 1929 | Criza economică mondială
30 ianuarie 1933 | Hitler vine la putere în Germania
8 august 1945 | Folosirea primei bombe atomice

Primul Război Mondial 1914–1918

1 Soldați purtând măști de gaze, 1916

Primul Război Mondial este considerat *prima calamitate a secolului XX*. Declanșat de politica imperialistă a puterilor europene și de alianțele instabile care au rezultat, Marea Conflagrație s-a soldat cu cca 10 milioane de morți și 13 milioane de răniți. Mobilizarea unor națiuni întregi și violența adusă la extrem ❶ din acest război declanșează răsturnări sociale și politice ale căror urmări au marcat întreg secolul XX.

Izbucnirea Primului Război Mondial

Cauza directă a războiului a fost asasinarea moștenitorului tronului Austriei în iunie 1914. *Criza din iulie* se agravează pe măsură ce sistemul de alianțe între puterile europene își mobilizează forțele pentru război.

După asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand ❸ și a soției sale Sofia de către naționalistul sârb Gavrilo Princip la 28 iunie 1914, la Sarajevo, Austro-Ungaria dorea să redreseze rapid situația, pentru a-și restabili influența politică în Serbia. Pentru că Rusia sprijinea Serbia, iar Reichul german susținea Austria în baza unor alianțe semnate, criza politică se acutiza amenințând pacea în Europa.

În următoarea lună, după contacte diplomatice intense, Marile Puteri își respectă angajamentele din cadrul alianțelor, începând *Criza din iulie*. Împăratul Franz Joseph I al Austriei înaintează Serbiei un ultimatum amenințător ❺, după ce se asigură de sprijinul Germaniei; acesta este reasigurat de kaizerul Wilhelm II, de sprijinul lui necondiționat prin așa-numitul *cec semnat în alb* trimis pe 5-6 iulie 1914. Încercările de

3 Asasinarea lui Franz Ferdinand la Sarajevo, 28 iunie 1914

mediere ale britanicilor eșuează, iar Austrio-Ungaria declară război Serbiei la 28 iulie 1914. La 30 iulie, țarul Nicolae II al Rusiei ia atitudine printr-o mobilizare generală ❷, care continuă și după ce un ultimatum al Germaniei îi cere să se oprească. Reichul german declară apoi război Rusiei la 1 august. Pentru că Franța, un aliat al Rusiei și un potențial partener de război, își mobiliza de asemenea trupele, Germania se simte amenințată din ambele părți și, două zile mai târziu, declară război Franței. Istoricii mai discută asupra felului în care conducătorii armatei germane au influențat războiul. Ținând cont de circumstanțe, cea mai mare

6 Kaizerul Wilhelm II ține un discurs, 1915

șansă de victorie a germanilor într-un război pe două fronturi era să profite de procesul lent de mobilizare a Rusiei, prin înfrângerea rapidă a Franței. Planul Schlieffen, îndelung pregătit, urmărea un atac rapid asupra Franței prin Belgia, implicând inevitabil Marea Britanie în război, deoarece trupele germane ❹ violau neutralitatea acesteia. Britanicii se simțiseră demult provocați de politica agresivă în construcția navală a kaizerului german ❻, iar politica Marii Britanii nu permitea ca o putere ostilă să dețină controlul asupra Coastei flamande. Prin

5 Trimisul austriac înmânează ultimatumul țării sale guvernului sârb, iulie 1914

includerea automată a domeniilor britanice – Canada, Australia, Noua Zeelandă și Africa de Sud – în război, conflictul ia amploarea unui război mondial. În Europa, așa cum explica ministrul de externe britanic Edward Grey, *luminile s-au stins*.

2 Țarul Nicolae II printre soldații ruși înainte de război, august 1914

4 Trupele germane mărșăluiesc prin Antwerp, august 1914

Părțile beligerante în Primul Război Mondial:

Puterile Centrale

Austro-Ungaria, Bulgaria, Germania, Turcia

Puterile Antantei

Belgia, Franța, Italia (1915), Japonia, Rusia, Serbia, Marea Britanie și SUA (1917)

Steagurile Puterilor Centrale

28 iunie 1914 | Asasinatul de la Sarajevo
iulie 1914 | Criza din iulie
28 iulie 1914 | Austro-Ungaria declară război Serbiei
30 iulie 1914 | Mobilizare generală în Rusia
1 august 1914 | Germania declară război Rusiei
3 august 1914 | Germania declară război Franței

Mersul războiului 1914–1916

Avansarea spre vest a Germaniei este oprită la 40 km de Paris, iar Frontul de Vest se limitează la un război de poziţii. Puterile Centrale câştigă teritoriu în estul şi sud-estul Europei, fără să slăbească decisiv forţele Antantei.

În august 1914, atât germanii, cât şi francezii mergeau la război cu mare entuziasm ❾. Primele bătălii se dau, însă, pe teritoriul belgian. Generalii francezi aflând planul Germaniei de a ataca Franţa prin Belgia, le-au ieşit acestora în întâmpinare. Marşul rapid către Paris, aşa cum sperau germanii, este oprit în apropierea capitalei franceze de o contraofensivă a puterilor Antantei. Germanii sunt obligaţi să se retragă după *Miracolul de la Marne*. Frontul de Vest se stabilizează apoi pe o lungime de cca 800 km, şi astfel începe un război sângeros de poziţii care durează ani întregi ❼ (*pag. 442*).

De la început, ambele tabere folosesc gazul toxic ca armă de distrugere în masă. După ce Franţa utilizează gazul lacrimogen neletal în 1914, germanii folosesc gaz mortal cu hipoclorit pentru prima dată în 1915, lângă Ypres, în Flandra. Deşi era interzis din 1907 de convenţiile de război ale Conferinţei de la Haga, bătăliile cu gaze ❿ aveau loc pe toate fronturile. Pe Frontul de Est, armata rusă ocupase Prusia Orientală la mijlocul lui august 1914, dar este înfrântă în bătăliile de la Tannenberg şi de la Lacurile Mazuriene şi, în februarie 1915, se retrage. Armata germană, condusă de comandantul suprem Paul von Hindenburg, ocupă apoi Polonia rusă, Kurzeme şi Lituania, după ce ofensiva se blocase în Galiţia răsăriteană. Urmează atacuri din ambele părţi, fără victorii semnificative, însă Revoluţia din Rusia din 1917 (*pag. 480*) schimbă decisiv situaţia pe Frontul de Est. Balcanii, unde începuseră luptele după ultimatumul Austro-Ungariei, devin al doilea teatru de război. Serbia ❽ este înfrântă de trupele Puterilor Centrale în octombrie 1915, care o atacaseră pentru a putea securiza drumurile terestre către Imperiul Otoman. Aliatele Antantei, România şi Muntenegru, sunt de asemenea ocupate la sfârşitul anului 1916. Forţele Antantei sunt împinse înapoi şi oprindu-se la Salonic, forţează Grecia, care fusese neutră până atunci, să intre în război în 1917. La graniţele Frontului de Sud-Est însă nu are loc nici un eveniment major.

7 Soldaţi francezi stând de pază în tranşee, 1915

8 Şcoală din Soldau, Serbia, distrusă în timpul Bătăliei de la Masuria, 1915–1916

9 Voluntari germani îndreptându-se spre Franţa, august 1914

10 Soldaţi orbiţi de gaz toxic, 1918

Fritz Haber

Fritz Haber

Chimistul german, laureat al Premiului Nobel, Fritz Haber, şi-a câştigat o faimă dubioasă din cauza angajării sale în producerea de arme chimice în cursa înarmării. După izbucnirea războiului, şi-a pus institutul de cercetare la dispoziţia armatei germane şi a supravegheat personal primele atacuri cu gaz de pe front. Tot el a fost cel care a produs gazul ziklon B, utilizat ulterior de nazişti pentru exterminarea evreilor în lagărele morţii. Ca o ironie a sorţii, Haber însuşi este nevoit să fugă din Germania după 1933, din cauza originii sale evreieşti.

1914	Trupele germane traversează Belgia
4 august 1914	Marea Britanie declară război
26–30 august 1914	Bătălia de la Tannenberg
6–15 septembrie 1914	Bătălia de la Lacurile Mazuriene
1915	Bătălia de la Amselfeld
1916	Ocuparea Bucureştiului
1917	Revoluţia din Rusia

Războiul de uzură de pe Frontul de Vest

Pe Frontul de Vest, cele două tabere se confruntă într-un *Materialschlacht* (bătălie de materiale). Intrarea în război a SUA înclină balanţa în favoarea puterilor Antantei.

La începutul lui 1916, conducerea armatei germane era hotărâtă să rupă cu orice preţ echilibrul de pe Frontul de Vest ❺. În lipsa unui plan strategic, obiectivul războiului de uzură era să producă pierderi umane cât mai mari în rândurile inamicului. În bătălia de câteva luni de la Verdun ❷ s-au dat lupte pentru fiecare palmă de pământ. Aceasta s-a încheiat cu moartea sau rănirea a 700 000 de oameni în fiecare tabără. În timpul contraatacului britanico-francez de pe Somme ❸, 57 000 de militari britanici mor în primele ore; în total va pieri peste un milion de oameni de fiecare parte. Ambele bătălii au demonstrat inutilitatea pierderilor masive de vieţi omeneşti ❻ provocate de războiul tehnologic, cu repercusiuni asupra psihicului şi moralului soldaţilor. Succesul unui atac asupra unor poziţii defensive cu tranşee adânci devenise imposibil fără pierderi uriaşe. Poziţiile Germaniei şi Franţei slăbiseră fără ca vreuna să aibă vreo speranţă să învingă. Din cauza acestor eşecuri, conducerea armatelor este schimbată în ambele tabere; în Franţa Robert Nivelle preia comanda de la Joseph Joffre, iar în Germania Erich von Falkenhayn este înlocuit de Hindenburg, care încheie atacul asupra Verdunului.

Pe mare, superioritatea puterilor Antantei fusese copleşitoare încă de la început, mai ales datorită flotei britanice. În consecinţă, începând cu 1915, Germania ignoră convenţiile internaţionale şi îşi utilizează submarinele ❹ pentru a distruge navele comerciale ale naţiunilor beligerante şi neutre. După scufundarea *Lusitaniei* ❶, un vapor de pasageri utilizat şi pentru transportul muniţiilor, la bordul căruia îşi pierd viaţa 100 de cetăţeni americani, SUA abandonează neutralitatea prin proteste vehemente, obligând Germania să renunţe la războiul fără restricţii al submarinelor. Cu toate acestea, după bătălia de la Jutland de la sfârşitul lunii mai 1916, care provocase pierderi dramatice pentru britanici, Reichul german decide să reia războiul total al submarinelor la 1 februarie 1917. Statele Unite declară apoi război Germaniei, mai târziu şi Austro-Ungariei. Prin intrarea SUA în război ❼ de partea Antantei, mersul acestuia e în defavoarea Puterilor Centrale, din acest moment ele fiind definitiv dezavantajate material.

1 Scufundarea *Lusitaniei*, care transporta torpile şi civili americani, 1915

2 Poster francez chemând în apărarea fortăreţei de la Verdun, 1916

3 Artilerie franceză cu tunuri britanice pe Somme, 1917

4 Poster al marinei germane: *Submarine, la atac!* 1914

5 Morminte improvizate pe Frontul de Vest, 1916

6 *Cimitir al armatei britanice pe Somme*, desen de Louis Étienne Dauphin, 1916

7 Poster americani pentru recrutarea voluntarilor, 1917

Psihologie

Primul Război Mondial a oferit un număr uriaş de subiecte pentru tânăra ştiinţă a psihologiei. Mulţi dintre militari de pe Frontul de Vest erau traumatizaţi psihic având crize de isterie. Participând la măcelurile sângeroase sau lâncezind ani în şir în tranşee, militarii cădeau victime paraliziilor nervoase sau psihosomatice. Exemplul lor a demontat opinia generală vehiculată pe atunci, conform căreia isteria nu ar fi altceva decât o boală a femeilor.

8 decembrie 1914 | Bătălia navală de lângă insulele Falkland
31 mai–1 iunie 1916 | Bătălia navală de la Skagerrak
7 mai 1915 | Scufundarea *Lusitaniei*
21 februarie–21 iulie 1916 | Bătălia de la Verdun
24 iunie–26 noiembrie | Bătălia de pe Somme

Teatrele de război secundare şi primele mişcări de rezistenţă

Posesiunile coloniale ale puterilor europene condiţionează răspândirea războiului în toată lumea. În 1917, din cauza sacrificiilor umane şi materiale uriaşe, în toate taberele izbucnesc primele revolte.

Puterile coloniale europene se luptă pe toate mările lumii. Crucişătoarele germane, alături de aliaţii turci, atacă Rusia pe Marea Neagră; acestea scufundă de asemenea o escadră a flotei britanice la Coronel, Chile. Britanicii distrug navele de război germane pe Insulele Falkland de lângă coastele Argentinei. În 1914, Japonia se alătură războiului maritim al Antantei ca primul aliat independent de peste mări, deoarece Germania refuzase să renunţe la teritoriul chinezesc Kiaochow ❾. Puterile Antantei se luptă în Africa pentru posesiunile coloniale germane. Togo, Camerun şi Africa de Sud-Vest germană sunt cucerite în primii ani de război. Germanii reuşesc să păstreze partea de est a Africii până la sfârşitul războiului, în 1918, dar numai cu ajutorul askarilor ⓫ şi al altor militari băştinaşi.

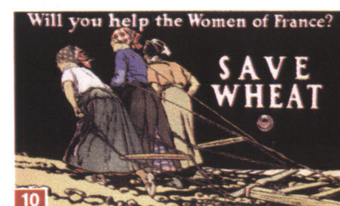

8 Militari ai armatei otomane, parte a alianţei Axei, 1916

În Orientul Apropiat, Imperiul Otoman ❽ se alăturase deja Puterilor Centrale, însă, în ciuda sprijinului puternic, nu reuşeşte să desfăşoare un război pe mai multe fronturi. Deşi ies învingători în faţa britanicilor şi australienilor în peninsula Gallipoli în 1915, turcii sunt înfrânţi în Sinai şi Palestina. Înfrângerea din 1918 a Puterilor Centrale determină destrămarea definitivă a Imperiului Otoman. La fel ca şi Austro-Ungaria, acesta este redus la ţara sa de bază, Turcia (*pag. 486*). Pentru a menţine în funcţiune maşinăria militară, economia internă a naţiunilor beligerante se conforma necesităţilor industriei de război ❿, ⓬. Când războiul provoacă foamete şi malnutriţie, apar mişcările de rezistenţă – mai ales în Germania, care pierdea războiul şi avea de suferit de pe urma blocadei. Nemulţumirea se răspândeşte şi pe front. În august 1917, soldaţii germani refuză să se supună ordinelor din cauza lipsei de alimente. Primele revolte civile au loc în ianuarie 1918, când muncitorii din oraşele Germaniei fac grevă, cerând pacea. Comandamentul german continuă însă lupta. Forme de rezistenţă au loc şi în alte ţări. După bătălii cu pierderi uriaşe au loc revolte ale soldaţilor francezi pe Frontul de Vest, iar soldaţii ruşi dezertează în masă după ofensiva eşuată din mai 1917 împotriva armatei germane, declarând prietenie şi fraternizând cu inamicul.

11 Trupe askari din Africa de Est germană, 1915

12 Femei lucrând în industria de război franceză, 1915

9 Carte poştală germană având ca subiect lupta pentru Kiaochow, 1914

10 Poster american cerând economisirea hranei în favoarea militarilor care luptau în Europa, 1918

Războiul aerian

Pentru prima dată, războiul se purta şi în aer. Germanii angajează dirijabilul Zeppelin, care era mai lent, în timp ce britanicii folosesc avioane mici, manevrabile. Grenadele erau aruncate de la bord cu mâna, iar piloţii efectuau raiduri în prima linie a frontului.

Avion britanic lovit de flota aeriană germană, desen

1 februarie 1917 | Războiul fără restricţii al submarinelor continuă
6 aprilie 1917 | SUA declară război Germaniei
7 decembrie 1917 | SUA declară război Austro-Ungariei
28 octombrie 1918 | Revolta flotei germane

Prăbuşirea Puterilor Centrale şi Armistiţiul din 1918

Deşi după intrarea Statelor Unite ale Americii în război, Antanta repurta victorii în toate regiunile, Puterile Centrale credeau cu tărie că în final ele vor învinge.

După victoria electorală din 1916, preşedintele SUA, Woodrow Wilson ❶, simpatizează cu Aliaţii şi le oferă sprijin financiar. Promovând sloganul *Pace fără victorie*, acesta susţinea ideea unei păci prin echilibrare, în timp ce Franţa şi Marea Britanie urmăreau să înfrângă definitiv Reichul german. La 6 aprilie 1917, Statele Unite ale Americii declară război Germaniei, deoarece aceasta continua să scufunde necondiţionat navele comerciale neutre cu ajutorul submarinelor, făcând imposibilă salvarea celor de la bord. Până în iunie 1917, primele trupe americane ajung în Franţa. La 8 ianuarie 1918, Wilson ţine un discurs înaintând *14 Puncte*, clauze de drept internaţional, care vor forma baza tratatelor de pace ulterioare. Cele mai importante dispoziţii prevedeau eliberarea tuturor teritoriilor cucerite de Puterile Centrale, returnarea Alsaciei şi Lorenei Franţei ❷, dezarmarea internaţională, dreptul tuturor popoarelor la autodeterminare naţională şi conlucrarea tuturor naţiunilor la garantarea mutuală a independenţei politice şi a integrităţii teritoriale.

Preşedintele SUA, Woodrow Wilson

Cu toate acestea, Reichul german continuă să urmărească obiectivul *păcii victorioase*, încheind armistiţii pe Frontul de Est, în decembrie 1917, după Revoluţia din Octombrie din Rusia (*pag. 480*). Situaţia permitea ca un mare număr de trupe germane să fie mutate pe Frontul de Vest. Prin Tratatul de la Brest-Litovsk ❸ din 3 martie 1918, Puterile Centrale îi constrâng pe sovietici să renunţe le Polonia şi Kurzeme. Ucraina şi ulterior statele baltice nou înfiinţate aveau să devină de asemenea independente formal, fiind în realitate controlate de germani. Părţi din Georgia şi Armenia revin Imperiului Otoman. Speranţele germanilor de a obţine o victorie militară în vest după încheierea conflictului din est s-au spulberat. După contraofensiva reuşită a Antantei din vara anului 1918, trupele germane sunt împinse înapoi până la graniţele Reichului. La sfârşitul lunii octombrie, când aliaţii principali ai Germaniei, Austria şi Imperiul Otoman, renunţă să mai lupte şi declară pacea, Reichul german este înfrânt în cele din urmă. Pentru a evita o pace dezavantajoasă, guvernul Germaniei acceptă cele *14 Puncte* drept condiţii preliminare pentru negocierile de pace.

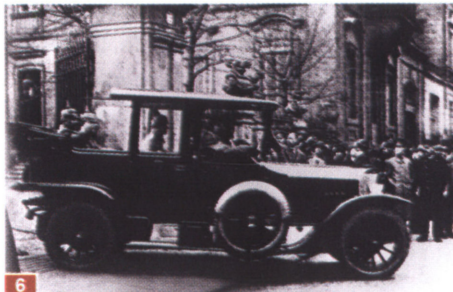
În Germania are loc o succesiune rapidă de evenimente. Refuzul marinarilor germani de a ieşi pe mare pentru o bătălie navală la 28 octombrie 1918 anticipează Revoluţia din Noiembrie ❺, aceasta soldându-se cu răsturnarea monarhiei (*pag. 448*). La 9 noiembrie, kaizerul abdică ❻ şi la Berlin se proclamă Republica Germană. Două zile mai târziu, Matthias Erzberger, în calitate de reprezentant al Reichului german, semnează Armistiţiul de la Compiègne ❹ cu puterile Antantei. Războiul se terminase ❼.

Mareşalul Pétain călăreşte triumfal prin Metz, 1918

Pacea de la Brest-Litovsk: Troţki (dreapta) şi alţi deputaţi ruşi în drum spre locul negocierilor, 1918

Semnarea Armistiţiului de la Compiègne, 11 noiembrie 1918

Rebeli germani, noiembrie 1918

Wilhelm II pleacă în exil din Berlin la 9 noiembrie

Militari îmbarcându-se spre casă

12 decembrie 1916 | Oferta de pace a Germaniei
22 ianuarie 1917 | Wilson dezvoltă ideea *păcii fără victorie*
8 ianuarie 1918 | Proclamarea celor *14 Puncte*
3 martie 1918 | Tratatul de la Brest-Litovsk
3–4 octombrie 1918 | Oferta de pace a Germaniei către Wilson

Angajamentele de pace

După ce se luptă între ele pentru putere, forţele victorioase ajung la un acord de pace foarte dur pentru Germania în cadrul Tratatului de la Versailles. Germanii erau obligaţi să îşi asume responsabilitatea pentru război şi să plătească reparaţii uriaşe ţărilor pe care le invadaseră.

Puterile aliate victorioase se întâlnesc în ianuarie 1919 la Paris, pentru a discuta o nouă ordine postbelică. Negocierile la care participă peste 100 de delegaţi durează până în iunie. Discuţiile despre pace erau conduse de preşedintele SUA Woodrow Wilson ⓭, de prim-ministrul britanic David Lloyd George ❽, de prim-ministrul francez Georges Clemenceau ❾ şi, într-o măsură mai mică, de prim-ministrul italian, Vittorio Emanuele Orlando. La negocieri nu au fost invitate Germania înfrântă, şi Rusia bolşevică.

8 David Lloyd George

Obiectivele Aliaţilor victorioşi erau divergente. Wilson dorea să asigure o pace perpetuă şi să creeze o organizaţie în acest scop – Societatea Naţiunilor. Marea Britanie ar fi vrut să ierte Germania – mai mult de frica răspândirii bolşevismului ca urmare a înfrângerii acesteia. Pe de altă parte, Franţa intenţiona să îşi slăbească substanţial puternicul vecin. În Tratatul final de la Versailles ❿ se ajunge însă la un compromis, cu urmări dure şi fără nici o clemenţă pentru Germania. SUA insistă să se fondeze Societatea Naţiunilor. Adunarea Naţională Germană de la Weimar alege să accepte termenii tratatului, cu 237 de voturi pentru şi 138 împotrivă. Germania semnează prevederile de pace ⓬ la 28 iunie 1919, pentru că nu avea alternativă, Germania pierzând aproape 13 procente din teritoriul de dinainte de război. Alsacia şi Lorena sunt returnate Franţei. Germania pierde alte teritorii în favoarea Poloniei, Cehoslovaciei şi Lituaniei. Malul stâng al Rinului urma să fie demilitarizat ⓫ şi ocupat de Aliaţi; armata germană avea să fie redusă la 100 000 de oameni, fără generali. Plăţile de război nu fuseseră stabilite în tratat, dar era evident că urmau să fie uriaşe; Reichul german ajunge să plătească 53 de miliarde de mărci în aur până în 1932. *Clauza culpei de război* care considera Germania singura ţară vinovată a stârnit indignarea germanilor. Sunt semnate tratate de pace separate cu alte Puteri Centrale. La Saint Germain, la 10 septembrie 1919, Imperiul Austro-Ungar este desfiinţat. Austria (căreia i se interzisese să se unească cu Germania) şi Ungaria devin două state mici şi sunt nevoite să recunoască independenţa Cehoslovaciei şi Poloniei, precum şi pierderea tuturor celorlalte teritorii imperiale. Prin Tratatul de pace de la Sèvres din 10 august 1920, Imperiul Otoman este scindat în conformitate cu un acord al Aliaţilor: Bosforul, Dardanelele şi Constantinopolul sunt plasate sub control francez şi britanic.

9 Georges Clemenceau

Graful Ulrich von Brockdorff-Rantzau, ministrul de externe al Republicii Weimar, la negocierile de pace de la Versailles:

Cunoaştem cu toţii forţa urii cu care ne confruntăm aici. Ni se cere să ne asumăm în totalitate responsabilitatea pentru acest război. Dar, o asemenea acceptare din partea mea ar fi un neadevăr.

Graful Ulrich von Brockdorff-Rantzau

10 Sala Conferinţei din Versailles, 1919

11 Dezasamblarea unui tanc german, 1920

12 Tratatul de la Versailles, 1919

13 Preşedintele Wilson la Paris, 1918

1918 | Revoluţia din Noiembrie — **9 noiembrie 1918** | Proclamarea Republicii — **11 noiembrie 1918** | Armistiţiul de la Compiègne — **18 ianuarie 1919** | Conferinţa de pace de la Paris — **28 iunie 1919** | Semnarea Tratatului de la Versailles — **10 septembrie 1919** | Tratatul de la Saint Germain

Ideologiile secolului XX

După transformările sociale şi morale aduse de Primul Război Mondial, vin la putere promotorii celor două modele opuse de politică totalitară pentru restructurarea societăţii. Odată cu naţional-socialismul, fascismul inuman triumfă asupra mişcării democratice care instaurase slaba Republică de la Weimar în Germania. Cealaltă ideologie care avea să influenţeze politica mondială este comunismul ❶. Ambele modele reprezentau o contrapoziţie radicală a modelului occidental de democraţie liberală

1 Afiş chinezesc: *comuniştii Marx, Engels, Lenin, Stalin şi Mao*

Democraţia: autodeterminarea cetăţenilor

Abraham Lincoln descria metoda de conducere democratică, bazată pe principiul suveranităţii poporului şi pe egalitatea tuturor, drept *guvern al poporului, prin popor, pentru popor*. Woodrow Wilson ❹, preşedintele Statelor Unite ale Americii ❻, îşi justifica ideologic intrarea în Primul Război Mondial, afirmând că scopul lui era *să creeze o lume sigură pentru democraţie*.

După război, cererile de autodeterminare ale grupurilor care împărţeau valori culturale sau naţionale comune duc la reforme electorale în aproape toate ţările din Europa. La început, forma predominantă de democraţie

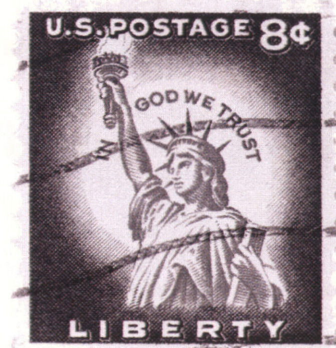
2 Secţie de votare în Spania, 1936

era aceea care se baza pe o competiţie nonviolentă între partide, garanta drepturi individuale şi drepturi pentru minorităţi şi permitea cetăţenilor să participe la alegeri după regula majorităţii ❷. Însă din cauza crizelor sociale postbelice, multe guverne democratice sunt demise de partidele radicale de dreapta şi cele radicale de stânga. Dintre Marile Puteri, doar democraţiile tradiţionale ale Marii Britanii şi SUA se dovedesc imune la promisiunile utopice de fericire mondială din statele totalitare

4 Preşedintele SUA Thomas Woodrow Wilson

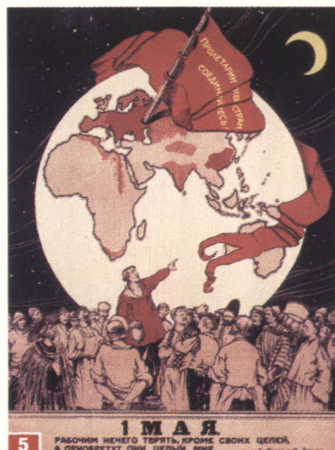
După cel de Al Doilea Război Mondial, democraţiile liberale se reafirmă în Europa de Vest. Odată cu prăbuşirea Imperiului Sovietic în 1989-1991, aproape toată Europa de Est şi multe alte părţi ale lumii se supun principiilor democratice, majoritatea depunând eforturi să stabilească o formă cu adevărat democratică de guvernare.

6 Timbru cu Statuia Libertăţii de pe insula Liberty, la intrarea în New York

Comunismul: pretenţie de salvator şi dictatură paternală

În *Manifestul Comunist* din 1848, Karl Marx şi Friedrich Engels conceptualizează o nouă teorie istorico-filozofică, ce va fi utilizată drept bază ideologică de către mişcările muncitoreşti din sec. XX. Conform acestuia, datoria istorică a muncitorilor era să elibereze umanitatea de represiunea şi nedreptăţile sociale, aşa cum erau ele la începutul sec. XX (*Proletari din toate ţările, uniţi-vă!*).

5 Chemarea la lupta de clasă, 1919

Marx şi Engels interpretau istoria ca pe o serie de lupte de clasă ❺ între exploatatori şi exploataţi. Doar prin victoria istoriceşte necesară a proletariatului asupra burgheziei putea fi posibilă libera dezvoltare a fiecărei fiinţe umane. Societatea capitalistă trebuia distrusă,

3 Afiş sovietic de propagandă, 1945

iar mijloacele de producţie transformate în proprietate comună – aceasta era singura metodă de a elibera umanitatea de orice formă de exploatare. În numele comunismului, Revoluţia din Octombrie condusă de Vladimir Lenin în 1917 triumfă în Rusia, dar Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste ❸ rămâne singura ţară socialistă până în 1945. Aici, o *dictatură socialistă a proletariatului*, prin activiştii de partid revoluţionari, trebuia să creeze condiţiile pentru o viitoare societate comunistă fără clase. Considerându-se avangardiştii unei revoluţii comuniste mondiale, comuniştii sovietici îşi proclamă sub conducerea lui Lenin puterea absolută asupra tuturor celorlalte partide comuniste. Sub Iosif Stalin, URSS devine o dictatură totalitară care îi elimină sistematic pe toţi oponenţii politici.

1848 | *Manifestul Comunist*
1917 | Revoluţia din Octombrie din Rusia
1918 | Cele *14 Puncte* ale lui Wilson
1920 | Mussolini vine la putere în Italia
1922 | Înfiinţarea Uniunii Sovietice
1933 | Hitler vine la putere în Germania

Alte state caută propria formă națională de comunism numai după ce Uniunea Sovietică joacă un rol central în victoria din cel de Al Doilea Război Mondial și după răspândirea comunismului în lume.

7 Marș victorios al Falangei fasciste în Spania, 1939

În timpul Războiului Rece de după 1945, în multe țări din vest apare o mișcare cunoscută drept *eurocomunism*. Aceasta evoluează în socialism, reprezentat în Europa de partide socialiste în cadrul unui sistem democratic. Odată cu transformarea Europei de Est în 1989 și cu prăbușirea Uniunii Sovietice în 1991, comunismul își pierde hegemonul. China, singura putere comunistă importantă care mai rămâne, își bazează aparent autoritatea pe învățăturile lui Marx și Engels.

Fascismul: violență și cultul conducătorului

Naționaliștii italieni de dreapta, adepții lui Benito Mussolini ❾, se autodenumeau fasciști inspirați de vechiul simbol roman al puterii, *fasciile* – nuiele legate în jurul unui topor. La venirea la putere în Italia în 1920, Mussolini configurează un nou tip de dictatură care reprezenta un precedent și un exemplu – deși niciodată un model imitat perfect – pentru mișcările fasciste din toată lumea. În unele state europene, grupări autoritare diverse, cu trăsături fasciste, preiau controlul aparatului de stat. După Războiul Civil din Spania ❼ din 1939, generalul Francisco Franco instaurează dictatura. În Portugalia, António de Oliveira Salazar creează *Estado Novo* (Statul nou), în timp ce în Austria se dezvoltă o formă particulară de austro-fascism. Și în America de Sud existau regimuri totalitare cu trăsături fasciste. Punctele comune ale acestor mișcări fasciste sunt: structurile organizaționale ierarhice, cultul conducătorului menit să aducă integrarea socială, simbolismul sugestiv și mobilizarea totală a maselor, care lăsa puține drepturi individuale. Statul controlează prin forța poliției politice toate aspectele vieții. Din punct de vedere ideologic, statul fascist urma din ce în ce mai mult o ideologie *anti*: era antidemocratic și antiliberal, anticomunist și anticapitalist, antimodern, totuși extrem de naționalist și gata să recurgă la violență ca măsură politică decisivă. Rasismul nu era un element central al fascismului. După cel de Al Doilea Război Mondial, fascismul își pierde aproape în întregime importanța.

11 *Adolf Hitler*, pictură NS, 1935

9 Benito Mussolini, 1935

Național-socialismul: antisemitism și ideologie

Național-socialismul german sau nazismul, având-l ca lider (*Führer*) pe Adolf Hitler ⓫, reprezenta ca structură de stat o varietate particulară de fascism. Datorită însă semnificației centrale a antisemitismului, ideologiei rasiale și doctrinei *Lebensraum* (spațiul vital) ❽ în concepția sa politică, acesta avea o abordare globalizantă, fără precedent, asupra lumii. Nazismul definea istoria ca bătălie între popoare, pentru expansiunea spațiului vital al fiecărei națiuni. În final, oamenii din rasa cea mai valoroasă, arienii, aveau să-i supună pe oamenii inferiori. Propaganda nazistă îi desconsidera mai ales pe polonezi, pe ruși, pe slavi în general, calificați drept *subumani*. Hitler promova războiul în est ca luptă pentru spațiu vital.

În viziunea național-socialistă asupra lumii, inamicii principali erau evreii ❿, care refuzau să accepte aceste *legi naturale*. Conform filozofiei naziste, evreii controlau toate mișcările internaționale – democrația, pacifismul, comunismul și capitalismul – și distruseseră *puritatea* națiunilor. Astfel, obiectivul central al naziștilor devine persecutarea acestora. Imediat după preluarea puterii în Germania, naziștii încep să-i alunge pe evrei din toate zonele, prin mijloace legale, economice și criminale, desconsiderându-i, lipsindu-i de drepturi și tratându-i cu superioritate.

8 *Blut und Boden* – mitul *Lebensraum*: sabie peste svastică, 1933

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, regimul nazist oferă un model organizat de ucidere în masă a evreilor europeni. În lagărele de exterminare sunt omorâți sistematic sute de mii de evrei. În total, numărul lor se ridică la șase milioane. Au căzut victime terorii naziste și alte minorități cum ar fi rromii, homosexualii și oponenții politici, precum comuniștii și socialiștii. După victoria Aliaților asupra Germaniei naziste, ideologia național-socialistă este interzisă în toată lumea.

10 Propagandă NS antisemită, 1942

1939 | Dictatura lui Franco în Spania
1945 | Căderea regimului nazist
1989–1990 | Revoluțiile democratice în Europa de Est
27 ianuarie 1945 | Eliberarea lagărului de concentrare de la Auschwitz
1949 | Proclamarea Republicii Populare Chineze
1991 | Căderea Uniunii Sovietice

Democraţia nepopulară: Reichul german 1918–1933

După Revoluţia din 1918 ❶, în Germania triumfă democraţia parlamentară. Cu toate acestea, ea nu a fost niciodată acceptată în totalitate de către o mare parte a populaţiei, existenţa sa fiind ameninţată încă de la început de forţele politice radicale. Sentimentul umilirii naţionale, problemele economice şi slăbirea internă a democraţiei duc la ascensiunea naţional-socialismului sub conducerea lui Adolf Hitler, care în 1933 este numit cancelar al republicii.

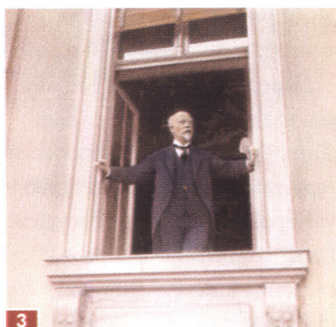

1 Înmormântarea victimelor Revoluţiei din Noiembrie, Berlin, 1918

Primii ani ai Republicii Germane

Inflaţia în creştere şi loviturile de stat din partea diverselor grupuri din spectrul politic împiedică republica să-şi găsească stabilitatea în primii ani.

Monarhia germană se prăbuşeşte în ajunul tulburărilor sociale din noiembrie 1918. Social-democratul Friedrich Ebert ❷ preia responsabilitatea guvernării în perioada de tranziţie. Stânga moderată triumfă în dezbaterile din consiliile muncitorilor şi soldaţilor în problema formei de guvernământ. La 19 ianuarie 1919, la Weimar, o adunare naţională adoptă o constituţie democratică şi stabileşte republica parlamentară avându-l pe Ebert ca preşedinte. De teamă că Liebknecht va proclama o republică socialistă, Philipp Scheidemann ❸, alt social-democrat, proclamă Republica Germană la 11 noiembrie.

3 *Philipp Scheidemann vorbeşte poporului*, reconstituire, 1918

Sânga radicală se simte trădată de guvern din cauza lipsei de măsuri sociale. Armata suprimă revoltele ❹, iar grupurile de voluntari, cunoscute drept *Freikorps* (*Corpurile Libere*), formate din militari întorşi din război, terorizează ţara. Ofiţerii *Freikorps* îi asasinează pe Liebknecht şi pe Rosa Luxemburg, conducătorii Partidului Comunist German.

Aripa de dreapta considera guvernul, care semnase *dezonorantul Tratat de la Versailles* (pag. 445), ca fiind agent al statului francez – *politicieni de umplutură*. Semnatarul armistiţiului, Matthias Erzberger, este asasinat de către extremiştii de dreapta. Puciul monarhist Kapp ❻ din 1920 şi Puciul Halei de Bere al lui Hitler din 1923 sunt înăbuşite. Finanţele Reichului german erau pe sfârşite; războiul consumase sume imense, iar puterile victorioase cereau plata reparaţiilor. Pentru a evita falimentul, se imprimă tot mai mulţi bani, iar inflaţia ❺ ia proporţii uriaşe. În octombrie 1923, un dolar american echivala cu 40 de miliarde de mărci germane.

2 Friedrich Ebert, cca 1918

4 Trupele guvernamentale în timpul grevei generale din Berlin, 3-12 martie 1919

5 Bancnotă a Băncii germane, 15 noiembrie 1923

Puciul Halei de Bere al lui Hitler din 1923

Adolf Hitler, un anonim până atunci, încearcă să instituie o dictatură de dreapta în Germania, printr-un Marş la Feldherrnhalle *(Ministerul de Război Bavarez) în München, la 9 noiembrie 1923. În timp ce se afla în închisoare, ca urmare a înăbuşirii tentativei de puci, scrie lucrarea ideologică* Mein Kampf. *Hitler este eliberat repede, în 1924, pentru bună purtare şi promite să pună mâna pe putere prin orice mijloace legale.*

După lovitura de stat eşuată a NSDAP-ului: acuzaţii; în centru, organizatorii principali Kriebel, Ludendorff şi Hitler, München, februarie 1924

6 Distribuirea fluturaşilor în timpul Puciului Kapp, martie 1920, Berlin

9 noiembrie 1918 | Guvernul de tranziţie condus de Ebert
15 ianuarie 1919 | Asasinarea lui Liebknecht şi Luxemburg
19 ianuarie 1919 | Se aprobă constituţia de la Weimar
13–17 martie 1920 | Puciul Kapp
1922 | Începe inflaţia

Căderea Republicii de la Weimar

După o scurtă perioadă de stabilizare, naţional-socialiştii lui Hitler sunt propulsaţi de criza economică mondială. Cu ajutorul Partidului Naţional German, Hitler preia puterea în Germania în 1933.

Republica părea să se stabilizeze după 1924. Economia se recuperează prin instituirea unei monede noi şi prin reglementarea plăţilor de despăgubire după Planul Dawes. Din punct de vedere cultural, Berlinul era cunoscut la nivel mondial. Ministrul de externe Stresemann promovează o politică de împăcare cu vecinii Germaniei, recunoscând graniţa de vest cu Franţa prin Tratatul de la Locarno ❼ din 1925. Germania semnează un tratat de prietenie şi neutralitate cu Uniunea Sovietică şi este acceptată în Societatea Naţiunilor.

Alegerea monarhistului Paul von Hindenburg ca preşedinte în 1925 a provocat respingerea republicii de către o mare parte a populaţiei. Criza economică mondială din 1929 îi favorizează pe inamicii statului şi marchează începutul restrângerii democraţiei. După prăbuşirea guvernului social-democrat al lui Hermann Müller în 1930, preşedintele Hindenburg îl numeşte cancelar printr-un decret de urgenţă pe Heinrich Brüning, care se subordona doar preşedintelui, nu şi Parlamentului. Politica economică a lui Brüning sporeşte rata şomajului ❽; până la începutul lui 1933, aproape şase milioane de oameni erau şomeri. Sărăcia galopantă, frica de a nu-şi pierde statutul social şi lipsa de perspectivă îi împing pe mulţi, mai ales clasa de mijloc şi tineretul, în braţele Partidului Naţional-Socialist al Muncitorilor Germani (NSDAP) ❾ – Partidul Nazist – al lui Adolf Hitler, care obţine un număr mare de voturi în alegerile pentru Reichstag în 1930. Campania denigratoare, antisemită şi naţionalistă, împotriva sistemului şi a *Criminalilor din noiembrie* popularizează *legenda loviturii de pumnal* ⓫, conform căreia politicienii germani ai Revoluţiei din 1918 înjunghiaseră pe la spate armata invincibilă a Germaniei, semnând un tratat de pace cu Aliaţii.

9 Afiş electoral al NSDAP, 1932

În 1932, când naţional-socialiştii devin partidul cel mai puternic după alegeri, Partidul de Centru încearcă să profite de pe urma popularităţii naziştilor în rândul maselor şi se alătură acestora într-o coaliţie care sprijinea *Împuternicirea*.

La 30 ianuarie 1933, preşedintele Hindenburg ❿ îl numeşte pe Hitler cancelar al coaliţiei naţional-socialiste (DNVP). *În două luni îl vom împinge pe Hitler la colţ, ca să chiţăie*, promitea vicecancelarul Franz von Papen, care făcea parte din coaliţie – o declaraţie care se dovedeşte curând un calcul fatalmente greşit.

7 **de la stânga:** Gustav Stresemann, Austen Chamberlain, Aristide Briand, Tratatul de la Locarno, 1925.

8 Şomeri citind ofertele de lucru, Berlin, 1932

10 Hindenburg şi Hitler la Berlin, 1933

11 Afiş de propagandă: *Înjunghierea pe la spate*, 1924

Perioada de aur a anilor 1920

Berlinul era o metropolă deschisă, cu o scenă artistică şi culturală prosperă în toată perioada Republicii de la Weimar. Fie că era vorba de filmele mute ale lui Fritz Lang sau de noul expresionism în pictură şi poezie, teatrul politic al lui Bertolt Brecht sau strălucirea industriei de divertisment, reprezentată de Marlene Dietrich, viaţa culturală a capitalei germane era înfloritoare şi atrăgea intelectuali din toată lumea. Victoria naţional-socialismului în Germania pune capăt acestei perioade de creaţie.

sus: Actriţa Brigitte Helm, 1929
jos: Dramaturgul Bertolt Brecht, 1930

8–9 noiembrie 1923 | Puciul Halei de Bere
16 august 1924 | Planul Dawes
1925 | Tratatul de la Locarno
Aprilie 1925 | Hindenburg este ales preşedinte
30 martie 1930 | Brüning este numit cancelar
Iulie 1932 | NSDAP devine partidul cel mai puternic
30 ianuarie 1933 | Hitler este numit cancelar

Germania nazistă

1933–1939

Odată cu preluarea puterii de către Hitler, în Germania începe un regim totalitar care va dura doisprezece ani. În 1939, aducea lumii războiul şi teroarea rasistă. Dictatura condusă de Führer încearcă să reformeze statul şi societatea conform ideologiei naţional-socialiste ❶. În ciuda suprimării brutale a opoziţiei şi a eliminării făţişe a evreilor din societate de către nazişti, pe plan internaţional se subestima natura nefastă a regimului şi dispreţul acestuia pentru viaţa umană, ceea ce va duce la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial.

1 Vulturul imperial şi svastica, simboluri ale ideologiei naţional-socialiste

Constituirea statului dictatorial al führerului

În scurt timp, Hitler controlează Partidul Nazist şi instituţiile de stat din Germania şi dizolvă structurile democratice ale Republicii de la Weimar.

Între 30 ianuarie 1933 şi 2 august 1934 are loc reorientarea statului german de la democraţie la dictatură. La finalul acestui proces Adolf Hitler ❷ deţinea toată puterea. Menţinând formal Constituţia de la Weimar, ideologia nazistă (*pag. 445*) reuşeşte să domine statul şi societatea, deoarece se creaseră premise aparent legale pentru a desfiinţa constituţia democratică.

După incendierea clădirii Reichstagului ❹ la Berlin, la 27 februarie 1933, SA – trupele Partidului Nazist – încep primele acţiuni de persecuţie împotriva social-democraţilor şi a comuniştilor. Mai mult, printr-un decret de urgenţă, Hitler profită de această ocazie pentru a suspenda drepturile politice de bază. Acest decret legalizează persecuţia rivalilor politici, înlăturându-i din structurile de stat. În ultimele alegeri semilibere din 5 martie 1933, naziştii eşuează din nou în încercarea de a obţine majoritatea absolută, în ciuda intimidării masive a populaţiei. În prima sesiune parlamentară, toţi legislatorii – cu excepţia social-democraţilor şi a comuniştilor, care fuseseră deja arestaţi – aprobă o *Împuternicire* ❻ care transferă toată puterea legislativă în mâinile guvernului condus de Hitler.

Guvernul nazist desfiinţează federalismul german şi instituie dominaţia unipartită. Până în 1934, toate parlamentele landurilor fuseseră dizolvate şi înlocuite de *guvernatori ai Reichului* din noul regim. După interzicerea Partidului Social-Democrat, în iulie 1933, toate celelalte partide politice de opoziţie se destramă rapid sau, ca în cazul partidului aliat DNVP, sunt obligate să se retragă. Partidul Nazist se proclamă partid de stat.

La scurt timp după aceasta, Hitler suprimă şi opoziţia internă din cadrul partidului său. Chiar şi trupele SA, care cer preluarea puterii militare a statului, sunt considerate ca o ameninţare. La 30 iulie 1934, sub pretextul prevenirii unui puci, conducătorii trupelor SA sunt asasinaţi ❸ cu ajutorul armatei germane. Această acţiune represivă se califica drept *autoapărare naţională*. După moartea lui Hindenburg, preşedintele Germaniei, la 2 august 1934, Hitler preia funcţia de şef al statului, autoproclamându-se *führer şi cancelar* al Reichului german. Armata germană ❺ este obligată să depună un jurământ în faţa lui Hitler. Incontestabil, Germania devenea un stat al führerului.

2 Adolf Hitler, 1937

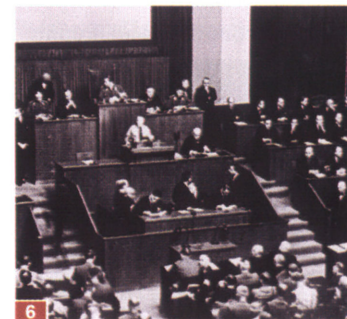
3 Caricatură vizând lichidarea trupelor SA de către Hitler, 1934

4 Incendierea clădirii Reichstagului, 27 februarie 1933

5 Armata germană în marş prin Berlin, 1934

6 Hitler în timpul declaraţiei sale guvernamentale privind *Legea remedierii situaţiei poporului şi ale ţării*, cunoscută drept *Împuternicire*, 23 martie 1933

27 februarie 1933 | Incendierea clădirii Reichstagului
5 martie 1933 | NSDAP nu reuşeşte să obţină majoritatea absolută
10 martie 1933 | Arderea cărţilor în public
23 martie 1933 | *Împuternicirea*
Iulie 1933 | Interzicerea Partidului Social-Democrat

Controlul asupra societăţii

Instrumentele prin care naziştii controlau şi manipulau populaţia germană erau propaganda, persuasiunea ideologică şi violenţa.

Statul nazist se caracteriza mai degrabă prin juxtapunerea anarhică a sistemelor de partid, decât prin blocul de putere organizat ierarhic, aşa cum susţinea propaganda. Hitler rămâne singurul punct de referinţă pentru grupurile de putere rivale. Teroarea, succesul în afacerile externe (*pag. 453*) şi măsurile sociale foarte bine coordonate, consolidează imaginea führerului în percepţia poporului german. Datorită locurilor de muncă create de guvern ❿, în doi ani şomajul se reduce la jumătate. Până în 1939, programele masive de înarmare prin care se intenţiona dezvoltarea economiei pentru a susţine un război cauzaseră o criză a locurilor de muncă.

Pentru a-i linişti pe muncitorii organizaţi prin constrângere în *Frontul muncitorilor germani*, acestora li se asigură salarii mari, protecţie împotriva şomajului şi concedii plătite. Organizaţia nazistă de partid *Kraft durch Freude* (Putere prin plăcere) ⓫ organizează manifestări şi excursii necostisitoare. Astfel, regimul îi ţine sub observaţie pe camarazii naţionali, chiar şi în timpul liber. 1 mai, ziua europeană a muncii, este consemnată public fiind denumită *Ziua muncii naţionale*.

O mare atenţie se acordă îndoctrinării tineretului. Toate grupurile de tineret sunt absorbite de *Tineretul hitlerist* ❼ şi de *Liga Fetelor Germane* ⓬. Din 1936, toţi tinerii cu vârsta între zece şi optsprezece ani erau obligaţi să devină membri. Camera de Cultură a Reichului, sub egida lui Joseph Goebbels ❽, ministrul propagandei, supraveghea viaţa culturală. Literatura care nu se conforma liniei partidului era distrusă prin arderea cărţilor în public.

Orientarea totalitară a naţional-socialismului se amplifică prin crearea unei reţele de agenţii naţionale de supraveghere. În 1934, după eliminarea trupelor SA, elita detaşamentelor de apărare – cunoscută ca SS ❾ – devine cel mai important instrument de luptă împotriva adversarilor politici, ţinând totodată sub control departamentele poliţiei şi serviciilor secrete. Forţele SS preiau administrarea lagărelor de concentrare, în 1939, fiind închise aproape 25 000 de persoane *neloiale*.

7 Membri ai Tineretului lui Hitler şi ai Ligii Fetelor Germane cântând, 1937

8 Joseph Goebbels, ministrul nazist al propagandei, 1931

9 Himmler (stânga) şi Hitler inspectează un detaşament de apărare, 1935

10 Şomeri lucrând la construirea unei autostrăzi, 1933

Arderea cărţilor în public în 1933

La 10 martie 1933, Asociaţia studenţilor nazişti iniţiază arderea cărţilor în public în oraşele universitare germane. După ce Joseph Goebbels ţine un discurs la Berlin împotriva literaturii negermane, lucrările lui Walter Benjamin, Erich Kästner, Thomas Mann, Sigmund Freud şi Carl von Ossietzky sunt arse. Sute de scriitori, cum ar fi Bertolt Brecht şi Stefan Zweig, emigrează. În 1935, în timp ce se afla în închisoare, Ossietzky primeşte Premiul Nobel pentru pace; moare în 1938, după trei ani petrecuţi într-un lagăr de concentrare.

Arderea cărţilor la Berlin, 10 martie 1933

11 Afiş promovând o vacanţă *Kraft durch Freude*: *Acum şi tu poţi călători*, 1938

12 Afiş promovând construirea de hosteluri pentru tineret, 1933

2 august 1934 | Hindenburg moare
Din 1936 | Înscrierea obligatorie în Tineretul hitlerist/ Liga Fetelor Germane
30 iulie 1934 | Conducătorii SA sunt asasinaţi
1935 | Carl von Ossietzky primeşte Premiul Nobel pentru pace
Din 1936 | Programe extinse de înarmare

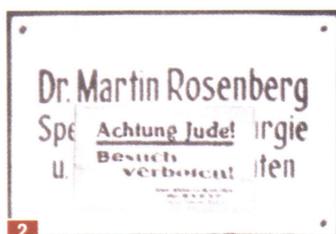
Persecutarea evreilor europeni

Treptat, până în 1939, evreii germani pierduseră deja toate drepturile, fiind deposedaţi de proprietăţi şi obligaţi să emigreze.

După ce naziştii preiau puterea, huligani din grupările SA, incitaţi de ziarul antisemit *Der Stürmer,* organizează atacuri violente împotriva evreilor. Ca răspuns la protestele din partea elitei vechi şi a oamenilor de afaceri, conducătorii nazişti încearcă să transforme persecuţia evreilor într-o activitate de stat, prin acţiuni direcţionate de la centru şi printr-o legislaţie falsă.

În aprilie 1933, Goebbels, ministrul propagandei, organizează un boicot naţional al afacerilor evreieşti ❶. *Legea restabilirii serviciului civil al carierelor* din 7 aprilie 1933 lansează un val de decrete discriminatorii care-i obligă pe evrei să renunţe la profesie, izolându-i complet din punct de vedere social până în 1939. De asemenea, evreilor li se interzic profesiile din domeniul culturii şi practicarea medicinei ❷ sau a avocaturii. În acelaşi timp, le este interzis orice contact cu populaţia *ariană.*

Legile rasiale ❹ din 1935 anulează toate drepturile politice ale evreilor. Toţi cetăţenii Reichului trebuiau să dovedească faptul că au *sânge german.* Era considerat evreu cel care avea trei strămoşi de origine evreiască. Absurditatea ideologiei rasiste a naziştilor (*pag. 445*) este demonstrată şi de criteriile conform cărora un *evreu pursânge* împărtăşea numaidecât iudaismul.

Firmă a unui medic evreu, peste care este lipită o notă de avertizare: *Atenţie evreu!,* 1933

Evrei arestaţi în Baden-Baden, 9 noiembrie 1938

În noiembrie 1938, conducătorii nazişti încearcă să asasineze un diplomat german, ca pretext pentru declanşarea unui pogrom ❺ la scară largă împotriva evreilor. În noaptea de 9-10 noiembrie 1938, în toată Germania se incendiază sinagogi şi se ard prăvălii evreieşti ❻. O sută de persoane sunt ucise şi aproape 30 000 sunt trimise în lagăre de concentrare ❸.

Evreilor germani li se impune o *taxă de răscumpărare* de 1 miliard de mărci (400 milioane de dolari). Tot capitalul evreiesc este confiscat, iar proprietăţile, acţiunile şi bijuteriile sunt vândute prin constrângere. Urmează rapid lichidarea tuturor afacerilor şi întreprinderilor evreieşti. Astfel, economia se germanizează forţat.

În continuare, conducătorii nazişti derulează un program de emigrare forţată, iar în 1939 stabilesc un Birou al Emigrării Evreieşti. Însă lipsa banilor şi regulile restrictive pentru emigrare impuse de naţiunile străine făceau dificilă plecarea din ţară. În 1941, emigrarea este interzisă, după adoptarea noii strategii de exterminare a evreilor. Uciderea în masă a evreilor, alături de rromi, homosexuali şi alte minorităţi naţionale sau sexuale (*pag. 520*), începe în Polonia.

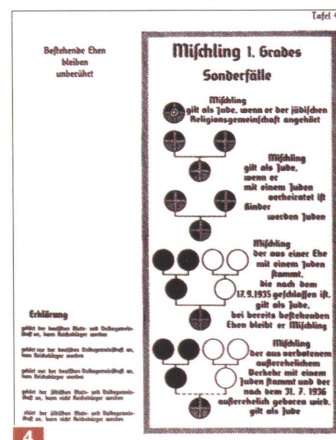
Reichskristallnacht 1938: o sinagogă arzând în Bielefeld

Trecători în faţa unui magazin evreiesc vandalizat

Membri ai SA lipind afişe care cereau germanilor să boicoteze afacerile evreieşti, 1 aprilie 1933

Diagramă explicativă privind relaţiile genetice dintre rase, 1940

Emigrarea

După 1933, aproape un milion de oameni, majoritatea evrei, sunt obligaţi să plece benevol din Germania. În ciuda acestui fapt, nu a fost posibilă formarea unei opoziţii puternice. Scriitorul Thomas Mann descrie cealaltă Germanie în discursurile sale critice din Statele Unite ale Americii. Mulţi dintre cei exilaţi s-au alăturat armatelor ţărilor gazdă în cel de Al Doilea Război Mondial.

Thomas Mann (stânga) cu familia, în exil în America, 1940

1933	Germania iese din Societatea Naţiunilor	1935	*Legile rasiale*	1935	Reînfiinţarea Wehrmachtului
Aprilie 1933	Boicot naţional al afacerilor evreieşti	1935	Saarland se alătură Reichului german	1936	Jocurile Olimpice în Germania

Politica externă nazistă până în 1939

Pentru revizuirea Tratatului de la Versailles, conducătorii nazişti şi-au demonstrat abilităţile de tacticieni, mascându-şi planurile de cucerire printr-o politică de pace.

Încă de la venirea sa la putere, Hitler plănuise un mare război. În februarie 1933, într-un discurs susţinut în faţa ofiţerilor germani, vorbeşte deschis despre obiectivul de *a cuceri un nou spaţiu de locuit în Est şi de a-l germaniza fără cruţare.* Ca să acumuleze puterea de care Germania avea nevoie pentru a îndeplini acest obiectiv, conducerea nazistă revizuieşte cu succes restricţiile impuse prinTratatul de la Versailles ❽ (*pag. 447*). Pentru a-i linişti pe vecinii îngrijoraţi de posibilitatea unui război, naziştii şi-au învăluit scopurile într-o politică oficială de apropiere.

În ciuda faptului că părăseşte Societatea Naţiunilor ❼ în 1933, Hitler face cunoscută dorinţa de pace a Germaniei şi susţinerea patrimoniului cultural occidental. Acordul Reichului cu Vaticanul, care era menit să asigure drepturile Bisericii Catolice în Germania, pactele de neagresiune cu alte state şi găzduirea Jocurilor Olimpice în 1936 ❿ păreau să confirme această politică. În 1935, când Saarlandul votează clar printr-un plebiscit alăturarea la Reichul german, puterile aliate occidentale recunosc dreptul de autodeterminare al germanilor şi acceptă încălcarea ulterioară a Tratatului de la Versailles. În 1935, Hitler reintroduce recrutarea obligatorie, anunţă reînarmarea şi semnează un acord cu privire la flotă cu Marea Britanie (*pag. 464*). Un an mai târziu, ocupă regiunea demilitarizată a Rinului ⓫. Implicarea în Războiul Civil din Spania (*pag. 473*), *Axa Berlin–Roma* ❾ (*pag. 471*) şi Pactul Anticomintern cu Japonia (*pag. 498*) sunt coaliţii cu o clară orientare antisovietică ce prevestesc alianţele de război de mai târziu.

Cu toate că Puterile Occidentale acceptă anexarea Austriei (*Anschluss*) în 1938 (*pag. 455*) şi unirea acesteia cu Germania şi chiar legalizează anexarea Regiunii Sudete prin Acordul de la München (*pag. 465*), acestea renunţă la politica de pace după împărţirea Cehoslovaciei (*pag. 479*) în martie 1939 şi ameninţă cu războiul dacă Germania va încerca alte expansiuni teritoriale. La 1 septembrie 1939, Germania invadează Polonia sub un pretext înscenat, declanşând cel de Al Doilea Război Mondial (*pag. 510*).

8 Afiş de propagandă ce promova anexarea Austriei: *Pas cu pas, Adolf Hitler sfâşie Tratatul de la Versailles!*, 1938

7 Locurile libere ale delegaţiei germane după părăsirea Societăţii Naţiunilor, 1933

9 Timbru înfăţişându-i pe Hitler şi Mussolini, denumit *Două naţiuni, o singură bătălie*, 1938

10 Afişul oficial în limba engleză al Jocurilor Olimpice din 1936

Jocurile Olimpice de la Berlin din 1936

În timpul Jocurilor Olimpice din 1936, Germania minţea întreaga lume printr-o demonstraţie de cultură cosmopolită. Jazzul era permis în baruri, iar persecutarea oponenţilor politici şi a evreilor încetase pentru moment. Filmul de propagandă olimpică, perfect coordonat de Leni Riefenstahl, impresiona lumea, fiind primit în general cu aprecieri pozitive.

sus: În timpul celui de Al Treilea Reich, jazzul era etichetat drept *degenerat*, fiind interzis, afiş,1938
dreapta: Cadru din *Festivalul Naţiunilor*, filmul lui Leni Riefenstahl, 1936

11 Wehrmachtul german reconstituit, în marş spre Rinul demilitarizat, 7 martie 1936

1936 | Înfiinţarea *Axei Berlin-Roma*
1938 | Germania anexează Austria
1 septembrie 1939 | Germania invadează Polonia
9–10 noiembrie 1938 | *Reichskristallnacht*
1939 | Înfiinţarea *Biroului Emigrării Evreieşti*
1941 | Interzicerea emigrării evreilor

AUSTRIA: DE LA IMPERIUL HABSBURGIC LA PROVINCIA GERMANĂ OSTMARK 1918–1945

Imperiul multinaţional al Austro-Ungariei se prăbuşeşte chiar după Primul Război Mondial, când pierde aproximativ trei sferturi din teritoriu. Prin Tratatul de la Saint-Germain din 1919 a luat fiinţă Austria, o ţară mică, ameninţată de probleme de ordin economic şi de radicalismul politic. Instaurarea unui regim semifascist în 1933 nu poate împiedica încorporarea Austriei în Reichul german nazist ❶ în martie 1938.

1 Forţele armate germane trec graniţa cu Austria, 1938

Căderea monarhiei habsburgice

După destrămarea Imperiului Habsburgic în 1918, teritoriul central cu populaţie vorbitoare de limbă germană se reconstituie în Republica Austria, însă Aliaţii interzic unirea statului trunchiat cu Reichul german.

Primul Război Mondial, declanşat în urma atacului punitiv al Austriei asupra Serbiei ❺ pentru uciderea arhiducelui Franz Ferdinand în 1914 (*pag. 440*), duce la prăbuşirea monarhiei dualiste a Habsburgilor. Din punct de vedere militar ❻, Austro-Ungaria suferise pierderi foarte mari şi era dependentă de trupele germane. Când fronturile austriece cad în vara lui 1918 (*pag. 444*), destrămarea imperiului devine inevitabilă. Blocarea proviziilor duce la revolte civile, armata şi flota se răscoală, iar diversele naţiuni ale imperiului luptă pentru independenţă.

Încă din 1917, polonezii şi cehii formaseră guverne în exil, iar în octombrie 1918 Ungaria îşi declară independenţa faţă de Austria. Ultimul împărat Habsburg, Carol I ❷, refuză să facă parte din noul guvern. Este destituit în 1918. În 1919, adunarea naţională austriacă anulează oficial dreptul de conducere al Habsburgilor şi le confiscă averile.

3 Dr. Karl Renner

La 12 noiembrie 1918, este proclamată Republica Germano-Austriacă ❹; cancelar devine social-democratul Karl Renner ❸. De asemenea, statul se declară parte a Republicii Germane, însă prin Tratatul de la Saint-Germain din 1919, Aliaţii interzic anexarea Austriei de către Germania (*pag. 445*). Tratatul mai obligă Austria să cedeze şi alte teritorii: Tirolul de Sud este dat Italiei, iar teritoriile germane din Regiunea Sudetă revin Cehoslovaciei. Încă de la început, statul austriac micşorat s-a văzut nevoit să se confrunte cu mari probleme economice.

2 Împăratul Carol I

În 1922, Societatea Naţiunilor oferă republicii un credit important pentru a revitaliza finanţele statului, făcând Austria dependentă şi dorind să împiedice definitiv o unire cu Reichul german. Republica începe să se consolideze treptat, odată cu introducerea şilingului drept monedă naţională în 1924.

4 Proclamarea Republicii Austria

5 Violenţe antisârbe la Sarajevo, după asasinatul din 28 iunie 1914

6 *Bătălia cu Italia*, carte poştală

1917 | Constituirea în exil a guvernelor polonezilor şi cehilor

Octombrie 1918 | Independenţa Ungariei faţă de Austria

Noiembrie 1918 | Carol I renunţă la tron

12 noiembrie 1918 | Proclamarea Republicii Germano-Austriece

1919 | Tratatul de la Saint-Germain

Anexarea Austriei la Reichul german (*Anschluss*)

Radicalizarea politicii interne duce la instaurarea unui guvern autoritar în 1933. Austro-fasciştii sunt singurii capabili să întârzie posibila asimilare a Austriei de către Reichul german.

Polarizarea ideologică a partidelor politice naţionale ale Republicii Austriece, în creştin-socialişti şi social-democraţii, se intensifică după 1927. În acelaşi timp, naţiunea este zguduită de ciocniri între facţiunile fasciste şi socialiste. Deoarece guvernul fusese incapabil să facă faţă crizei economice accentuate şi tulburărilor sociale, în 1933 cancelarul Engelbert Dollfuss ❼, printr-o lovitură de stat, suspendă parlamentul şi stabileşte printr-un decret de urgenţă o dictatură – austro-fascismul – inspirată de Italia fascistă. Investeşte cu autoritate poliţia, înfiinţează partidul Frontul Patriei ❽, interzice activitatea celorlalte partide politice, reintroduce pedeapsa cu moartea şi creează lagăre de detenţie pentru a-i încarcera pe oponenţii regimului. În februarie 1934, puciul pus la cale de către social-democraţi este reprimat cu brutalitate.

În iulie 1934, Dollfuss este asasinat printr-o lovitură de stat a naţional-socialiştilor austrieci. Succesorul său, Kurt von Schuschnigg ❾, se dedică efortului de menţinere a independenţei Austriei, mai ales în 1933, când unirea cu Germania, dorită de

7 Cancelarul Engelbert Dollfuss

unii austrieci încă de la sfârşitul anilor 1920, devine o ameninţare, la putere fiind Hitler. Era evident că, dacă se întâmpla acest lucru, Austria trebuia să se subordoneze Partidului Nazist German. Schuschnigg îşi punea speranţele în relaţiile cu Italia, care se proclamase garant al suveranităţii Austriei şi desfăşurase trupe în trecătoarea Brenner la graniţa austriacă, în timpul unei încercări de invazie a naziştilor în 1934. Însă în 1936, Schuschnigg este forţat de Hitler să accepte Acordul din iulie care obliga Austria să adopte o politică externă *mai orientată spre Germania* şi să îi elibereze pe toţi naziştii din închisori. Doi ani mai târziu, este forţat să-l numească ministru de interne pe Arthur Seyss-Inquart ❿, conducătorul naziştilor austrieci.

Ultima încercare a lui Schuschnigg de a împiedica asimilarea Austriei de către Reichul german este organizarea unui referendum ⓬ pentru independenţa acesteia. Ziua votării era stabilită pentru 13 martie 1938, însă la 12 martie trupele germane intră în Austria ⓭; două zile mai târziu, Hitler ţine un discurs la Heldenplatz în Viena, în faţa maselor care-l aclamă cu entuziasm. *Anschluss-ul* este aprobat prin plebiscit, cu o majoritate covârşitoare. Chiar şi conducătorul socialist Karl Renner votează public pentru acesta, iar bisericile sunt împodobite cu panglici cu svastica. Austria este redenumită *Ostmarkul German*. În aprilie, se construieşte primul lagăr de concentrare la Mauthausen ⓫.

11 Deţinuţi eliberaţi de la Mauthausen, 1945

8 Cancelarul federal Dollfuss aprobă o paradă a Frontului Patriei

9 Kurt von Schuschnigg (stânga) în vizită la Mussolini (centru), 1934

10 Arthur Seyss-Inquart şi Adolf Hitler, 1938

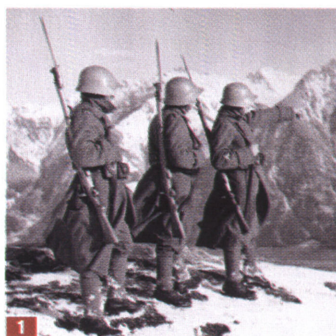

12 Afiş în care Schuschnigg pledează pentru votarea independenţei Austriei, în martie 1938

13 Parada Forţelor armate germane la Viena la 15 martie 1938, după anexarea din 12 martie

1924	Introducerea şilingului
1933	Demiterea Parlamentului
Februarie 1934	Puciul din Februarie al social-democraţilor
Iulie 1934	Puci al naţional-socialiştilor
1936	Acordul din Iulie
1938	Seyss-Inquart devine ministru de interne

Soldaţi elveţieni la graniţă, 1939

Elveţia: insulă de stabilitate 1914–1945

Elveţia, republică federală parlamentară din 1848, rămâne neutră ❶ în timpul ambelor conflagraţii, în ciuda poziţionării sale în centrul continentului european. Nici problemele economice din Primul Război Mondial, nici încercuirea acesteia de către puterile Axei în cel de Al Doilea Război Mondial nu au pus în pericol tradiţia democratică a Elveţiei. Însă, pentru a evita ocuparea de către Germania, în ciuda neutralităţii oficiale, Elveţia duce o controversată politică de compromis cu naziştii, fiind privită astfel cu scepticism de către Puterile Aliate.

Neutralitate strictă în Primul Război Mondial

Neutralitatea perpetuă a Elveţiei, garantată de Congresul de la Viena în 1815, a fost păstrată şi în timpul Primului Război Mondial. În ciuda dificultăţilor economice şi sociale, democraţia tradiţională rămânea stabilă.

Din sec. XVII, Elveţia joacă un rol excepţional în Europa. Ca naţiune independentă încă din Evul Mediu târziu, cu excepţia unei scurte perioade de timp după 1798, când se afla sub control francez, fără aspiraţii expansioniste, Elveţia fusese pentru o lungă perioadă locul cel mai potrivit pentru negocierile internaţionale. Congresul de la Viena (*pag. 367*) garantase elveţienilor, în interesul întregii Europe, neutralitate perpetuă, ce nu a putut fi schimbată nici de Primul Război Mondial. Această naţiune mică nu se afla în obiectivele de război ale Marilor Puteri şi nu deţinea materii prime necesare războiului. În timpul războiului, armata elveţiană a fost mobilizată provizoriu, însă nu a luat parte niciodată la acţiuni militare. Populaţia a suferit o criză economică determinată de război, fiind introdusă, ca urmare, o taxă de război. Deoarece importurile erau dificile, s-a încercat redresarea economiei elveţiene. Se promova cultivarea cerealelor, iar calea ferată elveţiană ❷ a fost prima care a funcţionat pe bază de electricitate renunţându-se la motoarele cu cărbuni.

Cale ferată elveţiană

În 1916, pauperizarea accentuată a populaţiei duce la o revoltă de stânga. Însă marea grevă generală din 1918 era nu atât o revoluţie, cât o chemare la schimbări sociale; greva este oprită prin forţă militară, însă reformele sociale ale statului reuşesc să elimine tensiunile. Tradiţia democratică liberală a republicii federale ❸, care exista începând cu 1848, rămâne neafectată de tulburarea de după război. Tratatul de la Versailles (*pag. 445*) reafirmă neutralitatea Elveţiei, iar Geneva ❺ este aleasă sediul Societăţii Naţiunilor ❹, înfiinţată de preşedintele SUA, Woodrow Wilson, la care Elveţia se alătură în 1920.

Mai târziu, puterile Axei au atentat şi mai grav la neutralitatea Elveţiei în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

Camerele Parlamentului din Berna

Liechtenstein

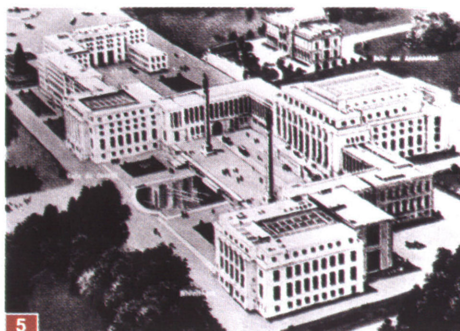
Micul principat Liechtenstein, situat între Austria şi Elveţia, este suveran începând cu 1806. După criza economică de la începutul Primului Război Mondial, Liechtenstein se baza, atât din punct de vedere economic cât şi politic, pe Elveţia, aceasta reprezentându-l în relaţiile externe. La fel ca vecina sa, rămâne neutru în timpul perioadei naziste. Până în prezent, prinţii Liechtensteinului au mai multe drepturi decât monarhii europeni.

sus: Emblema armatei Liechtensteinului
jos: Castelul Vaduz, Liechtenstein

Şedinţă a Societăţii Naţiunilor la Geneva, 1934

Complexul Societăţii Naţiunilor din Geneva

1806 | Liechtensteinul obţine suveranitatea
1815 | Garantarea neutralităţii Elveţiei
1863 | Se înfiinţează Crucea Roşie
1882 | Construirea căii ferate în trecătoarea St. Gotthard
10 august 1914 | Mobilizarea armatei elveţiene
1918 | *Greva generală*

Ameninţarea nazistă

În anii 1930, Elveţia liberală şi neutră devine primul loc de retragere pentru refugiaţii germani. În plină desfăşurare a celui de Al Doilea Război Mondial, elveţienii reuşesc să-şi menţină independenţa doar prin anumite compromisuri făcute Germaniei naziste.

Cu toate că problemele economice erau în creştere în Elveţia încă din 1927, influenţa forţelor care aveau legături strânse cu naziştii în anii 1930 rămâne marginală şi nu reuşeşte să destabilizeze republica federală parlamentară. După ce naziştii preiau puterea în Germania, mulţi refugiaţi au căutat adăpost în ţara vecină, Elveţia, fiind, de obicei, doar o ţară de tranzit. Sloganul utilizat frecvent pentru a limita imigrarea era: *Barca este plină*; spre sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, peste 20 000 de evrei au fost întorşi de la graniţă.

Ameninţarea externă latentă care plana asupra elveţienilor i-a încurajat să îşi unească forţele pe plan intern. În 1938, Elveţia este eliberată de obligaţia de a participa la sancţiunile Societăţii Naţiunilor. Expoziţia Naţională Elveţiană din 1939, de fapt un spectacol agricol şi industrial, se transformă într-o demonstraţie de independenţă, libertate şi dorinţă de a apăra aceste idealuri ❽. Mobilizarea militară din cel de Al Doilea Război Mondial ❼ era în primul rând simbolică. Elveţia rămâne neocupată ❾ şi furnizează servicii umanitare. Însă Marcel Pilet-Golaz, membru al Consiliului Federal, începe o politică foarte controversată de compromisuri cu puterile Axei – în principiu, cu inamicul – care era avantajoasă din punct de vedere financiar pentru elveţieni. Prin tunelul de cale ferată din trecătoarea Saint Gotthard ❿ dintre Italia şi Germania se efectuau transporturi militare. În 1939 au fost impuse restricţii asupra libertăţii presei. Economia profită de pe urma exporturilor crescânde şi din livrarea de arme către Reichul german.

După anul 1945, tranzacţiile cu aur şi valută străină duc la o turnură negativă în ceea ce priveşte neutralitatea Elveţiei. Aurul jefuit de germani ❻, ⓫ – în mare parte confiscat de la evrei – este depozitat în băncile elveţiene. Colaborarea economică voluntară duce la o izolare internaţională pe termen scurt a Elveţiei după război.

6 Lingouri de aur la Reichsbank, 1941

7 Măşti de gaze vândute într-o farmacie, 1938

8 Securizarea graniţei elveţiene, 1939

9 Militari elveţieni şi germani într-o întâlnire paşnică la graniţa elveţiană, 1939

11 Lingouri de aur într-un seif bancar, 1941

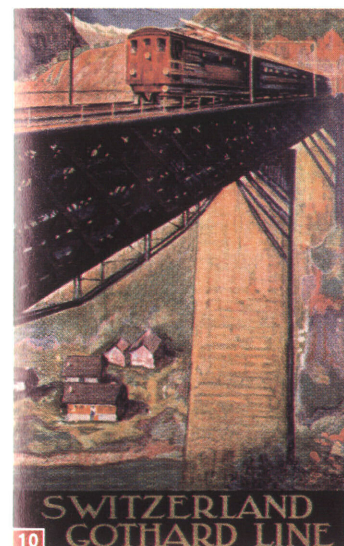
Comitetul Internaţional al Crucii Roşii (CICR)

Comitetul Internaţional al Crucii Roşii (CICR), o organizaţie medicală şi de ajutorare a victimelor de război neutră, este o idee elveţiană propusă de omul de afaceri elveţian Jean-Henri Dunant şi înfiinţată în 1863. Era începutul unei mişcări mondiale care avea să se dezvolte în sec. XX într-o organizaţie de ajutorare care transcenda culturile şi naţiunile. Crucea Roşie a fost activă pe toate fronturile în ambele războaie mondiale şi permitea răniţilor să se recupereze în calitate de pacienţi în Elveţia neutră, oferindu-le asistenţă medicală gratuită. CICR a obţinut Premiul Nobel pentru pace în 1917 şi în 1944.

sus: Afiş american, pentru atragerea voluntarilor la Crucea Roşie, 1914,

Reprezentanţi japonezi ai Crucii Roşii, în Franţa, 1914

10 Afiş de reclamă pentru calea ferată din trecătoarea Saint Gotthard, 1924

Noiembrie 1920 | Prima conferinţă a Societăţii Naţiunilor de la Geneva
1931 | Criza economică
1939 | Expoziţia Naţională Elveţiană
8 septembrie 1939 | Cenzura presei
1949 | Elveţia devine membru UNESCO

Franţa: insecuritate şi ocupaţie

1918–1945

În ciuda victoriei din Primul Război Mondial ❶, Franţa încă se simţea ameninţată de vecina sa, Germania. Cu o politică internă instabilă şi slăbită de război, Franţa îşi vedea securitatea asigurată doar printr-o politică dură faţă de *vechiul inamic*. Cu toate acestea, în anii 1930, în faţa politicii de agresivitate a lui Hitler, Franţa părea aproape paralizată. După *Blitzkrieg-ul* din 1940, armata germană ocupă nordul Franţei, iar regimul francez de la Vichy colaborează cu Germania.

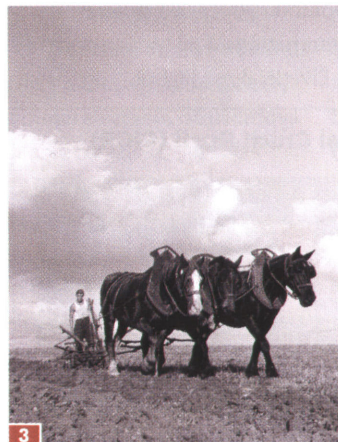
1 Celebrarea victoriei la Paris, 1919

Disensiuni în afacerile interne între cele două războaie

În ciuda numeroaselor schimbări de guvern şi a tensiunii economice, mişcările antidemocratice din cea de A Treia Republică nu reuşesc să preia puterea.

În perioada interbelică, Franţa trebuia să lupte pe plan intern împotriva consecinţelor de ordin economic, financiar şi social cauzate de Marea conflagraţie. Războiul a redus cu aproape 10% populaţia masculină adultă, la care se adăugau 4 270 000 de răniţi. Cu toate acestea, comparativ cu Marea Britanie (*pag. 462*) şi Rusia (*pag. 480*), Franţa rămânea relativ stabilă din punct de vedere economic, continuând să fie o mare putere continentală. În anii 1920, producţia industrială a Franţei creşte semnificativ, fiind sprijinită de stat.

Efectele crizei economice postbelice la nivel mondial s-au resimţit şi în Franţa, dar mai târziu decât în statele complet industrializate, deoarece sectorul său agricol ❸ era încă foarte extins. În 1931, numărul şomerilor începe să crească, factor destabilizator pentru cea de A Treia Republică. Administraţiile se perindau în mare viteză – de 41 de ori până în 1940. Cei câţiva miniştri vechi care rămân în funcţie, cum ar fi Raymond Poincaré şi Édouard Daladier ❷, reprezentau singurele elemente de continuitate în guvern.

3 Fermier francez cu plug tras de cai, în anii 1940

În 1924, Blocul Naţional de stânga guvernează întrunind majoritatea; apoi o coaliţie reformistă socialistă de stânga preia puterea pentru doi ani. Între timp, disensiunile dintre partidele moderate alimentau atât radicalismul de stânga, cât şi pe cel de dreapta. La alegeri ❺, comuniştii au câştigat detaşat zece procente din voturi, fără a prezenta cu adevărat o ameninţare la politica stabilită. Grupurile radicale antidemocratice de dreapta, cum ar fi *Acţiunea Franceză* şi *Crucea de Foc*, o organizaţie a veteranilor din Primul Război Mondial, devin influente în anii 1930; cea din urmă încearcă o lovitură de stat ❹ în februarie 1934, însă eşuează. În 1936, prim-ministrul socialist Léon Blum ❻ organizează şi conduce Frontul Popular de stânga – o coaliţie între socialişti, radicali socialişti şi comunişti – pentru a preveni instaurarea unui regim fascist, ca în Italia. Printre alte reforme populare, introduce săptămâna de lucru de 40 de ore şi dreptul la concediu plătit.

2 Édouard Daladier adresându-se de la radio poporului francez, 1938

4 Încercare de lovitură de stat la Paris, februarie 1934

5 Afişe electorale

6 Léon Blum (stânga) alături de conducătorul comuniştilor

1923 | Francezii ocupă regiunea Ruhr
1925 | Retragerea franceză din zona Ruhr
16 octombrie 1925 | Pactul de la Locarno
1932–1940 | Preşedinţia lui Albert Lebrun
Iunie–decembrie 1932 | Cabinetul radical majoritar al lui Heriot
1934 | Încercare de puci a dreptei radicale

Politica externă a Franţei până la 1939: între răzbunare şi împăcare

Frica de o nouă agresiune germană influenţează hotărâtor politica externă a Franţei între războaie.

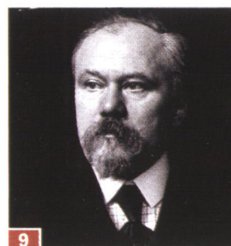
La negocierile de pace din 1919, Franţa credea că securitatea ei naţională putea fi realizată doar prin slăbirea maximă, din punct de vedere teritorial şi economic, a Germaniei. Conform Tratatului de la Versailles (*pag. 445*) Franţa primea Alsacia şi Lorena, colonii germane cum ar fi Camerun, ocuparea şi exploatarea economică a Saarlandului ❼ şi foarte mari despăgubiri. În plus, la reducerea armatei germane până la 100 000 de oameni şi la desfiinţarea Statului-Major General, Franţa cere demilitarizarea completă a zonei Rinului, pentru a servi ca zonă tampon.

Din pricina diferenţelor crescânde între ceilalţi Aliaţi şi a lipsei garanţiei unei securităţi militare din partea Statelor Unite ale Americii, care se retrăseseră într-o izolare extremă, la începutul anilor 1920, Franţa a urmărit o politică intransigentă de despăgubiri – în ciuda faptului că Reichul german nu putea să-i satisfacă toate pretenţiile.

La 23 ianuarie 1923, preşedintele francez Poincaré ❾ ordonă ocuparea Ruhrului ❿, centrul industrial al Germaniei, pentru a forţa plata reparaţiilor de război, în ciuda împotrivirii Statelor Unite ale Americii şi a Marii Britanii. Însă noul guvern de stânga din 1924 adoptă o politică de reconciliere cu Germania. În 1925, datorită rezistenţei pasive ❽ a populaţiei, regiunea Ruhr este eliberată. În 1925, prin Pactul de la Locarno, Germania garantează inviolabilitatea graniţelor de vest cu Franţa şi Belgia.

8 Afiş german care îndemna la rezistenţă pasivă sub sloganul: *Nu! Nu mă poţi obliga să fac asta!* 1923

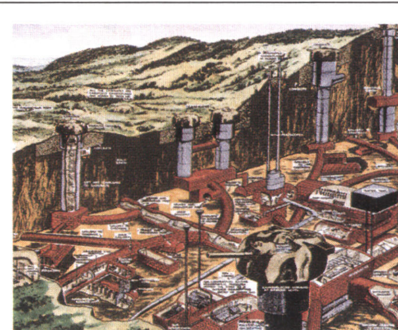
Franţa încearcă să se împotrivească politicii agresive a Germaniei naziste, începută în 1933 (*pag. 450*) printr-un sistem de alianţe internaţionale, inclusiv Pactul de ajutor reciproc din 1935 cu Uniunea Sovietică şi Alianţa militară anglo-franceză. Sub influenţa Marii Britanii şi din cauza disensiunilor din cadrul guvernului Frontului Popular, în 1938 Franţa adoptă o politică de conciliere cu Germania. Prim-ministrul Daladier şi ministrul de externe Bonnet acceptă anexarea Austriei şi semnează Acordul de la München ⓫ (*pag. 465*). Politica franceză de conciliere, care reflectă atât dorinţa conducerii, cât şi a poporului, de a evita un alt război, continuă până în momentul invadării Poloniei.

9 Raymond Poincaré

10 Soldat francez păzind un vagon de cărbune confiscat, 1923

11 Acordul de la München; Daladier semnează cartea de oaspeţi a lui Hitler, 1938

7 Militari străini supraveghind referendumul în chestiunea reîntoarcerii Saarlandului sub administraţie germană

Linia Maginot

Pentru a se apăra împotriva unei noi invazii germane, francezii ridică între 1926 şi 1936 Linia Maginot, o barieră imensă de fortificaţii la graniţa de nord-est cu Germania. Purta numele ministrului de război francez şi consta în amplasamente de artilerie şi infanterie, complexe de comunicaţii şi de buncăre care valorau aproape trei miliarde de franci, fiind considerată impenetrabilă. Când începe războiul, Germania nazistă evită fortificaţiile, înaintând prin Belgia neutră, iar Franţa a fost nevoită să se predea în şase săptămâni.

sus: Schiţă a complexului subteran de buncăre al Liniei Maginot
jos: Buncăr francez din cadrul Liniei Maginot distrus în urma unui atac german, 1940

1935 | Pactul de Ajutor Reciproc Franco-Sovietic
Septembrie 1938 | Acordul de la München
August 1939 | Alianţa militară anglo-franceză
1936–1937 | Cabinetul Frontului Popular condus de Léon Blum
Noiembrie 1938 | Grevă generală
2–3 septembrie 1939 | Germania declară război Franţei

Guvernul de la Vichy, 1940–1944

După ce în luna mai 1940, Germania ocupă jumătate din teritoriul Franţei, în oraşul Vichy se înfiinţează un guvern progerman pentru a administra regiunile neocupate.

Franţa declară război Germaniei după invazia lui Hitler în Polonia, la 3 septembrie 1939, însă se abţine de la participare militară, bazându-se pe fortificaţiile elaborate ale Liniei Maginot. Apoi, în mai 1940, trupele germane merg prin Belgia spre Franţa ❷. Francezii sunt timoraţi de înaintarea rapidă cunoscută sub numele de *Blitzkrieg* (*război fulger*), iar rezistenţa cade după doar şase săptămâni (*pag. 510*); la 6 iunie 1940, mareşalul Henri-Philippe Pétain ❶ cere încetarea focului. Pentru a umili Franţa, tratatul ulterior este semnat într-un vagon ❹ în pădurile de la Compiègne – acelaşi loc unde francezii forţaseră armistiţiul cu germanii în 1918, pentru a pune capăt Primului Război Mondial. Cea de A Treia Republică se destrămase.

În timp ce trupele germane ocupau nordul şi vestul Franţei, inclusiv Parisul, la Vichy, în zona de sud a Franţei, rămasă neocupată, se stabilea un stat francez. Acest guvern autoritar se considera partenerul regimului nazist german, dar era recunoscut şi de către Statele Unite ale Americii, şi de Uniunea Sovietică. Pétain, în vârstă de 84 de ani, devine şef al statului, deţinând o putere considerabilă; asistentul său era Pierre Laval ❸, pe care Pétain îl arestase la sfârşitul lui 1940, deoarece susţinuse participarea la război alături de Germania. În ciuda marilor compromisuri, regimul de la Vichy continuă să se afle sub presiunea crescândă a Germaniei. În aprilie 1942, Laval este numit prim-ministru şi preia conducerea statului.

La momentul debarcării Aliaţilor în Africa de Nord, armata germană ocupă restul Franţei, transformând regimul de la Vichy într-un stat poliţienesc fascist. Începând cu vara lui 1942, poliţia franceză joacă un rol hotărâtor în deportarea evreilor francezi în lagărele de exterminare ❺. La 6 iunie 1944, Aliaţii debarcă în Normandia şi pe coastele mediteraneene (*pag. 523*), ceea ce va duce la căderea regimului de la Vichy şi la eliberarea Parisului.

1 Mareşalul Henri-Philippe Pétain

2 Parada trupelor germane victorioase la Paris, 1940

3 Pétain şi Laval (dreapta), conducătorii guvernului de la Vichy, 1942

4 Armistiţiul de la Compiègne: vagonul de tren, în care a fost semnată capitularea Germaniei în 1918, este folosit acum pentru semnarea capitulării Franţei, 1940

5 Evreii arestaţi sunt urcaţi într-un camion de către trupele SS germane şi poliţia franceză, cca 1942

5–24 iunie 1940 | Bătălia pentru Franţa
10 iulie 1940 | Formarea guvernului de la Vichy condus de Pétain
Mai 1940 | Germanii invadează Franţa
16 iunie 1940 | Armistiţiul semnat la Compiègne
24 octombrie 1940 | Pétain refuză să intre în război

Rezistenţa franceză şi ascensiunea lui Charles de Gaulle

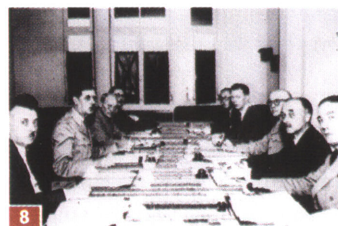
În 1943, generalul Charles de Gaulle, conducătorul francez în exil, uneşte grupurile mici de rezistenţă într-o forţă politică puternică. Astfel imediat după eliberarea Franţei de către Aliaţi în 1944, se formează un guvern francez provizoriu.

După ce armata germană ocupă Parisul, luptătorii francezi din mişcarea Rezistenţei se organizează în grupuri mici şi duc război prin acte de sabotaj ❼ şi greve împotriva invadatorilor şi a colaboratorilor de la Vichy. De asemenea, aceştia îi ajută să se refugieze pe cei persecutaţi rasial sau politic. Germanii fac faţă cu greu insurgenţilor: 30 000 de luptători ai Rezistenţei sunt executaţi, iar 75 000 mor în lagărele de concentrare. În 1944, trupele SS germane distrug localitatea Oradour-sur-Glane ❻, ca măsură represivă contra atacurilor partizane.

Aflat în exil la Londra, generalul Charles de Gaulle ⓫ formase deja, în 1940, mişcarea *Francezii liberi* ❽, care se considera reprezentanta legitimă a Franţei, şi formează un guvern în exil – fiind condamnat de guvernul de la Vichy, în contumacie, la moarte pentru înaltă trădare. În mai 1943, de Gaulle uneşte facţiunile Rezistenţei, cum ar fi *Combat* şi *Franc-Tireur*, într-un Consiliu Naţional al Rezistenţei. În acelaşi timp, guvernul din exil se mută în Alger şi recrutează luptători pentru libertate din Africa de Nord. Rezistenţa a sprijinit înaintarea trupelor Aliate după debarcarea acestora în Normandia, în iunie 1944. La 18 august 1944, organizează o revoltă la Paris, la scurt timp după asedierea capitalei, de către Aliaţi. O săptămână mai târziu, de Gaulle intră în Paris. Consiliul Naţional al Rezistenţei ❿ este recunoscut ca guvern provizoriu de către Aliaţi. De Gaulle reuşeşte să unească membrii conservatori ai guvernului din exil cu mişcarea de rezistenţă de stânga, în mare parte comunistă.

Pierre Laval este executat în octombrie 1945; mareşalul Pétain este condamnat la moarte, dar apoi graţiat şi trimis în exil pe insula Yeu. Erau frecvente actele de violenţă, cum ar fi linşajele, împotriva cetăţenilor suspectaţi de colaborare cu naziştii, mai ales împotriva femeilor ❾ acuzate de a fi *fraternizat* cu ocupanţii.

7 Partizan francez montează dinamită pe şinele de cale ferată, 1944

8 Întâlnire a membrilor mişcării *Francezii liberi*, la Alger, 1943

6 Satul Oradour-sur-Glane după atacul trupelor SS germane, 1944

9 O femeie suspectată de colaborare este rasă pe cap în public, 1944

Generalul Charles de Gaulle prin radio în direct de la Londra, 18 iunie 1940

Îi invit pe ofiţerii şi pe soldaţii francezi care se află pe teritoriul britanic sau pe cei care vor veni aici... să mă contacteze. Indiferent de ce se întâmplă, flacăra rezistenţei franceze nu trebuie şi nu va fi stinsă. Mâine, la fel ca azi, voi vorbi la Radio Londra.

sus: Charles de Gaulle inspectează armata franceză în exil

10 Răscoală a luptătorilor Rezistenţei franceze, Paris, 1944

11 Charles de Gaulle

Aprilie 1942 | Laval devine preşedinte
6 iunie 1944 | Aliaţii debarcă în Normandia
18 august 1944 | Rezistenţa organizează o răscoală la Paris
25 august 1944 | De Gaulle intră în Paris

MAREA BRITANIE ÎNTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE 1919–1939

După Primul Război Mondial, Imperiul Britanic avea cele mai multe colonii, însă pierdea acolo din putere din cauza slăbirii interne a regatului. Problemele economice ❶ şi politice nu au ameninţat niciodată tradiţiile democratice ale Marii Britanii, însă au împins-o către o politică defensivă de pace pentru a-şi proteja interesele cu orice preţ. Până în 1939, a fost nehotărâtă şi nesigură în faţa politicii agresive a regimului nazist german.

1 Greva muncitorilor londonezi din transporturi, 1936

Slăbirea economică în ajunul Marelui Război

După ieşirea victorioasă din Primul Război Mondial, problemele structurale şi datoria imensă au împins Marea Britanie într-o criză care avea să dureze până la jumătatea anilor 1930.

3 W. Churchill, 1915

Aparent, sfârşitul Primului Război Mondial a favorizat Regatul Unit. Reichul german era falimentar, flota acestuia aflându-se la cheremul Marii Britanii. Mai mult, aceasta obţinea majoritatea posesiunilor coloniale ale Germaniei şi teritorii din Imperiul Otoman, sub un mandat al Societăţii Naţiunilor ❹. Însă aceste câştiguri teritoriale fuseseră plătite cu 900 000 de morţi şi două milioane de britanici răniţi, dar şi cu afectarea serioasă a economiei. Până în 1918 a crescut de zece ori datoria naţională. Marea Britanie având datorii mari faţă de Statele Unite ale Americii, şi-a pierdut poziţia de primă putere financiară mondială.

Dependenţa fiscală, tehnologia învechită în sectoarele esenţiale ale industriei, cum ar fi oţelul şi cărbunele, şi puterea slabă de cumpărare pe continent au dus la o criză economică pe termen lung. Situaţia devine critică în 1925, când cancelarul de Exchequer, Winston Churchill ❸, stabilizează lira sterlină la standardul de aur, ceea ce duce la o creştere imensă a preţurilor pentru mărfurile britanice exportate. Şomajul este în continuă creştere printre muncitori. Începând cu 1919, grevele prelungite ❷ prin care se cereau îmbunătăţiri la nivel social – influenţate de Revoluţia Rusă (*pag. 480*) – stopau procesul tehnologic în industriile de bază, afectând grav economia. Punctul culminant îl constituie Revolta minerilor din 1926, susţinută de greva generală a sindicatelor muncitoreşti ❺, ❻. În final, efortul muncitorilor se termină cu o grea înfrângere pentru sindicatele unite. Guvernul aprobă Disputele comerciale şi Legea sindicatelor în 1927. Aceasta scotea în afara legii grevele de simpatizare şi pichetarea în masă, limitând sever posibilitatea colaborării organizate a muncitorilor din diferite sectoare.

2 Muncitori din industria textilă în grevă în faţa biroului uniunii din Lancashire, 1929

4 Poliţia militară britanică în teritoriul palestinian aflat sub mandat britanic, 1938

Sentimentul antigerman

Sentimentul antigerman era atât de puternic în Marea Britanie în timpul Primului Război Mondial, încât în 1917 familia regală decide să-şi schimbe numele german de Saxa-Coburg-Gotha. De atunci, descendenţii reginei Victoria folosesc numele de familie Windsor, *după Castelul Windsor, reşedinţa regală.*

sus: Castelul Windsor

5 Contrademonstraţie a aristocratelor britanice împotriva grevei generale, mai 1926

6 Blocaj al traficului în Londra, cauzat de muncitorii din transportul public care s-au alăturat grevei generale, mai 1926

1919–1922 | Val de greve ale minerilor
1920 | Introducerea asigurării de şomaj
1922 | Constituirea *Uniunii Transportatorilor şi a Muncitorilor*
1924 | Formarea cabinetului laburist
Februarie 1924 | Recunoaşterea URSS
Octombrie 1924 | Victoria în alegeri a conservatorilor

Un bastion de stabilitate democratică

Partidele tradiţionale, alături de Partidul Laburist în ascensiune, încearcă să rezolve problemele sociale şi economice cu care se confrunta Marea Britanie. Forţele radicale din monarhia parlamentară care se opuneau sistemului nu primesc sprijin.

Ordinea constituţională fundamentală parlamentar-democratică a Regatului Unit rămâne stabilă în perioada interbelică, în ciuda crizei economice şi sociale. Partidele revoluţionare ale maselor, spre deosebire de cele de pe continent, nu au nici o şansă. Partidul Naţional Fascist, înfiinţat în anii 1930 de către Sir Oswald Mosley, are la fel de puţin succes ca şi comuniştii. În 1918, legea parlamentară se democratizează în întregime. Toţi bărbaţii cu vârsta de peste 21 de ani şi toate femeile de peste 30 de ani au drept de vot. În 1928, femeilor li se acordă drept de vot egal cu al bărbaţilor.

Pe plan intern, puterea Partidului Laburist creşte în timpul războiului. Laburiştii se dezvoltă în defavoarea liberalilor, devenind cel mai puternic partid de opoziţie şi anulând sistemul bipartit liberal-conservator. În 1924, cu sprijinul liberalilor, vin la putere primii politicieni laburişti.

8 Stanley Baldwin

Însă, atunci când primul ministru laburist Ramsay MacDonald ❼ recunoaşte Uniunea Sovietică, acesta este destituit la doar unsprezece luni de la ocuparea funcţiei, iar conservatorul Stanley Baldwin ❽ preia puterea. Totuşi, în 1929 laburiştii câştigă din nou, iar MacDonald îşi formează al doilea cabinet.

Doi ani mai târziu, când în plină criză economică, este stopată plata indemnizaţiei de şomaj, guvernul laburist se prăbuşeşte. Sub presiunea regelui George V ❿, MacDonald aprobă un guvern naţional de coaliţie, cu un cabinet format doar din conservatori şi liberali, până în 1935. Guvernul unit încearcă în zadar să rezolve problemele economice prin restricţii şi creşteri ale taxelor. Abia în 1937, când încep măsurile guvernamentale de stabilizare şi reînarmarea, se observă o scădere vizibilă a şomajului.

În 1940, Partidul Laburist se alătură unui guvern de război, ce cuprindea toate partidele, sub conducerea lui Winston Churchill ❾.

7 Conferinţa Partidului Laburist de la Londra, 1929; McDonald (centru) devine un patriarh al stângii

9 Winston Churchill, 1939

Edward VIII

După moartea tatălui său, George V, Edward VIII domneşte mai puţin de un an. Prim-ministrul Baldwin îl va obliga să abdice în 1936, după dezaprobarea explicită a cabinetului, deoarece regele insista să o ia în căsătorie pe americanca Wallis Simpson, divorţată de două ori. Edward este redus la titlul de duce de Windsor şi va trăi de acum încolo ca un aventurier bogat împreună cu soţia sa, mai ales în Franţa.

sus: Edward, duce de Windsor, împreună cu soţia, 1937

10 Familia regală cu George V în centru, 1929

1925	Stabilizarea lirei sterline
1926	Greva minerilor şi a uniunilor muncitoreşti
1927	Legea sindicatelor
1929–1931	Al doilea cabinet al lui MacDonald
1934	Începutul reînarmării
1940	Cabinet de coaliţie condus de Churchill

Politica externă a Marii Britanii în perioada interbelică

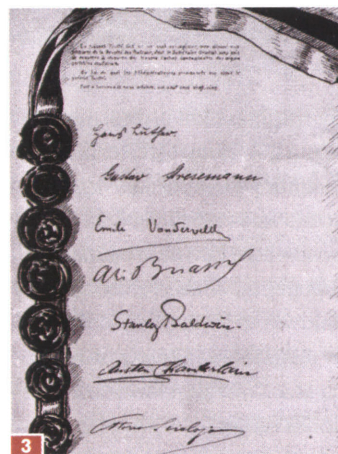
Regatul Unit urmărea să îşi asigure poziţia de putere mondială printr-o politică de păstrare a păcii la nivel internaţional. Mişcările de eliberare naţională din colonii au dus la prăbuşirea Imperiului Britanic.

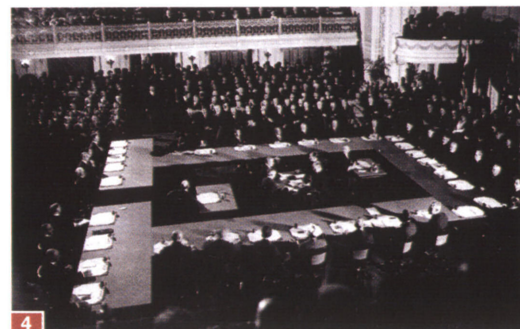
Convingerea că Marea Britanie ❷ trebuie să menţină pacea cu orice preţ pentru a-şi păstra sferele mondiale de influenţă constituie esenţa politicii engleze de după 1919. Evitarea ulterioară a conflictelor, predilecţia pentru negocierile diplomatice şi efortul de a proteja comerţul imperial reprezentau principiile-cheie ale politicii externe de *pace şi comerţ* a britanicilor până în 1939.

În cadrul Societăţii Naţiunilor, Marea Britanie cere să se accepte reglementarea producţiei de armament şi devine forţa principală în eforturile internaţionale de dezarmare după Primul Război Mondial. La Conferinţa de la Washington ❹ din 1920-1921, Marea Britanie, Belgia, China, Franţa, Italia, Japonia, Olanda, Portugalia şi SUA acceptă reducerea flotelor din Pacific; în acest proces, Marea Britanie permite SUA putere egală în ceea ce priveşte flota de război, renunţând astfel la superioritatea sa navală tradiţională. În Europa, Marea Britanie sprijină eforturile de pace ale fostelor state beligerante: în 1925, Marea Britanie, Franţa, Belgia, Italia şi Germania semnează Tratatul de la Locarno ❶, ❸, care includea o declaraţie de intenţie pentru rezolvarea tuturor conflictelor fără a recurge la forţa armată. Imperiul Britanic se confrunta cu mişcări de eliberare naţională în multe dintre coloniile sale. Eforturile de secole ale irlandezilor de a-şi câştiga independenţa culminează cu împărţirea insulei în 1921; Irlanda de Sud devine independentă (*pag. 466*). Marea Britanie, al cărei nume complet fusese încă din 1801 Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei, îl modifică în 1927 în Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord. De asemenea, imperiul îşi diminuează teritoriul şi în alte părţi ale lumii. În 1923, renunţă la protectoratul asupra Egiptului (*pag. 502*), iar în 1932 acceptă independenţa Iraqului (*pag. 488*). În 1926, Marea Britanie şi dominioanele autonome ale Imperiului Britanic fondează Comunitatea de Naţiuni (*Commonwealth of Nations*) ❺ (*pag. 500*). La o scară mai largă, Marea Britanie nu reacţionează la invaziile Japoniei în Asia de Est (*pag. 496*) şi ale Italiei în zona Mediteranei. Treptat, Hong Kong şi Singapore devin punctele centrale în Asia de Est. Însă mişcările puternice pentru independenţă din India sunt încă suprimate prin forţă (*pag. 492*).

1 Tratatul de la Locarno, 1925; de la stânga: Gustav Stresemann, Austin Chamberlain şi Aristide Briand

2 Palatul Parlamentului, Londra, cca 1900

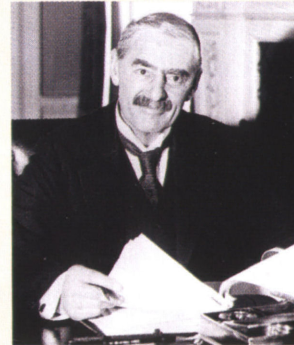

3 Semnăturile Tratatului de la Locarno

4 Conferinţa de la Washington, 1920-1921

5 Conferinţa, prin care se înfiinţează *Commonwealth*-ul, 1926

Prim-ministrul britanic, Neville Chamberlain

De când mi-am asumat această funcţie, obiectivul meu principal a fost să contribui la pacificarea Europei, pentru eliminarea suspiciunilor şi animozităţilor care au otrăvit relaţiile atâta timp... Problema Cehoslovaciei este cea mai recentă şi, poate, cea mai periculoasă.

Arthur Neville Chamberlain, 1938

1920	Guvern numit prin Decretul asupra Irlandei
1920–1921	Conferinţa de la Washington
1921	Împărţirea Irlandei
1923	Sfârşitul protectoratului britanic în Egipt
1926	Înfiinţarea Comunităţii de Naţiuni (*Commonwealth*)
1932	Independenţa Iraqului

Tolerarea politicii Germaniei naziste

În încercarea de a evita izbucnirea unui nou război în Europa, Marea Britanie a tolerat la început politica revizionistă agresivă a regimului nazist. Însă invadarea Poloniei în 1939 a demonstrat că diplomaţia era inutilă, drept urmare guvernul britanic declară război Reichului german.

Marea Britanie îşi avertizase deja Aliaţii în legătură cu izolarea Reichului german în timpul negocierilor de pace din 1919 şi mai târziu critică pretenţiile imense de despăgubiri ale Franţei. În anii 1920, încurajează reabilitarea economică şi politică a Germaniei, urmărind pacificarea Europei Centrale şi extinderea pieţei pentru mărfurile britanice. Venirea la putere a lui Hitler nu a schimbat această politică, chiar dacă Marea Britanie începe treptat să se reînarmeze ❾.

Conducătorii britanici credeau că războiul trebuie evitat prin negocieri şi acceptau pretenţiile revizioniste moderate ale Germaniei. În Acordul Naval Anglo-German ❼ din 1935, lui Hitler i se garanta o flotă egală cu 35 de procente din capacitatea Marinei Britanice şi paritate în flota submarină. Desfăşurarea trupelor germane în zona demilitarizată a Rinului în 1936 şi unirea cu Austria în 1938 (*pag. 454*) erau tolerate, deşi ambele erau încălcări clare ale Tratatului de la Versailles. Neville Chamberlain, premierul britanic, acceptă ❻ până şi anexarea teritoriilor cu populaţie vorbitoare de limbă germană din Cehoslovacia, prin Acordul de la München din 1938, ceea ce se pare că a salvat pacea în ultimul moment.

Când Hitler încalcă din nou tratatul şi intră în Praga în martie 1939, Chamberlain recunoaşte eşecul politicii sale pacifiste şi începe pregătirile de război ❽. Se decretează mobilizarea generală, iar Poloniei şi României li se promite sprijin militar în cazul unei invazii germane. După invazia lui Hitler în Polonia, Marea Britanie îşi îndeplineşte obligaţiile şi declară război Germaniei. Chamberlain, discreditat pentru eşecul tentativelor pacifiste, îşi anunţă demisia în 1940, fiind urmat la guvernare de Winston Churchill ❿.

7 Trimisul german Ribbentrop în faţa consulatului german din Londra, 4 iunie 1935

6 Chamberlain (stânga) în vizită la Hitler (centru) pentru a discuta Criza Sudetă, 1938

Acordul de la München

Prin Acordul de la München, Marea Britanie şi Franţa garantează regimului nazist controlul asupra teritoriilor sudete, cu populaţie vorbitoare de limbă germană, după ce Hitler le declarase drept ultimele pretenţii teritoriale. *Cu toate că Marea Britanie şi Franţa semnaseră alianţe defensive cu Cehoslovacia, nici una nu se simţea pregătită pentru război, iar perspectiva unui alt conflict european stârnea disperare în rândul populaţiei ambelor ţări. Unii erau condescendenţi faţă de suferinţa Germaniei în urma pierderilor teritoriale impuse după Primul Război Mondial. Cehoslovacia, ale cărei teritorii erau în joc, era exclusă de la negocieri, iar acordul rezultat a fost numit de către cehii revoltaţi* Dictatul de la München.

Chamberlain discută cu dictatorul italian Mussolini la Conferinţele de la München, 1938

8 Prim-ministrul Chamberlain (rândul din faţă, mijloc) şi cabinetul său de război (Churchill, al doilea rând, centru), februarie 1939

9 Producţie de lansatoare de grenade pentru flota britanică, 1940

10 Winston Churchill acordă autografe, 1940

Războaiele mondiale şi perioada interbelică 1914–1945

Iunie 1935 | Acordul Naval Anglo-German **Septembrie 1938** | Acordul de la München **Aprilie 1939** | Reintroducerea recrutării generale

1936 | Moartea lui George V **1937–1940** | Guvernul Neville Chamberlain

Irlanda: divizare şi independenţă 1914–1949

În 1921, în Irlanda ❶ mişcarea naţională obţine o victorie parţială în lupta pentru independenţă împotriva Marii Britanii; aceasta trebuie să accepte însă, în schimb, divizarea ţării. După ani de război civil în care s-a disputat problema unităţii, insula se divide oficial în anii 1940. În timp ce Irlanda de Nord rămâne în componenţa Regatului Unit, cea mai mare parte a Irlandei devine oficial republică independentă în 1949.

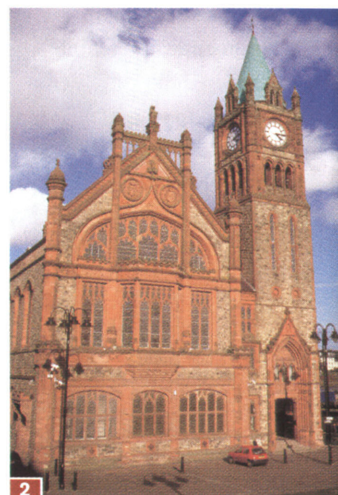
Stradă dintr-o localitate irlandeză, cca 1930

De la războiul pentru independenţă la Tratatul Anglo-Irlandez

În 1922, Irlanda obţine statutul de dominion autonom după un război sângeros pentru independenţă, în timp ce provincia de nord a ţării rămâne posesiune britanică.

Conflictul care mocnea între irlandezi şi britanici (*pag. 392*) se reaprinde în 1914, când guvernul britanic aprobă *Legea domestică* (*Home Rule Bill*) care garanta Irlandei autonomie parţială, inclusiv în zonele protestante din nord. Decizia de a suspenda legea în momentul izbucnirii războiului este întâmpinată cu furie de către naţionalişti. La 24 aprilie 1916, voluntarii irlandezi militanţi ocupă clădirile publice din Dublin şi proclamă Republica Irlandeză în timpul Revoltei de Paşte ❸. Armata britanică suprimă revolta cu brutalitate; sute de oameni sunt ucişi, iar conducătorii sunt arestaţi şi executaţi sau condamnaţi la ani grei de închisoare ❺. Radicalizarea ❹ care a urmat de ambele părţi iniţiază o nouă fază a violenţelor.

Se formează un Parlament revoluţionar ilegal sub Eamon de Valera; cei mai mulţi dintre membrii săi proveneau din rândurile partidului politic *Sinn Féin* (Noi înşine). Un an mai târziu, se formează unitatea militară denumită Armata Republicană Irlandeză (*Irish Republican Army – IRA*) pentru a ataca autorităţile britanice. În 1921, guvernul britanic şi Sinn Féin cad de acord asupra încetării focului şi semnează Tratatul Anglo-Irlandez, prin care Irlandei i se conferea statutul oficial de *stat liber*. Din acest tratat sunt excluse şase ţinuturi ale provinciei protestante Ulster ❷, care votaseră să rămână parte a Regatului Unit. În 1922, Statul Liber Irlandez obţine statut de dominion. Acceptarea acestei suveranităţi parţiale este aprobată de Parlamentul irlandez, *Dail*, printr-o majoritate de voturi, 64 pentru şi 57 împotrivă. La 6 decembrie 1922, intră în vigoare noua constituţie irlandeză.

Primăria din Londonderry, provincia Ulster, Irlanda de Nord

Duminica însângerată din 1920

Duminica însângerată *de la 21 noiembrie 1920 este reprezentativă pentru seria de violenţe din Irlanda: după execuţia a 14 ofiţeri britanici la ordinele lui Michael Collins – conducător irlandez naţionalist – o unitate de soldaţi britanici deschid focul asupra mulţimii irlandeze în timpul unui meci de fotbal irlandez la Dublin, omorând numeroşi spectatori civili.*

Victime ale luptelor de stradă din Dublin, 1920

Centrul oraşului Dublin după suprimarea Revoltei de Paşte, 1916

Rămăşiţele unui tren deraiat în urma unui atac terorist al IRA, 1916

Închisoarea în care erau deţinuţi conducătorii revoltei

1914 | Anularea *Legii domestice*
24 aprilie 1916 | Mişcarea Sinn Féin şi Revolta de Paşte
1918 | Parlamentul revoluţionar al lui de Valera
1919 | Se înfiinţează IRA
21 noiembrie 1920 | *Duminica însângerată*
1921 | Încetarea focului

De la război civil la independenţă

Divizarea Irlandei duce la ciocniri sângeroase în sânul mişcării de independenţă irlandeze pe marginea problemei unificării. În 1949, Irlanda de Sud obţine suveranitate totală şi părăseşte Commonwealth-ul.

Tratatul Anglo-Irlandez împarte nu doar ţara, ci şi mişcarea de independenţă *Sinn Féin*. Adepţii şi oponenţii tratatului încep să se certe între ei. Radicalii sub Eamon de Valera, partidul Fianna Fáil de mai târziu, acceptă excluderea Irlandei de Nord ❼, dar luptă pentru reunificare. Mişcarea Fine Gael, sub prim-ministrul Thomas Cosgrave, urmăreşte stabilirea unei egalităţi cu Marea Britanie. Şi IRA se împărţise, o parte alăturându-se armatei irlandeze oficiale, în timp ce *ilegaliştii* radicali ❾ luptă în 1922-1923 împotriva

6 Militari americani la o bază din Irlanda de Nord, 1942

guvernului Statului Liber Irlandez. Între timp, radicalii pierd din susţinere, iar de Valera ordonă încheierea ostilităţilor. În anii 1930 mai au loc acte de terorism izolate ❽, după care IRA este interzisă.

Noua constituţie introduce votul universal pentru bărbaţi şi femei şi reprezentare proporţională. Irlanda devine membră a Societăţii Naţiunilor. Constituţia impune limba irlandeză (denumită şi *erse*) drept limbă oficială naţională.
În martie 1932, de Valera este ales prim-ministru şi refuză să depună jurământul de credinţă în faţa regelui britanic. De atunci, partidul său, Fianna Fáil, rămâne la putere aproape în permanenţă, însă dorita reunificare a ţării nu are loc, sciziunea adâncindu-se.

În 1937, după modificarea constituţiei, Irlanda de Sud este redenumită Eire. Rămâne neutră în cel de Al Doilea Război Mondial, în timp ce Irlanda de Nord ❿ participă ca parte a Regatului Unit ❻. La 1 aprilie 1949, Eire părăseşte Commonwealth-ul, iar la 18 aprilie se proclamă oficial Republica Irlanda.

8 Stingerea incendiilor în Londra, după un atac IRA cu bombe, 1939

10 Mănăstirea Clonmacnoise, provincia Leinster

7 Paradă la deschiderea Parlamentului de la Belfast, Irlanda de Nord, 1925

9 Voluntari irlandezi cu tunuri şi blindate achiziţionate pentru lupta împotriva armatei britanice, 1921

Michael Collins şi Eamon de Valera

Michael Collins şi Eamon de Valera erau liderii mişcării Sinn Féin, reprezentând simbolic scindarea acesteia. Formaţi de Revolta de Paşte din 1916, amândoi erau membri ai guvernului ilegal, de Valera ca preşedinte al Sinn Féin şi Collins ca fondator al IRA. După acordul de pace cu Marea Britanie, drumurile lor se despart: Collins acceptă secesiunea Irlandei de Nord şi se alătură armatei irlandeze oficiale. De Valera luptă pentru unificare, la început violent, apoi pe cale paşnică. În timp ce Collins este împuşcat într-o ambuscadă în 1922, de Valera rămâne în vârful politicii irlandeze până în 1973.

Eamon de Valera, 1932
sus: Bustul lui Michael Collins din Dublin

6 decembrie 1921	Semnarea Tratatului Anglo-Irlandez
1922	Proclamarea Statului Liber Irlandez
1922	Aprobarea constituţiei irlandeze
1932	De Valera refuză jurământul în faţa Coroanei
1937	Irlanda de Sud este redenumită Eire
1949	Eire se retrage din Commonwealth

Belgia şi Olanda: două obiective ale politicii germane 1914–1945

Deşi Belgia îşi declarase neutralitatea perpetuă încă din 1831, teritoriul ei a fost invadat de armatele germane în timpul atacului lor asupra Franţei, în ambele conflagraţii mondiale. Olanda scapă nevătămată din Primul Război Mondial. Însă în cel de Al Doilea Război Mondial nu poate ţine piept atacului Germaniei naziste ❶ şi devine teritoriu ocupat al Reichului.

Forţele germane invadează Olanda, 1940

Belgia: victimă a două războaie mondiale

Fiind o ţară de importanţă strategică, situată între Germania şi Franţa, Belgia a fost câmp de bătălie în ambele războaie mondiale.

Înainte de a ataca Franţa în 1914, Germania cere printr-un ultimatum drept de liberă trecere prin Belgia (*pag. 440*). Regele Albert I ❸, care susţine neutralitatea ţării, refuză; la 4 august, trupele germane ocupă ţara. Neutralitatea statului era garantată de Marile Puteri, fapt care implică Marea Britanie în război. Armata belgiană se mobilizează în momentul în care neutralitatea ţării este încălcată, dar oraşele Liege, Namur şi Bruxelles capitulează curând. Aproape toată ţara este ocupată, iar acţiunile puternicei rezistenţe a belgienilor sunt urmate de răzbunarea brutală a militarilor germani, mai ales în Louvain ❷. Guvernul este exilat. Belgia de Vest, unde se întâlnesc trupele franceze şi cele germane, devine câmp de bătălie; numeroase oraşe sunt distruse ❻ şi multe părţi din Flandra devastate ❹.

Regele Albert I al Belgiei, cca 1910

La sfârşitul Primului Război Mondial, Belgia anexează regiunea de limbă germană Eupen-et-Malmédy. Încheie un acord militar cu Franţa şi semnează o alianţă de apărare cu Marea Britanie împotriva Germaniei.

În 1925, Belgia se alătură Tratatului de la Locarno ❺, prin care se securizau graniţele ţării. Însă acest lucru nu este de mare ajutor atunci când Germania invadează din nou Franţa prin Belgia, în mai 1940. Câteva săptămâni mai târziu, armata belgiană sub regele Leopold III, care este luat prizonier, capitulează. Guvernul belgian se refugiază la Londra, unde rămâne în exil până la sfârşitul războiului. Leopold este suspectat de colaborare cu naziştii şi obligat în final să abdice.

Biblioteca din Louvain incendiată, 1914

Câmp de bătălie la Passchendaele, 1917

Conferinţa de la Locarno, 1925

Ypres după bombardamentul german, 1915

Propaganda cruzimii

Propaganda morbidă era folosită de toate ţările participante în Primul Război Mondial. În timpul campaniei din Belgia, britanicii lansează zvonul că soldaţii germani le rup copiilor mâinile pentru a-i împiedica să folosească arme. Cu toate că nu s-a prezentat nici o dovadă, propaganda continua. Zvonul a fost probabil generat de viziunea germanilor, conform căreia civilii nu trebuie să se opună puterii de ocupaţie. Astfel, se luau ostatici, iar cei ce opuneau rezistenţă erau împuşcaţi

Carte poştală franceză de propagandă, 1914

2 august 1914 | Germania declară ultimatum Belgiei
4 august 1914 | Germania ocupă Belgia
1917 | Sufragiul universal în Olanda
1918 | Olanda îi oferă azil lui Wilhelm I
1920 | Alianţa de Apărare Belgiano-Franceză
1922 | Alianţa Militară Belgiano-Britanică

Olanda între independenţă şi naţional-socialism

În ciuda problemelor economice, Olanda reuşeşte să-şi păstreze neutralitatea până în 1940 şi rămâne stabilă din punct de vedere politic. După ce ţara este ocupată de trupele germane, noii conducători aplică în Olanda politicile naziste, inclusiv deportarea evreilor olandezi în lagărele de exterminare.

Olanda iese din Primul Război Mondial fără tulburări interne şi face faţă din punct de vedere economic, în ciuda faptului că în 1914 adăposteşte aproape un milion de refugiaţi belgieni. Însă blocada, impusă în principal de Marina Britanică are urmări restrictive asupra traficului maritim olandez cu ţările de care Marea Britanie şi Franţa se temeau că ar putea aproviziona Germania. Lipsa acută a cărbunelui aproape că paralizează industria olandeză. Odată cu introducerea votului universal în 1917, monarhia constituţională se democratizează şi mai mult; revoluţia socialistă iniţiată de Pieter Jelles Troelstra eşuează. Însă declanşarea crizei economice mondiale din 1929 (*pag. 506*) duce la o creştere rapidă a şomajului în regat.

Pe plan extern, Olanda se angajează într-o politică de neutralitate strictă, însă este interesată să menţină relaţii bune cu statul vecin, Germania. De aceea, în 1918 guvernul îi acordă azil lui Wilhelm II.

8 Caricatură olandeză antisemită, 1939

Victoria din 1933 a naţional-socialiştilor în Germania suscită dezbateri aprinse în Olanda. Susţinătorii olandezi ai lui Hitler, organizaţi sub Anton Adriaan Mussert ❼, rămân în minoritate. Cu toate acestea, primul val de imigranţi evrei răspândeşte frica de iudaism ❽, mai ales în cercurile protestante. Guvernul urmăreşte cu nelinişte ştirile despre expansiunea germană, iar în 1939 ordonă mobilizarea generală.

Armata Olandei nu face faţă atacului german din mai 1940. După bombardarea oraşului Rotterdam guvernul capitulează şi se refugiază la Londra împreună cu familia regală. Comisarul Reichului, Arthur Seyss-Inquart, începe să alinieze statul olandez la politicile economice şi sociale ale regimului nazist. Cetăţenii olandezi erau obligaţi la muncă silnică, se înfiinţează lagăre de concentrare la Westerbork şi Vught şi începe exterminarea sistematică a evreilor ❿. În timp ce apar unele divizii de voluntari pentru SS-ul olandez ❾, iar alţii devin colaboratori, ia naştere, de asemenea, o mişcare de rezistenţă care luptă împotriva regimului printr-o serie de raiduri şi prin acte de sabotaj.

În septembrie 1944, Aliaţii ajung în Olanda şi o eliberează ⓫ pe data de 5 mai 1945. Colonia olandeză din estul Indiei (*pag. 526*), care fusese ocupată de japonezi în 1942, este recâştigată după război.

Bombardarea oraşului Rotterdam

Ca şi Guernica, Coventry şi Dresda, oraşul olandez Rotterdam rămâne un simbol al terorii războiului aerian modern împotriva populaţiei civile. În timpul raidului aerian al forţelor germane Luftwaffe din 14 mai 1940, zone foarte mari din oraş sunt distruse complet, aproape 78 000 de oameni rămân fără casă, iar 900 de oameni sunt ucişi.

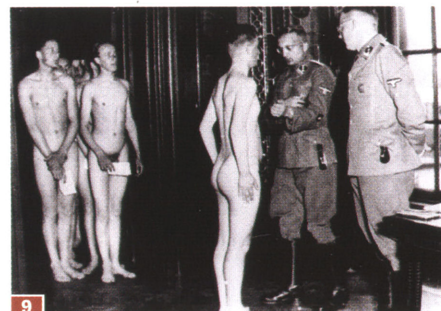
sus: Centrul oraşului Rotterdam distrus, cu excepţia bisericii Sf. Laurenţiu, 1940

10 Indicator oficial din perioada ocupaţiei germane în Olanda, cu textul: *Interzis evreilor!*, 1941

7 Întrunirea mişcării naţional-socialiste olandeze, condusă de Anton Adriaan Mussert (centru), 1941

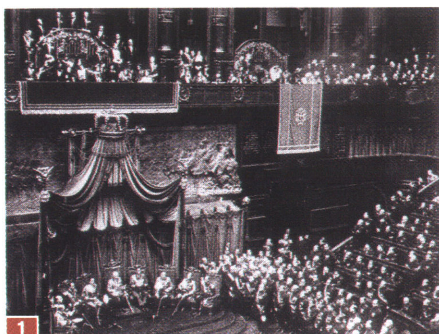

9 Examenul medical al voluntarilor pentru trupele SS olandeze, 1940

11 Forţele armate ale SUA eliberează Olanda, 1945

- **1939** | Mobilizarea
- **10 mai 1940** | Invazia germană în Olanda
- **14 mai 1940** | Bombardarea Rotterdamului
- **14 mai 1940** | Capitularea Olandei
- **Iunie 1940** | Guvernul belgian în exil la Londra
- **5 mai 1945** | Eliberarea Olandei

Şedinţă a Camerei fasciste, 1939

ITALIA SUB FASCISM 1919–1945

Criza economică şi nemulţumirea de a nu fi obţinut un imperiu colonial după Primul Război Mondial radicalizează dreapta politică din Italia, iar în 1922 duc la instaurarea primei dictaturi fasciste ❶ în Europa, sub conducerea lui Benito Mussolini. Acesta exploatează aspiraţiile italienilor la statutul de *Mare Putere*. După ce se apropie tot mai mult de regimul nazist german, atât ideologic cât şi politic, *Il Duce* aruncă Italia în cel de Al Doilea Război Mondial de partea Germaniei, împotriva Aliaţilor.

Ascensiunea lui Mussolini

În 1922, mişcarea fascistă a lui Mussolini iese victorioasă din tulburările interne care urmează Primului Război Mondial. Ambiţiosul Mussolini transformă statul într-o dictatură personală, chiar dacă păstrează formal monarhia.

În 1915, extinzând posibilitatea unor câştiguri teritoriale şi a unor avantaje financiare, Marea Britanie, Franţa şi Rusia conving Italia, care fusese până atunci neutră, să intre în Primul Război Mondial *(pag. 397)*. De partea puterilor victorioase la sfârşitul războiului, în ciuda unei contribuţii militare minime, Italia se simte ofensată de modul în care este marginalizată în timpul negocierilor de pace. Cu jumătate de milion de morţi şi în plină criză economică, facţiunile interne duc Italia în pragul războiului civil.

Dreapta naţionalistă, cu sloganul *Victorie amputată*, condusă de Benito Mussolini ❷, se transformă într-o mişcare de masă violentă şi haotică. În Roma şi în alte zone, fasciştii poartă lupte de stradă ❺ sângeroase împotriva grupurilor socialiste şi comuniste; partidele moderate nu reuşesc să controleze situaţia. În octombrie 1922, când Mussolini organizează *Marşul asupra Romei* şi cere puterea, regele Victor Emmanuel III ❸ acceptă şi îl numeşte prim-ministru, acordându-i puteri extinse. Cu aprobarea regelui, Mussolini profită de criza internă care se declanşează după asasinarea liderului socialist Giacomo Matteotti în 1925 pentru a instaura o dictatură personală. Toate partidele de opoziţie sunt scoase în afara legii, Parlamentul este dizolvat, drepturile civile individuale sunt anulate şi se instituţionalizează puterea personală a lui Mussolini. Biserica şi regele îşi păstrează drepturile în timpul regimului. În 1929, Mussolini şi Papa Pius XII încheie Tratatul de la Lateran ❹, care garantează Vaticanului statut de independenţă.

La început, Mussolini păstrează distanţă faţă de Hitler şi de regimul nazist german, promiţând chiar să apere Austria împotriva unei unificări forţate cu Germania. În 1935, formează Frontul Stresa cu Franţa şi Marea Britanie, pentru a împiedica încălcările ulterioare ale Tratatului de la Versailles de către Germania. Visele sale imperialiste îl fac însă să îşi modifice politica şi alianţele.

3 Regele Victor Emmanuel III

Marş al organizaţiei fasciste de tineret *Balilla* din Italia, 1939

Benito Mussolini, 1940

Semnarea Tratatului de la Lateran din 1929; Mussolini (dreapta) şi cardinalul Gasparri (centru)

Marşul asupra Romei din 1922

Demonstraţiile fasciste care au avut loc între 27-31 octombrie 1922 sunt cunoscute drept Marşul asupra Romei *şi servesc ca model discipolilor lui Hitler. Grupurile fasciste înaintează spre Roma după declaraţia lui Mussolini de la Napoli, prin care susţine că, dacă este necesar, va folosi forţa pentru a prelua guvernarea. Marşurile ample de protest din 30 octombrie de la Roma, la care participă 30 000 de oameni, au loc de fapt fără Mussolini, care fusese deja numit prim-ministru cu o zi înainte.*

Marşul asupra Romei, 1922

26 aprilie 1915 | Tratatul secret de la Londra
26 august 1915 | Italia declară război Germaniei
Octombrie 1922 | *Marşul asupra Romei*
Noiembrie 1922 | Mussolini obţine autoritate nelimitată
1929 | Tratatul de la Lateran

Alianţa cu regimul nazist

În anii 1930, Italia şi Reichul german stabilesc relaţii tot mai strânse. Mussolini speră să îndeplinească visurile imperialiste ale Italiei de a institui un nou imperiu mediteraneean, luptând de partea lui Hitler în cel de Al Doilea Război Mondial. Însă eşecurile militare îl fac foarte curând dependent de Hitler.

Campania lui Mussolini împotriva Ethiopiei ❻ (denumită Abisinia înainte de cel de Al Doilea Război Mondial) din 1936 (*pag. 505*) marchează începutul cooperării sale cu regimul nazist al lui Hitler şi totodată începutul aşa-numitei Axe Berlin–Roma ❼. Germania este singura naţiune care sprijină atacul italian nemotivat asupra unei naţiuni care îşi câştigase demult independenţa. După o invazie de proporţii care implica folosirea tancurilor, bombardierelor şi a armelor chimice împotriva armatei ethiopiene nemecanizate, Victor Emmanuel III este proclamat *împărat al Ethiopiei*.

Relaţia italo-germană se întăreşte în anii următori. Italia iese din Societatea Naţiunilor în 1937 şi nu protestează atunci când Hitler anexează Austria la Reichul german în 1938 (*pag. 455*). Împreună, Italia şi Germania sprijină lovitura de stat a generalului Francisco Franco (*pag. 473*) în Războiul Civil din Spania. Fascismul italian se apropia tot mai mult de ideologia naţional-socialismului. Dacă doctrina supremaţiei rasiale nu făcuse parte iniţial din programul fascismului italian, în 1938 majoritatea evreilor din Italia îşi pierd drepturile civile şi sunt excluşi din funcţiile publice. În mai 1939, cei doi dictatori ❽ semnează *Pactul de Fier*, un acord de prietenie şi alianţă care definea condiţiile unui război european comun.

Deşi Italia ezita încă în momentul în care Germania invadează Polonia în 1939 (*pag. 510*), victoria rapidă a Germaniei asupra Franţei spulberă toate dubiile, aşa că Italia declară război Puterilor Aliate la 10 iunie 1940. Obiectivul lui Mussolini era să cucerească regiunea mediteraneeană ❾, inclusiv Grecia şi Africa de Nord, şi să înfiinţeze un nou *Imperiu Roman*. Pactul Tripartit de la 27 septembrie 1940 exprimă angajamentul Italiei, Germaniei şi Japoniei de a declara război oricărei naţiuni aflate de partea Aliaţilor. Eşecurile militare (*pag. 523*) stabilesc foarte curând dependenţa politică şi militară a Italiei de Germania ❿ şi anunţă criza internă care culminează în final cu răsturnarea lui Mussolini. După atacurile aeriene şi debarcarea Aliaţilor în Sicilia, regele îl forţează pe Mussolini să demisioneze şi la 25 iulie 1943 îl arestează. Când generalul Eisenhower anunţă la scurt timp încetarea ostilităţilor cu Italia, trupele germane ocupă Roma. Mussolini este eliberat de paraşutiştii germani şi, sub protecţia armatei germane, înfiinţează *Republica Fascistă Italiană* la Salò, în nordul Italiei. La 9 iulie 1944, Roma este recucerită de Aliaţi, iar după ce trupele germane capitulează în Italia, guvernul marionetă al lui Mussolini este dizolvat. Partizanii comunişti îl prind şi îl execută ⓫ pe fostul dictator la 28 aprilie 1945, în timp ce acesta se pregătea să fugă în Elveţia.

6 Italienii intră în Gondar, Ethiopia, 1935

8 Hitler într-o vizită în Italia, 1938

10 Bombardiere germane zburând pentru a acorda ajutor fasciştilor italieni, 1941

7 Instalarea simbolurilor fasciste italiene pentru vizita la Berlin din 1937 a lui Mussolini

9 Torpilor italian în Marea Mediterană, 1942

11 Mussolini şi iubita sa Clara Pettaci sunt împuşcaţi şi după asta spânzuraţi public de partizani în 1945

1936 | Ethiopia este cucerită
Mai 1939 | *Pactul de Fier*
10 iunie 1940 | Italia declară război Aliaţilor
27 septembrie 1940 | Pactul Tripartit
25 iulie 1943 | Mussolini este arestat
9 iulie 1944 | Aliaţii cuceresc Roma
1945 | Mussolini este executat

Spania şi Portugalia 1914–1945

În anii 1930, în Portugalia şi Spania mişcările autoritare de extremă dreaptă devin din ce în ce mai influente. Dacă în Portugalia regimul dictatorial se impune rapid, în Spania izbucneşte în 1936-1939 un război civil ❶ sângeros şi devastator, cu implicare internaţională, între forţele de stânga şi cele de dreapta. Generalul victorios Francisco Franco pune bazele unei lungi şi sângeroase dictaturi militare.

1 Războiul Civil din Spania, frontul din Malaga, 1936

2 Paradă militară în 1928, la aniversarea loviturii de stat din 28 mai 1926

Portugalia: regimul lui Salazar

În anii 1930, premierul Salazar foloseşte tulburările politice apărute după război pentru a institui un regim dictatorial şi nu se implică în politica mondială.

În Primul Război Mondial, Portugalia ❸ sprijină Antanta; trimite în război o divizie slab instruită, care este distrusă pe Frontul de Vest. Cu toate acestea, după proclamarea republicii în 1910 (*pag. 398*), predomină haosul intern. Guvernul se schimbă de 44 de ori înainte ca republica să se prăbuşească definitiv în mai 1926 ❷, după un puci. În 1928, noul şef al guvernului, generalul António de Fragoso Carmona, îl numeşte ministru de finanţe pe António de Oliveira Salazar ❹. Acesta reuşeşte să consolideze rapid statul din punct de vedere economic.

3 Pescuit tradiţional pe coasta portugheză a Atlanticului, fotografie, anii 1930

În 1930, Salazar înfiinţează partidul fascist *União Nacional*, care, sub conducerea sa, coordonează politica Portugaliei mult timp după cel de Al Doilea Război Mondial. În 1932 devine prim-ministru, iar în 1933 instituţionalizează *Estado Novo* (Noul Stat) printr-o constituţie nouă şi printr-un guvern dictatorial pe baze corporatiste, care îi uneşte pe angajatori şi pe angajaţi într-un sistem şi o societate politică, controlată de stat ❻, ❼.

În afacerile externe, Salazar îi sprijină pe insurgenţii lui Francisco Franco în timpul Războiului Civil din Spania dintre 1936 şi 1939, iar după victoria lui Franco, cele două ţări semnează un pact de neagresiune. La începutul celui de Al Doilea Război Mondial, Salazar adoptă o politică de neutralitate, dar în 1943 se alătură Aliaţilor şi permite staţionarea forţelor aeriene şi a unităţilor navale pe insulele portugheze Azore ❺.

4 António de Oliveira Salazar, cca 1950

5 Trupele portugheze la îmbarcarea spre arhipelagul Azore, 1941

6 Membri ai organizaţiei paramilitare *Légion Portuguesa*, aflată sub controlul statului, 1936

7 Paradă a organizaţiei de tineret *Mocidade*, aflată sub controlul statului, 1936

1923 | Lovitură militară sub conducerea lui de Rivera
1926 | Desfiinţarea Republicii Portugalia
1928 | Carmona devine şef al guvernului
1930 | Se înfiinţează *União Nacional*
1931 | Înfiinţarea celei de A Doua Republici Spaniole
1932 | Salazar devine premier

Spania: Războiul Civil şi dictatura lui Franco

În 1936, tensiunile interne din Spania culminează cu izbucnirea Războiului Civil, care duce în 1939 la dictatura fascistă a lui Francisco Franco.

După Primul Război Mondial, Spania este zguduită de tulburări politice care ţin mai mult de 20 de ani. Corupţia, aspiraţiile separatiste – de exemplu, în Catalonia – şi încercările repetate de a linişti protectoratul din partea de nord a Marocului, împotriva lui Abd El Krim, lider al mişcării de independenţă, slăbesc monarhia parlamentară, iar în 1923 duc la lovitura militară a generalului Miguel Primo de Rivera. Acesta instaurează o dictatură personală tolerată de regele Alfonso XIII. În ciuda sfârşitului favorabil al Războiului din Maroc, în 1930 regele este obligat să abdice, din cauza problemelor sociale nerezolvate şi a economiei care stagna în anii 1920. Prin Pactul de la San Sebastian din 1930, partidele politice republicane şi intelectualii ⓫, cum ar fi José Ortega y Gasset, reuşesc să înlăture monarhia. În 1931, aceştia ies victorioşi, iar regele este obligat să părăsească ţara. Se înfiinţează A Doua Republică, însă aceasta devine curând ţinta forţelor politice radicale, atât de stânga, cât şi de dreapta. În 1933, au loc răscoale ❿ violente ale muncitorilor sindicalişti, care cereau reforme sociale. De asemenea, mişcarea fascistă se consolidează. În 1933, se înfiinţează partidul antidemocratic Falanga Spaniolă ❾, mai târziu, acesta devine instrumentul decisiv al guvernului dictatorial al lui Franco. Grevele generale şi asasinatele politice măresc prăpastia dintre forţele conservatoare-naţionaliste, republicani şi socialiştii radicali. În 1936, puciul de extremă dreaptă al generalului Franco împotriva guvernului de stânga Frontul Popular provoacă un Război Civil ⓬ de trei ani, în care sunt implicate alte state. Acesta este dus de ambele părţi cu sprijin militar străin. Republica va cădea în 1939, după cucerirea Barcelonei de către trupele lui Franco ❽.

Acesta instalează un regim dictatorial în Spania devastată, scoate în afara legii înfiinţarea partidelor politice şi suprimă toată opoziţia. Peste 350 000 de oponenţi sunt executaţi şi sute de mii închişi.

Regimul lui Franco rămâne neutru în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, cu toate că se alătură Pactului Anticomintern. Unităţile detaşate să lupte pe Frontul de Est împotriva bolşevismului sunt trimise înapoi în 1944. Când înfrângerea Axei devine iminentă, Franco se apropie de Aliaţi şi opreşte persecuţia comuniştilor.

Brigada Internaţională

Mulţi idealişti de stânga, inclusiv artişti din toată lumea, luptă în Brigada Internaţională împotriva trupelor lui Franco. Printre alţii, André Gide, George Orwell, Egon Erwin Kisch şi Ernest Hemingway veneau din Franţa, Marea Britanie, Germania şi Statele Unite ale Anericii ca luptători sau reporteri pentru republică.

sus: Voluntari ai Brigăzii Internaţionale, 1936

10 Insurgenţii dau foc la biserici şi mănăstiri, 1931

8 Francisco Franco, 1935

9 Tineri spanioli învaţă să defileze în stil falangist, 1935

Guernica

Distrugerea totală a micului oraş basc Guernica de forţele aeriene germane Luftwaffe la 26 aprilie 1937, în timpul Războiului Civil din Spania, anticipează raidurile bombardamentelor din cel de Al Doilea Război Mondial. Atacurile sunt direcţionate exclusiv asupra populaţiei civile, pentru a scădea moralul trupelor republicane. Faimosul tablou în ulei Guernica al lui Pablo Picasso avea ca scop condamnarea acestui act nesăbuit de distrugere.

Guernica distrusă, 1936

11 Studenţii cer instaurarea Republicii, 1931

12 Refugiaţi spanioli la graniţa cu Franţa, 1939

1933 | Constituirea *Statului Nou* — **Iulie 1936** | Puci condus de Franco — **1939** | Alianţa dintre Spania şi Portugalia

1933 | Se înfiinţează Falanga Spaniolă — **Septembrie 1939** | Franco devine şef al guvernului — **Ianuarie 1939** | Desfiinţarea Republicii

Scandinavia şi Ţările Baltice 1917–1944

După Primul Război Mondial, ţările scandinave încep să se dezvolte ca state democratice şi prospere. În afacerile internaţionale, doar Suedia reuşeşte să menţină tradiţia scandinavă a neutralităţii în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, în timp ce Danemarca şi Norvegia sunt ocupate de trupele germane, iar Finlanda luptă pentru păstrarea independenţei recent câştigate. Statele baltice ❶ nou create sunt prinse între agresiunea Germaniei şi cea a Uniunii Sovietice.

1 Memorial al libertăţii la Riga, Letonia, construit în 1935

Scurta independenţă a republicilor baltice

Cu sprijinul Germaniei, statele baltice devin independente după Primul Război Mondial. Începând cu 1939, sunt invadate mai întâi de Hitler, apoi de Stalin. După cel de Al Doilea Război Mondial, sunt anexate şi devin republici ale Uniunii Sovietice.

În Tratatul de la Brest-Litovsk din 1918 (*pag. 444*) dintre Germania şi Rusia, bolşevicii sunt obligaţi să garanteze independenţa provinciilor baltice din Europa de Nord-Est. În 1920, după eforturi îndelungate, Estonia, Letonia şi Lituania ❷ erau state liberale constituţionale. Germania intenţiona să joace rolul de garant al suveranităţii acestora împotriva atacurilor din partea Poloniei şi Uniunii Sovietice. În 1920, fostul port german Memel este preluat de Lituania; în 1924, acesta obţine autonomia până când este reasimilat în Reichul nazist în 1939. După semnarea Pactului de Neagresiune Germano-Sovietic ❸ din 1939, ţările baltice sunt la cheremul lui Hitler şi Stalin. În protocolul secret al acordului, regimul nazist recunoaşte întreaga regiune baltică şi Finlanda ca aparţinând sferei de influenţă a Rusiei ❻. Cu puţin timp înainte, Hitler semnase un Pact de Neagresiune cu Letonia. În 1940, Armata Roşie intră în ţările baltice. Stalin obligă Lituania, Letonia şi Estonia să accepte bazele navale şi garnizoanele sovietice; Rusia îşi dorise de mult acces la porturile apelor calde şi control asupra Mării Baltice. Armata germană ocupă din nou teritoriul în timpul invaziei sale în Rusia şi începe exterminarea sistematică a evreilor. Germanii baltici sunt recolonizaţi în vest ❹. Sperând că Germania va susţine independenţa acestor mici republici după război, mulţi anticomunişti şi antisemiţi din zona baltică, mai ales din Lituania, intră voluntari în corpurile Waffen SS ❼. Când sovieticii înaintează spre vest, Estonia, Letonia şi Lituania capitulează din nou în faţa Armatei Roşii ❺ în 1944. După război, sunt încorporate în Uniunea Sovietică şi îşi recapătă independenţa abia după prăbuşirea ei.

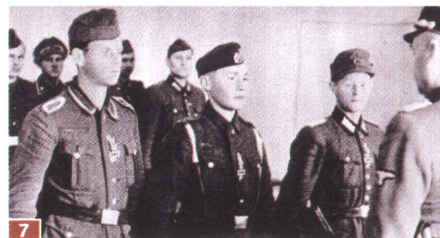
3 Miniştri de stat semnează Pactul de Neagresiune (şed, de la stânga la dreapta): Munsters (Letonia), Ribbentrop (Germania), Selter (Estonia), 1939

5 Armata Roşie cucereşte capitala Lituaniei Vilnius, iulie 1944

6 Propagandă sovietică după anexarea Letoniei

7 Voluntari ai diviziilor SS baltice, inspectate de un demnitar nazist, 1944

2 Clădirea Parlamentului Republicii Letonia în capitala Riga, cca1930

4 Sosirea germanilor baltici la Stettin, ca parte a recolonizării, octombrie 1939

Corpurile de voluntari

Mult după sfârşitul oficial al Primului Război Mondial, corpuri de armată continuă să lupte în ţările baltice împotriva Armatei Roşii. Erau sprijinite oficial de guvernele occidentale, care urmăreau să distrugă din faşă revoluţia bolşevică ce se extindea în Rusia. După mai multe bătălii, corpurile de voluntari sunt înfrânte şi revin în Germania la mijlocul lunii decembrie 1919.

Voluntarii se întorc din ţările baltice la Berlin, 1919

1917	Finlanda îşi declară independenţa
1918	Independenţa ţărilor baltice
1932	Pactul de Neagresiune al URSS cu Finlanda
23 august 1939	Pactul Germano-Sovietic
1939	Pactul de Neagresiune al Germaniei cu Letonia
30 noiembrie 1939	Armata Roşie intră în Finlanda

Scandinavia şi Finlanda în cel de Al Doilea Război Mondial

Dacă în Primul Război Mondial toate ţările scandinave reuşesc să-şi menţină neutralitatea, în cel de Al Doilea Război Mondial doar Suedia evită intrarea în vârtejul ostilităţilor provocate de agresiunea Germaniei naziste.

Suedia, Danemarca şi Norvegia nu intră în Primul Război Mondial, deşi Antanta boicota Suedia din cauza relaţiilor comerciale pe care aceasta le avea cu Reichul german, iar Norvegia trimite flotele comerciale împotriva Puterilor Centrale. Cu toate acestea, statutul de nealiniere al ţărilor scandinave nu a fost niciodată încălcat de nici una dintre părţi, iar după război nu au existat tulburări sociale. În perioada interbelică, monarhiile scandinave devin democraţii parlamentare şi se dezvoltă rapid ca state prospere. Majoritatea social-democrată reduce efectele crizei economice (*pag. 507*) asupra populaţiei, prin creşterea serviciilor de stat.

Finlanda rămâne un caz special în lumea scandinavă, din cauza vecinătăţii sale cu Rusia ⑩. Ca fost dominion al imperiului ţarist, Finlanda profită de tulburările provocate de Revoluţia Rusă (*pag. 480*), şi la 6 decembrie 1917 îşi declară independenţa. În ciuda Tratatului de Neagresiune semnat în 1932, relaţia cu Uniunea Sovietică rămâne tensionată şi, după Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic, cu acordul tacit al Germaniei, Armata Roşie invadează Finlanda la 30 noiembrie 1939, pentru a împiedica eventuale ameninţări germane prin Scandinavia la adresa Uniunii Sovietice. Însă sovieticii câştigă *Războiul de iarnă* ⑫ numai după ce bombardează oraşele finlandeze şi duc lupte cu mari pierderi, ocupând doar 10% din teritoriul Finlandei ⑧, în timp ce puterile occidentale ameninţau cu intervenţia. După invazia lui Hitler în Uniunea Sovietică în 1941, Finlanda se aliază cu Germania nazistă împotriva acesteia.

9 Liderul fascist norvegian Vidkun Quisling (dreapta) şi Heinrich Himmler, 1942

Suedia iese nevătămată din cel de Al Doilea Război Mondial. Făcând concesii în faţa Germaniei naziste, cum ar fi permisiunea de liberă trecere a trupelor germane pe teritoriul suedez, este lăsată în pace şi garantează azil pentru refugiaţi până la sfârşitul războiului. Cu toate acestea, la sfârşitul lui 1943, Suedia începe să se apropie tot mai mult de Aliaţi.

La 9 aprilie 1940, Danemarca ⑪ şi Norvegia ⑬ sunt ocupate de trupele germane. În Norvegia se dezvoltă încă de la început o mişcare de rezistenţă. Aproape 40 000 de norvegieni sunt deportaţi în lagărele de concentrare, iar în 1942 liderul fascist norvegian Vidkun Quisling ⑨ este numit prim-ministru de către forţele de ocupaţie. În 1943, când germanii încep deportarea evreilor din Danemarca, situaţia devine critică. Grevele şi actele de sabotaj sunt urmate de impunerea legii marţiale. Pescarii danezi ascund 7 900 de evrei în istmurile Suediei. În mai 1945, Danemarca este eliberată de trupele britanice fără nici un foc de armă. De asemenea, forţele de ocupaţie germane din Norvegia se predau fără a opune rezistenţă.

12 Militari finlandezi pe schiuri, 1939

8 Voluntari suedezi luptând alături de finlandezi împotriva Rusiei, 1940

10 Finlandezii care au fugit din calea Armatei Roşii sunt aduşi înapoi sub protecţia militarilor germani, 1918

11 Convoi de maşini germane în Danemarca, 1940

13 Militari germani în Norvegia, 1940

1939–1940 | Războiul de Iarnă Sovieto-Finlandez
9 aprilie 1940 | Germania ocupă Danemarca şi Norvegia
1940 | Guvernul norvegian din exil de la Londra
1942 | Vidkun Quisling devine prim-ministru
1944 | Armata Roşie anexează republicile baltice

Sărbătoarea independenţei Poloniei, pictură, 1918

POLONIA 1914–1939

După Primul Război Mondial, Polonia redevine stat suveran ❶, fiind timp de 123 de ani sub stăpânire străină. Existenţa statului este ameninţată în permanenţă din afară, din cauza disputelor privind graniţele. În acelaşi timp, ţara este afectată de luptele politice interne şi de problemele nerezolvate ale minorităţilor naţionale. Germania şi Uniunea Sovietică cuceresc şi împart Polonia în 1939.

Statul polonez până în 1921

În 1918, Polonia se proclamă stat independent. Cu toate acestea, controversele pentru delimitarea definitivă a frontierelor continuă până în 1921.

Din 1795, teritoriile poloneze fuseseră împărţite între Prusia, Austria şi Rusia. Izbucnirea Primului Război Mondial revitalizează speranţele polonezilor pentru obţinerea suveranităţii. Legionarii polonezi ❸ sprijină Puterile Centrale, care în 1916 proclamă reinstituirea monarhiei ereditare a Poloniei. Înfrângerea iminentă a Puterilor Centrale şi asigurările Antantei privind suveranitatea Poloniei duc la o schimbare de atitudine în favoarea acesteia din urmă.

După detronarea ţarului, în martie 1917, guvernul provizoriu al Rusiei recunoaşte dreptul Poloniei la autodeterminare (*pag. 480*), iar în 1918, prin Tratatul de la Brest-Litovsk, abandonează teritoriile poloneze. După capitularea Puterilor Centrale, Jozef Pilsudski proclamă independenţa Poloniei la 11 noiembrie 1918 şi se declară preşedintele provizoriu al republicii. Începe construirea unui stat polonez independent.

Tratatul de la Versailles din 1919 garantează noului stat provincia Poznan, o parte din Prusia de Vest, pentru a crea aşa-numitul *Culoar polonez*, o fâşie îngustă de teritoriu de-a lungul râului Vistula, cu acces la Marea Baltică. Însă Pilsudski urmăreşte restabilirea graniţelor din 1772 (*pag.304*), care includeau şi Belarusia, Ucraina şi Lituania, aflate acum sub stăpânire rusă. Teritoriul lituanian Vilnius este adus sub suveranitate poloneză prin forţă militară. Înaintarea poloneză înspre Kiev ❷ în martie 1920 declanşează Războiul Polono-Rus. Contraofensiva sovietică eşuează prin victoria Poloniei în Bătălia de la Varşovia (*Miracolul de pe Vistula*). Tratatul de la Riga ❹ din 18 martie 1921 mută graniţa dintre Rusia şi Polonia cu 250 de km spre est.

În 1921, Societattea Naţiunilor împarte disputatele teritorii polono-germane din Silezia Superioară ❺. Polonia primeşte Silezia Superioară de Est ❻, bogată în cărbune; celelalte teritorii revin Germaniei. Oraşul Danzig este declarat oraş liber, fapt care reprezintă un alt subiect sensibil în relaţia dintre Polonia şi Germania.

Armata Roşie cucereşte Kievul, 1920

Militari polonezi, 1915

Delegaţia Poloniei la Conferinţa de la Riga, 1921

Muncitorii polonezi se înarmează în timpul disputelor pentru Silezia Superioară, 1921

Doamne, fă ca pământul meu natal să rămână german! Afiş din timpul disputei pentru Silezia Superioară, 1921

1916 | Proclamarea regatului Poloniei
11 noiembrie 1918 | Polonia redevine independentă
1920-1921 | Războiul Polono-Rus
1921 | Alianţă militară cu Franţa
18 martie 1921 | Tratatul de la Riga
1926 | Lovitura de stat a lui Pilsudski

Suveranitate pe termen scurt

Trecerea Poloniei de la democraţie la stat autoritar nu constituie o piedică pentru Germania şi Uniunea Sovietică să invadeze ţara şi să o împartă în 1939, conform protocolului adiţional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov.

După ce graniţele sunt stabilite de comun acord, în 1921 Polonia se reorganizează ca stat democratic constituţional. Consolidarea internă a naţiunii nou-formate este îngreunată încă de la început de economia subdezvoltată şi de protecţionismul naţionalist care prevala în Europa Centrală şi de Est în perioada interbelică. Rivalitatea feroce dintre partidele politice face ca guvernele care se succedă rapid să eşueze în încercarea de a coordona sistemele administrative şi economice diferite, create în timpul separării, şi de a integra minorităţile. Polonezii reprezentau mai puţin de 70% din populaţia care locuia în interiorul graniţelor noi ale Poloniei, iar minorităţilor li se garanta drept de vot şi reprezentare în Parlament cu anumite restricţii. În Galiţia de Est au loc numeroase revolte ale ucrainenilor.

7 Funerariile lui Jozef Pilsudski, 1935

9 Hitler anulează Pactul de Neagresiune cu Polonia, 1939

Pilsudski ❽, fondatorul Poloniei moderne, se proclamă salvatorul naţiunii, iar în 1926 organizează o lovitură de stat. Deşi păstrează formal constituţia democratică, pune bazele unui regim dictatorial care suprimă opoziţia. Regimul este construit pe prestigiul său personal, iar după moartea lui în 1935 ❼ acesta cade. După aceea, politica statului este determinată de o succesiune de conducători militari.

Din cauza disputelor pentru graniţe, Polonia este ameninţată în permanenţă de Germania şi URSS, puternicii săi vecini. În 1921 semnează o alianţă cu Franţa, dar aceasta are doar un efect minor. Tratatele de neagresiune negociate cu Uniunea Sovietică în 1932 şi cu Germania în 1934 se dovedesc curând a nu fi decât o încetare temporară a focului ❾. În protocolul adiţional secret al Pactului de Neagresiune Germano-Sovietic semnat la 23 august 1939, cunoscut şi sub numele de Pactul Ribbentrop-Molotov, după numele celor doi miniştri care au negociat clauza secretă, cele două puteri cad de acord să împartă Polonia între ele. Germania lansează un război fulger (*Blitzkrieg*), trecând graniţa de vest a Poloniei ❿ la 1 septembrie 1939; două săptămâni mai târziu, trupele sovietice invadează partea de est. Atacul simultan duce la înfrângerea iminentă a curajoasei rezistenţe a trupelor poloneze slab înarmate, iar la 27 septembrie germanii ocupă Varşovia.

8 Conducătorul polonez Jozef Pilsudski la o paradă militară, 1926

10 Soldaţii germani distrug o barieră de la graniţa cu Polonia, 1939

Oraşul liber Danzig/Gdańsk

Hitler foloseşte statutul Danzigului (Gdańsk în poloneză) de oraş liber sub lege internaţională ca pretext pentru a ataca prin surprindere Polonia în 1939. Oraşul, sub mandat internaţional, a reprezentat o sursă de nemulţumire pentru naţionaliştii germani după declararea statutului acestuia prin Tratatul de la Versailles. Danzigul avea o populaţie majoritar germană şi era un port important din punct de vedere economic.

Parada victorioasă a naziştilor pe străzile oraşului Danzig/Gdańsk, Polonia, 1939

1932 | Semnarea Pactului de Neagresiune cu URSS
26 ianuarie 1934 | Semnarea Pactului de Neagresiune cu Germania
1935 | Moare Pilsudski
23 august 1939 | Alianţa anglo-poloneză
1 septembrie 1939 | Germania invadează Polonia
27 septembrie 1939 | Ocuparea Varşoviei

UNGARIA ŞI CEHOSLOVACIA 1914–1945

În 1918, din rămăşiţele monarhiei dualiste a Austro-Ungariei apar noile state Ungaria şi Cehoslovacia ❶. Însă în anii 1930, datorită proximităţii geografice cu Germania, ambele sunt prinse în plasa expansiunii Reichului. Sub presiunea Germaniei, Cehoslovacia este împărţită în 1938 şi dispare ca stat înainte ca o parte din ea să fie anexată la Reichul german. În Ungaria, regimul radical de dreapta simpatizează cu naziştii şi luptă de partea puterilor Axei în cel de Al Doilea Război Mondial, ceea ce duce apoi la prăbuşirea guvernului.

1 Podul Elisabeta din Budapesta, Ungaria, construit în 1897-1903

Ungaria: de la republică la regim de dreapta

După anii revoluţionari de după război, în Ungaria, redusă dramatic ca teritoriu, se instituie un regim autoritar care, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, simpatizează cu Germania.

După căderea monarhiei duale de Habsburg în 1918 (*pag. 444*), contele Mihály Károly profită de Revoluţia democratică a burgheziei din Ungaria pentru a prelua puterea, proclamând republica la 16 noiembrie. Încă de la început, guvernul este împovărat de conflictele dintre partide şi de pierderile teritoriale. Ungaria este obligată să evacueze zonele din sudul şi estul ţării, ca rezultat al Tratatului de la Versailles din 1919. Slovacia se uneşte cu Cehia, Transilvania cu România, iar Ungaria de Sud cu Serbia. De asemenea, tratatul impune reducerea armatei maghiare şi obligă statul să plătească despăgubiri. Károly demisionează în semn de protest, iar în martie 1919 comuniştii sub conducerea lui Béla Kun ❷ proclamă Republica Socialistă Ungară.

3 Participanţi la Conferinţa de pace de la Trianon

4 Hitler şi Horthy, 1941

Presiunea opoziţiei de dreapta şi războiul împotriva Cehoslovaciei şi a României pentru teritoriile pierdute duc la prăbuşirea regimului de stânga.

La sfârşitul războiului, Tratatul de la Trianon ❸ din 1920 – prin care Ungaria pierde două treimi din teritoriu – instaurează pacea. Pretenţiile revizioniste determină politica ulterioară a Ungariei şi încurajează mişcările naţionale.

În 1920, Ungaria redevine monarhie. Parlamentul îl alege pe Miklós Horthy ❹ ca regent al imperiului şi instituie un regim de dreapta. Problema internă centrală era criza financiară, rezolvată doar temporar prin împrumutul de la Societatea Naţiunilor din 1923. Criza economică din anii 1930 distanţează societatea de regimul de dreapta. Partidul Naţional-Socialist Crucile cu Săgeţi ❺ câştigă popularitate, iar guvernul îşi propune o apropiere de Germania lui Hitler, atât în politica internă, cât şi în cea externă. Legile antisemite restricţionează drepturile evreilor la viaţa publică.

Arbitrajele de la Viena ale Germaniei şi Italiei (din 1938 şi 1940) satisfac câteva dintre pretenţiile teritoriale ale Ungariei: o parte din Slovacia şi Transilvania sunt retrocedate Ungariei. În alianţă cu Germania, Ungaria intră în Iugoslavia în 1941 şi participă la campania militară a lui Hitler împotriva Rusiei. Când, în 1944, Ungaria doreşte încetarea focului, trupele germane ocupă ţara, dar o pierd din nou în favoarea Armatei Roşii ❻. La 4 aprilie 1945, sovieticii cuceresc toată Ungaria.

2 Liderul comunist Béla Kun ţine un discurs în faţa publicului, 1919

5 Victime ale pogromurilor organizaţiei naţional-socialiste *Crucile cu Săgeţi*, 1944

6 Soldat rus la postul de observaţie, 1945

Monarhia

Prin Proclamaţia de la 23 martie 1920, Ungaria devine o monarhie fără monarh. Poporul maghiar respinge categoric pretenţiile la tron ale fostului împărat austriac şi rege maghiar, Carol IV. Atunci când monarhul încearcă să preia coroana prin forţă, este arestat în octombrie 1921 şi trimis în exil cu familia la Madeira.

Fostul împărat Carol, în exil cu familia, 1921

1918 | Tratatul de la Pittsburgh
1918 | Guvernele ceh şi slovac în exil
16 noiembrie 1918 | Proclamarea Republicii Ungaria
Martie 1919 | Proclamarea Republicii Socialiste Ungare
1920 | M. Horthy este ales regent al imperiului
4 iunie 1920 | Tratatul de la Trianon

Republica Cehoslovacia 1918–1938

Republica Cehoslovacia, înfiinţată în 1918, este divizată în 1938 şi anexată la Reichul german ca *Protectorat al Boemiei şi Moraviei*.

În timpul Primului Război Mondial, emigranţii cehi şi slovaci care simpatizau cu Aliaţii şi care fugiseră din serviciul militar al forţelor austriece formează guverne în exil în Statele Unite ale Americii; prin Tratatul de la Pittsburgh din 1918, acestea reuşesc după război să unească cele două naţiuni într-un singur stat. În 1920, Adunarea Naţională îl alege ca preşedinte al noii republici parlamentare democratice pe cehul Tomáš Masaryk ❽, care formase regimentele cehe în serviciul Aliaţilor. Rămâne la putere până în 1935, alături de ministrul de externe Edvard Beneš, însă nu reuşeşte să formeze o identitate naţională comună pentru atâtea etnii diferite. Populaţia noului stat multinaţional era formată doar în proporţie de 60% din cehi şi slovaci; alături de maghiari, ucraineni şi polonezi, germanii din Regiunea Sudetă reprezentau minoritatea cea mai mare, cu aproape 25%. Încurajaţi de preluarea puterii de către nazişti în Germania, nemţii din Regiunea Sudetă încep să aspire la autonomie.

7 Konrad Henlein, conducătorul Partidului German al Studenţilor, profesor de gimnastică

Împreună cu Frontul Patriei Germanilor din Regiunea Sudetă (din 1935, Partidul German al Sudeţilor) al lui Konrad Henlein ❼, Hitler grăbeşte *Criza Sudetă* din 1938. Nici alianţa cu Franţa şi Polonia din 1920-1921, nici Mica Antantă ❾ cu Iugoslavia şi România nu reuşesc să ţină piept pretenţiilor teritoriale ale regimului nazist. Prin Acordul de la München dintre Marile Puteri (*pag. 465*), Cehoslovacia este obligată să cedeze Germaniei Regiunea Sudetă ❿, ⓫. Divizarea statului nu mai putea fi împiedicată. Poloniei şi Ungariei li se garantează teritorii în zonele de graniţă. La 14 martie 1939, a doua zi după ce Slovacia îşi proclamă independenţa sub protecţie germană, trupele acesteia intră în restul teritoriului cehoslovac şi îl trec sub conducerea Reichului ca Protectorat al Boemiei şi Moraviei. Cehoslovacia era desfiinţată. Au loc doar revolte sporadice împotriva ocupaţiei germane. Prima revoltă de amploare se produce la Praga ⓬, în mai 1945.

Beneš, care devenise preşedinte, încearcă, din exilul de la Londra, să reconstruiască statul cehoslovac. În 1943, guvernul din exil încheie un acord pentru ocuparea teritoriului de către Armata Roşie. La 10 septembrie 1945, Cehoslovacia se reconstituie sub protecţia sovieticilor.

8 Preşedintele Cehoslovaciei Tomáš G. Masaryk, 1926

9 Întâlnire a *Micii Antante*, fondată în 1920; Kamil Krofta (dreapta), ministru de externe al Cehoslovaciei

10 Soldaţi ai Wehrmachtului scot semnul de graniţă cu Regiunea Sudetă, 1938

11 Regiunea Sudetă, 1938: evacuarea cetăţenilor cehi

12 După Revolta de la Praga, 1945

Slovacia

După declaraţia de independenţă a Slovaciei, aici se creează un stat fascist satelit al Reichului german. Acesta participă la invazia Germaniei în Polona în 1939, se alătură Pactului Tripartit în 1940, iar din 1941 se implică în politicile de exterminare a evreilor. După ocuparea de către Armata Roşie a teritoriului Slovaciei în aprilie 1945, preşedintele Jozef Tiso şi trei miniştri sunt spânzuraţi.

Părintele Jozef Tiso este felicitat cu ocazia câştigării alegerilor

1938 | *Criza Sudetă*
29 septembrie 1938 | Acordul de la München
2 noiembrie 1938 | Primele decizii de arbitraj ale Vienei
15 martie 1939 | Protectoratul Boemiei şi Moraviei
10 septembrie 1945 | Reconstituirea Cehoslovaciei
4 aprilie 1945 | Armata Roşie cucereşte Ungaria

Lenin la inaugurarea memorialului Marx-Engels din Piaţa Revoluţiei, Moscova, 1918

Uniunea Sovietică 1917–1939

În 1917, chiar înainte de Primul Război Mondial, ţarul rus este silit să abdice. Bolşevicii radicali de stânga ies victorioşi din confruntarea dintre guvernul democratic de tranziţie şi Sovietul Deputaţilor Muncitorilor, Soldaţilor şi Ţăranilor. Aceştia vin la putere după Revoluţia din Octombrie, sub conducerea lui Vladimir Lenin ❶, opresc războiul, suprimă răscoalele contrarevoluţionare printr-un război civil şi instituie primul stat comunist din lume: Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS). După moartea lui Lenin în 1924, în anii 1930 Uniunea Sovietică devine o dictatură personală centralizată sub conducerea lui Iosif Stalin. Acesta coordonează un program de industrializare în masă şi colectivizează forţat agricultura, milioane de oameni căzând victime ale represiunii regimului său.

Sfârşitul Imperiului Ţarist

Înlăturarea lui Nicolae II în 1917 duce la o coaliţie tensionată între guvernul liberal şi Sovietul Deputaţilor Muncitorilor, Soldaţilor şi Ţăranilor.

Numărul mare de morţi, criza de produse şi corupţia din timpul Primului Război Mondial ❷ au ca urmare nemulţumirea crescândă a poporului rus faţă de autocraţia ţaristă. Cererile ❹ de încetare a războiului devin tot mai frecvente nu numai din partea populaţiei civile, ci şi a armatei. Soldaţii încep chiar să fraternizeze cu inamicul (*pag. 442*).

Situaţia atinge apogeul în martie 1917, când unităţile militare din St. Petersburg refuză ordinul ţarului Nicolae II ❺ de a suprima greva muncitorilor prin forţă.

Lenin conducând poporul în Revoluţia Rusă, tablou de Aleksandr Gherasimov, 1930

Demonstraţie, 1917

Armata se aliază cu muncitorii, iar la 15 martie 1917 îl obligă pe ţar să abdice, în timpul Revoluţiei din Februarie. Nicolae şi familia sa sunt executaţi peste un an la 17 iulie 1918 ❼ de Sovietul din Ekaterinburg, pentru a evita eliberarea lor de Garda Albă care se apropia de oraş.

După abdicarea ţarului fusese creat un guvern provizoriu sub conducerea cneazului Lvov, care proclamase dreptul la libertate politică, fiind susţinut de menşevici, social-democraţii moderaţi. În paralel, în multe oraşe, muncitorii şi soldaţii se organizează în soviete ❸, cerând schimbări sociale şi considerându-se adversarii puterii guvernului provizoriu.

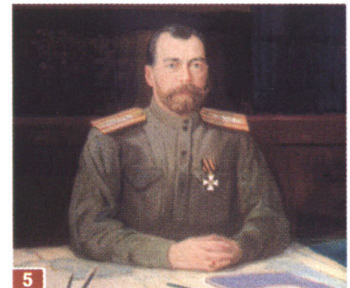
În aprilie 1917, Vladimir Ilici Ulianov, liderul revoluţionar comunist al bolşevicilor, cunoscut sub numele de Lenin ❻, se întoarce la St. Petersburg din exilul său, din Elveţia. Prin *Tezele din Aprilie*, el cere declararea imediată necondiţionată a păcii şi redistribuirea pământului ţăranilor. De asemenea, cere sfârşitul coaliţiei guvernului provizoriu şi putere absolută pentru soviete. În iulie 1917, bolşevicii încearcă o lovitură de stat, însă aceasta eşuează.

Calendarul rus

Până în 1918, calendarul rus respecta vechiul calendar iulian, de stil vechi, de unde şi denumirea **Revoluţia din Februarie**. *Conform calendarului gregorian, de stil nou, adoptat de lumea occidentală, data era 15 martie. La fel, conform datării după stil nou,* **Revoluţia din Octombrie** *a avut loc la 7 noiembrie.*

Prizonieri de război ruşi în Prusia Orientală, 1915

Mitingul Sovietului Muncitorilor din Petrograd, martie 1917

Ţarul Nicolae II

Casa lui Ipatiev din Ekaterinburg, unde ţarul şi familia sa sunt executaţi prin împuşcare la 17 iulie 1918

15 martie 1917 | Revoluţia din Februarie
Aprilie 1917 | Lenin revine din exil
Iulie 1917 | Bolşevicii încearcă o lovitură de stat
7 noiembrie 1917 | Revoluţia din Octombrie
Martie 1918 | Guvernul se mută de la Petrograd la Moscova
17 iulie 1918 | Asasinarea ţarului Nicolae II

Victoria bolşevică

După Revoluţia din Octombrie izbucneşte războiul civil dintre Armata Roşie şi Garda Albă. În 1922, Armata Roşie iese victorioasă.

În a doua jumătate a anului 1917, conflictul dintre Soviete şi guvern devine critic, deoarece guvernul provizoriu sub noul prim-ministru Aleksandr Kerenski ❽ continuă războiul şi refuză să cedeze în faţa cererilor de reforme sociale. După septembrie 1917, Lenin şi bolşevicii plănuiesc o nouă revoltă armată împotriva guvernului.

Revoluţia din Octombrie ❾ izbucneşte la 7 noiembrie 1917. Lev Troţki ⓫ conduce Garda Roşie bolşevică, ocupă punctele strategice din St. Petersburg şi asediază Palatul de Iarnă ⓬, sediul guvernului provizoriu. Guvernul lui Kerenski este arestat, iar Lenin formează Sovietul Comisarilor Poporului, primul guvern sovietic.

Bolşevicii încheie războiul împotriva Puterilor Centrale la 3 martie 1918, prin Tratatul de la Brest-Litovsk (*pag. 444*). Lenin acceptă termenii duri impuşi de Germania, din cauza tulburărilor interne din Rusia. Marii proprietari de pământuri şi industriaşii sunt expropriaţi fără despăgubiri, băncile sunt naţionalizate, partidele de opoziţie sunt interzise, iar Parlamentul democratic este desfiinţat. Comisia extraordinară (Ceka), poliţia secretă nou-înfiinţată, are rolul de a asigura autoritatea exclusivă a bolşevicilor. Prima fază a reformării revoluţionare a Rusiei se sfârşeşte în martie 1918, odată cu mutarea guvernului sovietic în frunte cu Lenin de la Petrograd la Moscova, în Kremlin ⓭.

Cu toate acestea, guvernul era departe de a fi în siguranţă. În 1918, alianţa contrarevoluţionară a monarhiştilor, menşevicilor şi a puterilor nesocialiste formaseră Garda Albă ⓾, care se confruntă cu Garda Roşie ⓮ într-un război civil sângeros, care durează aproape trei ani. În ciuda sprijinului acordat Albilor de către foştii aliaţi ai Rusiei din Primul Război Mondial, la începutul lui 1922 Armata Roşie învinge. Odată cu Georgia, Ucraina, Armenia şi Azerbaidjan, Roşii cuceresc şi state care se declaraseră independente după Tratatul de la Brest-Litovsk. Războiul Polono-Rus din 1920–1921 (*pag. 476*) şi foametea cumplită din iarna următoare nu mai ridicau probleme serioase puterii bolşevice. În 1922, noul stat socialist era aproape la fel de mare ca fostul imperiu rus.

În acelaşi an, Republica Sovietică Socialistă Federativă Rusă se uneşte cu republicile sovietice Ucraineană şi Belarusă şi formează Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), care devine astfel primul stat comunist din lume, fiind salutată cu bucurie de socialiştii de pretutindeni.

9
Caricatură: *Ciocanul proletar loveşte din nou*, 1917

11
Lev Troţki, 1917

8
Kerenski (în maşină) în timpul unei parade, 1917

10
Generalul Iudenici cu statul-major al Gărzii Albe, 1919

12
Asediul Palatului de Iarnă, 1917

13
Mausoleul lui Lenin (dreapta), Piaţa Roşie, Moscova

14
Cavaleria Armatei Roşii, 1919

1918 | Înfiinţarea Gărzii Albe
3 martie 1918 | Tratatul de la Brest-Litovsk
1920–1921 | Foametea din Rusia
1921–1922 | Victoria Armatei Roşii asupra Gărzii Albe
1922 | Formarea URSS

Ascensiunea lui Stalin în 1924–1929

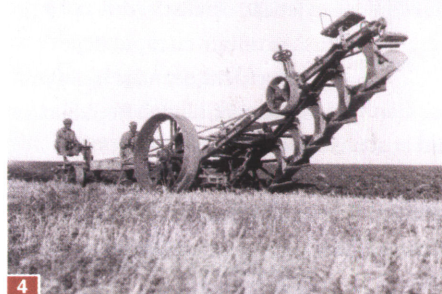
După moartea lui Lenin, Stalin a preluat conducerea partidului, iar în 1929 era deja conducătorul de necontestat al Uniunii Sovietice.

În 1922, când Vladimir Lenin se îmbolnăveşte, luptele pentru succesiune din interiorul partidului influenţează dezvoltarea internă a ţării. Stalin îşi foloseşte puterea (la acea dată era secretar general al Partidului Comunist) pentru a-i numi pe discipolii săi, în principal pe Kamenev şi Zinoviev, în funcţii importante în guvern şi în partid şi pentru a-şi asigura o poziţie-cheie în structura partidului. Cu toate că Lenin, în *testamentul* său politic, recomanda înlocuirea lui Stalin – pe care îl suspecta că vrea să acapareze puterea – din funcţia de secretar general, acesta reuşeşte să-şi învingă rivalii după moartea lui Lenin ❷, la 21 ianuarie 1924. Cu toate acestea, războiul civil şi intervenţiile internaţionale pentru anihilarea revoluţiei creau temeri permanente.

În 1929, Stalin îşi eliminase deja oponenţii de la conducerea guvernului şi a partidului, prin diferite coaliţii şi tertipuri şirete. În 1927, îl exclude din partid pe Troţki, rivalul său cel mai puternic, iar în 1929 îl expulzează din ţară; în 1940, în timpul exilului său în Mexic ❸, Troţki este asasinat de serviciile secrete sovietice. În timp ce Troţki considera că Uniunea Sovietică se putea menţine doar dacă revoluţia comunistă ❶ ar fi fost continuată în ţările puternic industrializate ale Europei, începând din 1928 Stalin se concentrează în primul rând pe impunerea cu cruzime a unei ordini socialiste în propria ţară. Odată cu industrializarea şi colectivizarea forţată ❹ a agriculturii, în anii 1930 dictatura lui Stalin devine un sistem sângeros de suprimare.

În 1924, URSS era deja recunoscută de majoritatea statelor europene. Prioritatea acesteia în relaţiile externe era să-şi asigure propriul sistem de guvernare. În 1934, URSS se alătură Societăţii Naţiunilor şi semnează diverse pacte de neagresiune şi tratate de ajutor reciproc. După reînarmarea Germaniei naziste în anii 1930 (*pag. 453*), concesiile puterilor occidentale din Acordul de la München (*pag. 465*) reîntăresc suspiciunile lui Stalin, mai ales după ce statele capitaliste trădează democraţia în Războiul Civil din Spania. Astfel, Stalin decide să încheie o alianţă paradoxală din punct de vedere ideologic cu Germania ❺, ❼, fapt ce-i permite să participe la împărţirea Poloniei ❻ şi să evite un conflict militar major. Hitler încalcă tratatul la 22 iunie 1941, când forţele germane încep invazia (*pag. 512*).

2 Lenin pe catafalc, 1924

4 Gospodărie colectivizată, 1931

6 Întâlnire germano-sovietică la linia de demarcaţie în Polonia ocupată, 1939

5 Ministrul de externe Molotov împreună cu Hitler la Berlin, 1940

7 Caricatură franceză satirizând Pactul Sovieto-Nazist, 1939

1 *Proletari din toate ţările, uniţi-vă!* Afiş sovietic, 1932

3 Sosirea lui Troţki în Mexic

Iosif Stalin, *omul de oţel*

Numele real al lui Stalin este Iosif Vissarionovici Djugaşvili. Fiul de cizmar urma să devină preot, însă în 1899 este dat afară de la Seminarul Ortodox pentru că organizase demonstraţii şi greve. Stalin, membru al Partidului Social-Democrat Rus, se alătură bolşevicilor după întoarcerea lui Lenin din exil în St. Petersburg. Lenin admiră talentul organizatoric al lui Stalin, însă mai târziu îşi dă seama că acesta era motivat de o maniacală sete de putere.

sus: Afiş de propagandă sovietic, Lenin şi Stalin, 1944

21 ianuarie 1924 | Moare Lenin
1927 | Lev Troţki este exclus din partid
1928 | Stalin începe colectivizarea forţată
1932 | Noul curent în artă *realismului socialist*
1934 | URSS intră în Societatea Naţiunilor

Regimul terorii staliniste din anii 1930

Dictatura personală a lui Stalin asupra statului şi a partidului atinge un apogeu sângeros odată cu epurările politice masive din anii 1930.

În anii 1930, dictatura lui Stalin era legată de un cult al personalităţii ⓬ din ce în ce mai puternic şi de dezvoltarea statului ca un mecanism administrativ rigid, controlat de la centru. Politica lui Stalin este declarată dogmă socialistă, iar în 1936 se stabileşte oficial hegemonia Partidului Comunist la toate nivelurile societăţii şi ale statului. Poliţia secretă ţine populaţia sub supraveghere şi elimină opoziţia ⓫ prin împuşcare, muncă silnică şi deportări în Siberia.

În ceea ce priveşte viaţa socială, in 1928 este introdusă colectivizarea forţată a gospodăriilor ţărăneşti; acestea se uneau în mari cooperative agricole. Ţăranii care deţineau suprafeţe medii şi mari sunt calificaţi drept *chiaburi, duşmani ai poporului* şi *exploatatori*; pământurile lor sunt confiscate, iar aceştia – trimişi în lagărele de muncă din Siberia ❽. A urmat un colaps temporar al agriculturii; în Ucraina, de exemplu, au murit de foame ❾ patru milioane de oameni.

Copii morţi de foame, iarna lui 1921–1922

În 1935-1939, Stalin îi elimină pe toţi oponenţii reali sau închipuiţi, prin *Marile epurări*. Persecuţiile ⓭ au loc la toate nivelurile partidului şi ale statului. Milioane de oameni sunt exterminaţi sau trimişi la muncă silnică, sub acuzaţia de spioni, sabotori sau lipitori care sug sângele poporului. Critica la adresa politicii oficiale era catalogată ca *deviaţionistă*, iar vinovaţii erau adesea acuzaţi că acţionează în numele puterilor străine. În 1937–1938, Stalin elimină cea mai mare parte a elitei militare. 35 000 de ofiţeri sunt arestaţi şi aproape 30 000 executaţi. Persoanele de alte etnii devin, de asemenea, victime ale persecuţiei lui Stalin. Republica Germană de pe Volga ❿ este desfiinţată în 1941, iar locuitorii acesteia sunt trimişi în lagăre de muncă. Membrii de partid importanţi sunt judecaţi în trei mari procese publice, sub acuzaţia de *contrarevoluţionari*. Dintre membrii Comitetului Central al partidului, aleşi în 1934, două treimi nu supravieţuiesc anilor 1937-1938.

Până la sfârşitul valului de teroare, în 1939, aproape întreaga elită revoluţionară din 1917 fusese distrusă şi înlocuită în toate zonele structurii de partid de *aparatcici*, a căror loialitate faţă de Stalin era asigurată.

Machetă a Palatului Sovietic al Culturii, care includea un memorial al lui Lenin, înalt de aproape 500 m, proiectat de Boris M. Iofan, 1933

Realismul socialist

În 1932, realismul socialist a fost impus în toate zonele culturii. Literatura şi artele vizuale trebuiau să-i formeze pe cetăţenii sovietici în spiritul socialismului. Motivul central era omul muncii, care reprezenta progresul socialist. Sculpturi şi picturi murale înfăţişând bărbaţi şi femei în timpul muncii împodobeau clădirile din întreaga Uniune Sovietică.

sus: Afiş sovietic, 1942

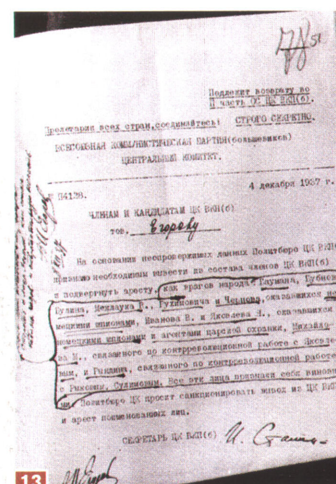
Oameni condamnaţi la muncă silnică în lagăr, 1930

Întâlnire a unei comunităţi a ţăranilor germani de pe Volga pentru organizarea colectivizării, 1931

Gropi comune din perioada stalinistă în apropiere de Kursk, descoperite în 1987

Подлежит возврату во II часть ОС ЦК ВКП(б).

Пролетарии всех стран, соединяйтесь! СТРОГО СЕКРЕТНО.

ВСЕСОЮЗНАЯ КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ (большевиков)

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ.

4 декабря 1937 г.

ЧЛЕНАМ И КАНДИДАТАМ ЦК ВКП(б)

тов. Егорову

На основании неопровержимых данных Политбюро ЦК ВКП(б) признало необходимым вывести из состава членов ЦК ВКП(б) и подвергнуть аресту, как врагов народа [illegible] Политбюро ЦК просит санкционировать вывод из ЦК ВКП(б) и арест поименованных лиц.

СЕКРЕТАРЬ ЦК ВКП(б) И. Сталин

Ordinul de arestare în masă a elitei sovietice, semnat de Stalin, 1937

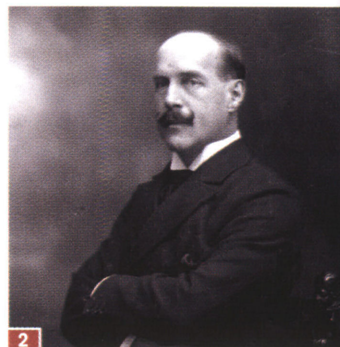
1935–1939	*Marile epurări* ale lui Stalin
1936	Stalin îşi consolidează poziţia de conducere
1939	Pactul sovieto-nazist
1940	Troţki este asasinat în Mexic
1941	Desfiinţarea Republicii Germania de pe Volga
22 iunie 1941	Invazia Germaniei în Uniunea Sovietică

1 Armata Roşie ocupă Bulgaria; comuniştii formează un nou guvern, septembrie 1944

Europa de Sud-Est între cele două războaie 1914–1945

La începutul sec. XX, în pragul declinului Imperiului Otoman, apar regate independente în aproape toate statele Europei de Sud-Est. În Balcani, butoiul cu pulbere al Europei, Croaţia, Serbia şi Slovenia se unesc după 1918 şi formează un stat nou, Iugoslavia. În cel de Al Doilea Război Mondial, trupele germane ocupă Iugoslavia. Înaintarea Armatei Roşii ❶ după 1944 plasează toate statele balcanice sub influenţa comunismului. După război, doar Grecia reuşeşte să-şi păstreze independenţa faţă de comunism.

2 Constantin I, regele elenilor

Grecia

Grecia este zguduită de crizele economice de după Primul Război Mondial şi pierde războiul cu Turcia. În 1941, când germanii ocupă ţara, grecii opun rezistenţă.

Înainte ca să izbucnească Primul Război Mondial, regele Constantin I al Greciei ❷ era hotărât să menţină neutralitatea ţării, în timp ce primul ministru Eleutherios Venizelos ❸ susţinea intrarea în război de partea Antantei. Împotriva voinţei regelui şi a poporului grec, acesta cere britanicilor şi francezilor să facă o bază la Salonic. În 1917, Constantin abdică în favoarea fiului său, Alexandru, pe care Antanta ❺ îl obligă printr-o blocadă de coastă să declare război Puterilor Centrale. Ca răsplată, Greciei i se garantează o mare parte de teritoriu după sfârşitul războiului. Conflictul cu Turcia pentru Izmir duce la un război de doi ani pe care grecii îl pierd. Peste un milion de cetăţeni greci sunt expulzaţi din Turcia, iar turcii din Grecia se întorc în patrie.

3 Eleutherios Venizelos

În 1924 se proclamă republica. Cu toate acestea, după mai multe dictaturi, în 1928 se reinstaurează stabilitatea internă atunci când primul ministru Venizelos vine la putere. Criza economică mondială (*pag. 506*) loveşte greu Grecia, iar în 1932 Venizelos nu este reales. Grupurile radicale de dreapta şi de stânga reuşesc să îşi construiască puterea în timpul depresiei. În 1935, regaliştii anulează constituţia şi declară monarhia sub regele George II ❻. Însă regele nu reuşeşte să stabilească pacea internă, iar în 1936 generalul Ioannes Metaxas ❼ preia puterea printr-o lovitură de stat şi instituie o dictatură militară bazată pe ideologia fascistă.

În 1940, în urma unei încercări de invazie a italienilor pe care grecii o resping, Grecia este atrasă în cel de Al Doilea Război Mondial. În 1941, trupele germane ocupă ţara. Comuniştii organizează o mişcare partizană de rezistenţă împotriva forţelor de ocupaţie şi reuşesc să-şi impună controlul asupra unei părţi mari din teritoriu. Trupele germane ❹ se retrag în octombrie 1944. Când guvernul republican conservator din exil se instalează la Atena sub protecţia britanicilor, comuniştii încep o revoltă care, după ciocniri cu trupele britanice, se sfârşeşte prin încetarea focului. În ciuda acordului stabilit, guvernul, cu sprijin britanic, deţinea controlul doar în oraşe.

4 Tanc german în Atena, 1944

5 Trupe franceze şi britanice la Salonic, 1915

6 Regele George II coordonează o manevră, 1940

7 Generalul Ioannes Metaxas (al doilea din dreapta)

1916 | Guvern rival în Salonic
1917 | Regele Constantin I abdică
1918 | Proclamarea *Regatului sârbilor, croaţilor şi slovenilor*
1924 | Proclamarea Republicii Grecia
1928 | Venizelos preia puterea
1935 | Proclamarea monarhiei sub George II

Statele balcanice

Odată cu înfiinţarea Iugoslaviei la sfârşitul Primului Război Mondial, în Balcani ia naştere un nou stat – Iugoslavia. Împreună cu Bulgaria şi Albania, aceasta nimereşte în sfera de influenţă a Puterilor Axei în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

După dezintegrarea marilor imperii în Primul Război Mondial (*pag.*440), Muntenegru, Bosnia-Herţegovina şi Croaţia se unesc cu Regatul Sârb. La 1 decembrie 1918, regele Petru I proclamă *Regatul sârbilor, croaţilor şi slovenilor*, care în 1929 este redenumit Iugoslavia. Însă statul era instabil, din cauza problemelor sociale şi economice şi mai ales a opoziţiei croate şi conducerii aproape exclusiv sârbe. În anii 1930, statul intră din ce în ce mai mult sub influenţă germană ❾, iar în 1940 Iugoslavia este dezmembrată de trupele lui Hitler şi împărţită între Puterile Axei. Comuniştii preiau, sub Broz Tito, conducerea luptătorilor partizani împotriva invadatorilor, iar în 1944 se înţeleg cu guvernul regal în exil asupra unui guvern provizoriu (*pag.* 580).

După Primul Război Mondial, Bulgaria suportă pierderi mari. După ce deja pierduse teritorii în cel de Al Doilea Război Balcanic (*pag.* 407), Bulgariei, ca aliat ❽ al Puterilor Centrale, i se acordă despăgubiri mari prin Tratatul de la Neuilly. Pierde Tracia de Vest în favoarea Greciei şi, împreună cu ea, accesul la Marea Egee. Pentru a se proteja de pretenţiile teritoriale ale ţărilor vecine, Bulgaria sub ţarul Boris III ❿ se apropie de Puterile Axei în 1939, iar în 1941 devine stat semnatar al Pactului Tripartit ⓫. În 1940, beneficiind de sprijinul Puterilor Axei şi al Uniunii Sovietice, a silit România să-i retrocedeze Cadrilaterul.

10 Ţarul Boris III al Bulgariei cu familia sa, 1940

După invazia Armatei Roşii din 1944, comuniştii preiau puterea la Sofia. Bulgaria semnează un tratat cu Uniunea Sovietică şi declară război Germaniei.

În 1912-1913, Albania obţine suveranitatea după războaiele balcanice (*pag.* 407), însă în timpul Primului Război Mondial ţara este contestată de Marile Puteri ostile. Albania este singurul stat balcanic al cărui teritoriu rămâne nemodificat după război; pretenţiile Greciei, Iugoslaviei şi Italiei sunt respinse la Conferinţa de Pace de la Paris (*pag.* 445). În 1921, Italia, care ocupase nordul ţării în Primul Război Mondial, recunoaşte independenţa Albaniei. Ahmed Bey Zogu ⓬, care conduce republica albaneză ca preşedinte din 1925 şi ca regele Zogu I din 1928, încearcă fără succes să elimine influenţa italiană din ţară. În aprilie 1939, Mussolini ocupă ţara, iar regele Victor Emmanuel al Italiei este declarat rege al albanezilor ⓭. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Italia foloseşte ţara ca bază militară. Se formează o rezistenţă împotriva puterii ocupante, deşi comuniştii şi naţionaliştii albanezi luptă unii împotriva celorlalţi după 1943. În 1944 comuniştii ies învingători, iar Enver Hodja preia conducerea ţării.

8 Caricatură: *intrarea Bulgariei în război, forţată de Puterile Centrale*, 1915

9 Prinţul regent Paul al Iugoslaviei cu soţia sa, într-o vizită oficială la Berlin, 1941

11 Iugoslavia devine stat semnatar al Pactului Tripartit, 1941

12 Ahmed Zogu, preşedintele Albaniei din 1925 şi rege din 1928, fotografie, 1930

13 Recepţia delegaţiei albaneze în palatul roman Quirinal, cu ocazia proclamării regelui Victor Emmanuel III rege al Albaniei, 1939

1936 | Ioannes Metaxas încearcă un puci militar
Aprilie 1939 | Trupele italiene ocupă Albania
1940 | Invazia italiană în Grecia
1941 | Bulgaria se alătură Pactului Tripartit
1941 | Trupele germane ocupă Grecia
1944 | Guvernul lui Tito în Iugoslavia

Declinul și prăbușirea Imperiului Otoman 1914–1945

În 1878-1918, Imperiul Otoman pierde aproape trei sferturi din teritoriu. Părțile rămase sunt ocupate de Aliați după Primul Război Mondial. Prăbușirea imperiului îi oferă lui Mustafa Kemal (mai târziu Atatürk) ❶ și discipolilor săi posibilitatea de a întreprinde reforme. După o luptă de patru ani pentru independență, Turcia este declarată republică și începe o perioadă de dezvoltare politică și socială.

1 Mustafa Kemal Atatürk (*Părintele turcilor*)

Sfârșitul Imperiului Otoman

În timpul Primului Război Mondial, Imperiul Otoman se destramă. Ocuparea de către trupele străine victorioase este urmată de o succesiune de războaie pentru independență.

La izbucnirea Primului Război Mondial, Imperiul Otoman, deja slăbit, caută la început să rămână neutru. Cu toate acestea, la provocarea tânărului ministru de război Enver Pașa ❷, Turcia intră în război în noiembrie 1914 de partea Puterilor Centrale ❹. Trei dintre cele cinci armate ale Turciei sunt plasate sub comanda generalului german Liman von Sanders. Flota turcească atacă navele britanice și franceze din Marea Neagră. Consecințele războiului sunt devastatoare pentru imperiu. Cu sprijinul Marii Britanii, Arabia se eliberează de sub controlul otoman; evreilor li se promite ca stat național o parte din Palestina prin Declarația de la Balfour; iar după înfrângerea Puterilor Centrale, Antanta ocupă ce mai rămăsese din imperiu. Prin Tratatul de la Sèvres din 1920, statul turc își pierde suveranitatea.

Rezistența la regimul de ocupație se organizează în jurul lui Mustafa Kemal. Lupta pentru independență începe în 1919, când Kemal și fostul ofițer de marină Rauf Bey convoacă un congres național pe 23 iulie la Erzerum. Congresul înființează Partidul Național, care își stabilește sediul la Ankara după ce înlătură regimul de la Istanbul la 5 octombrie 1919 și obține o victorie copleșitoare în alegerile ce urmează. Primul său succes vine odată cu recunoașterea granițelor de est de către nou-înființata Uniune Sovietică. De asemenea, Franța este forțată să renunțe la pretențiile teritoriale în 1921. Războiul împotriva Greciei ❺, care avea ca obiectiv anexarea Constantinopolului și a unor părți mari din Anatolia, se sfârșește nu doar prin expulzarea armatei grecești, ci și a populației civile de etnie greacă stabilită de mult timp în aceste teritorii.

2 Enver Pașa

3 Piața centrală din Izmir

Lupta pentru independență se termină cu distrugerea Izmirului ❸. La 11 octombrie 1922, puterile ocupante încheie cu guvernul Pacea de la Mudanya. Un an mai târziu, prin Tratatul de la Lausanne, urmează recunoașterea internațională a statului turc.

4 Militari turci care au luptat alături de Puterile Centrale

5 Mustafa Kemal și unitatea sa, în timpul Războiului Greco-Turc, 1921

Masacrul armenilor, ilustrație color din ziarul francez *Le Petit Journal*, 1916

Genocidul armenilor

La începutul sec. XX, în Turcia atacurile împotriva minorității creștine armene devin tot mai frecvente. În anul 1915, folosindu-se de pretextul trădării – armenii sunt acuzați de colaboraționism cu Rusia – turcii încep o campanie care a costat viața a aproximativ 1,5 milioane de armeni. Mulți au pierit în groaznicele marșuri ale morții prin deșert. Turcia neagă până în prezent genocidul de atunci al armatelor, însă ONU și Uniunea Europeană califică acest masacru anume astfel.

Din 1915 | Recolonizarea forțată și masacrul armenilor
Din 1919 | Lupta pentru independență sub Mustafa Kemal
1920 | Tratatul de la Sèvres
1922 | Desființarea sultanatului
1923 | Proclamarea republicii

Înfiinţarea Republicii Turcia

După încheierea victorioasă a luptei pentru independenţă, în 1923 Mustafa Kemal proclamă Republica Turcia. Începe o etapă de modernizare intensivă.

Mehmet VI ❽, ultimul sultan turc, avea o influenţă neînsemnată asupra evenimentelor politice, mişcarea de reformă a lui Kemal prevalând în politica internă. În timpul luptei pentru independenţă, Kemal formează un guvern de opoziţie faţă de curtea sultanului. În 1922 desfiinţează sultanatul, chiar înainte de a fi ales ca primul preşedinte, iar mai târziu elimină califatul şi alte curţi religioase. La 29 octombrie 1923, Kemal proclamă republica şi mută capitala la Ankara.

Următorii 15 ani ai guvernării lui Kemal aduc schimbări politice şi sociale radicale pentru Turcia. *Reforma vestimentaţiei* din 1925 permite femeilor să nu poarte vălul ❿, ⓫, iar bărbaţilor fesul. În acelaşi an, se adoptă calendarul gregorian şi sistemul metric, iar mai târziu se introduce alfabetul latin ❻. Se implementează un sistem legislativ care este preluat parţial de la diverse naţiuni europene: codul civil elveţian, codul comercial german şi codul penal italian. Se introduc căsătoria monogamă şi egalitatea socială între bărbaţi şi femei, deşi de acestea ele se bucură doar parţial; în anul 1930, femeilor li se acordă drept de vot, iar patru ani mai târziu dreptul de a ocupa funcţii publice.

Kemal, onorat cu apelativul Atatürk (Părintele turcilor), moare în 1938. Cel care îl înlocuieşte este fostul camarad de arme Ismet Inönü ❾, care urmăreşte să continue modernizarea Turciei.

Pe plan internaţional, Turcia face eforturi să îşi menţină suveranitatea. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial rămâne neutră. În 1934 semnează Antanta balcanică ❼ cu Grecia, România şi Iugoslavia. De asemenea, Turcia devine membru de drept al Organizaţiei Naţiunilor Unite (ONU). Când Uniunea Sovietică încearcă să-şi impună controlul asupra strâmtorilor Bosfor şi Dardanele, Turcia începe o politică de apropiere de Statele Unite ale Americii. Acest lucru era deosebit de important pentru politica SUA, care se concentra pe monitorizarea răspândirii comunismului în Europa. În 1952, Turcia este admisă în NATO, după ce luptă alături de SUA în Războiul din Coreea.

Kemalismul

Ideologia politică şi socială care poartă numele lui Kemal Atatürk se bazează pe cei Şase stâlpi, formulaţi în 1931 de către partidul său. Aceştia sunt: naţionalism, laicism, republicanism, etatism, modernism şi populism. Scopul acestei ideologii este construirea unei naţiuni moderne, cu vederi occidentale, a cărei dezvoltare economică şi socială este direcţionată de stat. Deşi religia de stat este abolită şi clericii sunt excluşi din funcţiile de stat, islamul joacă încă un rol major în formarea conceptului naţional de identitate al Turciei. În 1925, partidele religioase de opoziţie sunt interzise.

sus: Memorial al Republicii din 1928 la Istanbul; Kemal Atatürk şi camarazii săi de arme

8 Mehmet VI, ultimul sultan, la urcarea pe tron, 1919

9 De la stânga: Ismet Inönü, Kemal Atatürk şi o tânără femeie pilot, 1937

6 Atatürk promovează alfabetul latin în timpul unei vizite în provincii, 1929

7 Trimisul turc, al doilea din stânga, semnează Antanta balcanică, 4 septembrie 1934

10 Turcoaică purtând văl şi rochie tradiţională, 1917

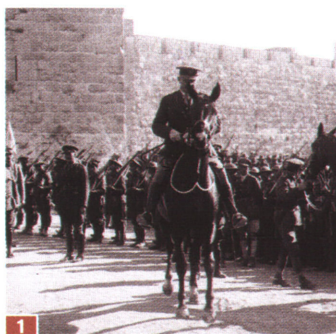

11 Tânără turcoaică după *reforma vestimentaţiei*, cca 1935

Războaiele mondiale şi perioada interbelică 1914–1945

1923	Desfiinţarea califatului
1930	Introducerea dreptului de vot pentru femei
1938	Moare Atatürk
1923	Revizuirea Tratatului Sèvres
1925	Pactul de neagresiune sovieto-turc
1930	Pact de prietenie cu Grecia

Reorganizarea Arabiei 1918–1945

Cucerirea Ierusalimului de către britanicii conduşi de generalul Allenby, decembrie 1917

Odată cu sfârşitul Primului Război Mondial şi cu dispariţia Imperiului Otoman, lumea arabă cunoaşte o perioadă de restructurări politice. Dorinţa de independenţă naţională şi de autoguvernare a ţărilor care făcuseră parte din Imperiul Otoman intră în conflict cu politica colonială a Marii Britanii, a Franţei, interesate de această regiune bogată în petrol. În Palestina ❶, pretenţiile teritoriale arabe şi israelite se suprapuneau. Lua naştere actualul conflict din Orientul Mijlociu (*pag. 596–599*).

Reorganizarea politică postbelică din Siria, Liban şi Palestina

După Primul Război Mondial, Marea Britanie şi Franţa îşi împart teritoriile Imperiului Otoman înfrânt. În Palestina, Marea Britanie nu reuşeşte să medieze interesele arabilor şi evreilor şi să rezolve conflictul teritorial.

Răscoala împotriva stăpânirii britanice în Palestina: se declară *Războiul sfânt* împotriva dominaţiei britanice, 1915

Castelul din deşert, lângă Qasar-al-Azraq, Iordania, în care Lawrence al Arabiei îşi stabilise cartierul general

Arabii sărbătoresc prăbuşirea Imperiului Otoman şi eliberarea oraşului Mecca, iunie 1916

Pentru a slăbi Imperiul Otoman, inamicul său din Primul Război Mondial, guvernul britanic sprijină provinciile otomane Siria, Liban şi Iraq în încercarea lor de-a deveni state naţionale, promiţându-le independenţa ❹ în schimbul sprijinului armat. Ofiţerul şi arheologul britanic, căpitanul T.E. Lawrence, cunoscut mai târziu sub numele de *Lawrence al Arabiei*, organizează o răscoală victorioasă ❸ a arabilor împotriva turcilor, care contribuie semnificativ la prăbuşirea Imperiului Otoman. Cu toate acestea, la Conferinţa de la San Remo din 1920, puterile Antantei nu îşi respectă promisiunea făcută Arabiei, concentrându-se în schimb pe consolidarea influenţei proprii. Franţa primeşte de la Societatea Naţiunilor un mandat de conducere a Siriei şi Libanului, iar Marea Britanie preia controlul, tot ca putere mandatată, asupra Palestinei ❷ şi Iraqului. În acelaşi an, când Siria se declară *Regat Unit* independent, armata franceză intervine şi îl alungă pe regele Faisal. De asemenea, în alte zone coloniale, se amplifică rezistenţa împotriva europenilor. În Iraq, britanicii sunt nevoiţi să înăbuşe mai multe răscoale, iar în Palestina ocupaţia britanică nu reuşeşte să satisfacă cererile Societăţii Naţiunilor privind echilibrarea intereselor între arabi şi evrei.

Lawrence al Arabiei

Thomas Edward Lawrence, cunoscut drept *Lawrence al Arabiei*

Arheologul Thomas Edward Lawrence, din nordul Ţării Galilor, intră în legendă ca Lawrence al Arabiei *datorită rolului său de lider în lupta pentru independenţa arabă. Între 1916 şi 1918, declanşează o răscoală a arabilor împotriva otomanilor. După război, consideră reorganizarea imperialistă a regiunii drept o trădare împotriva prietenilor săi arabi; refuză toate premiile şi trăieşte retras până la moartea sa în 1935.*

Producţia de petrol din Orientul Mijlociu

Cererea de petrol a Marilor Puteri era în creştere încă de la începutul industrializării. În 1920, Bagdad, Mosul şi Basra, trei provincii bogate în petrol, sunt unite sub mandat britanic, întemeind Iraqul de astăzi. Britanicii împart împreună cu Franţa, SUA şi Olanda drepturile asupra resurselor de petrol. Plata primită de guvern pentru petrolul extras de pe teritoriul iraqian reprezenta doar un mic procent din profituri.

Producţia de petrol în Iraq, 1937

1881 | Primul val de imigranţi evrei în Palestina
1917 | Cucerirea Palestinei de către britanici şi Declaraţia de la Balfour
1918 | Sfârşitul Imperiului Otoman
1919 | Acordul Weizmann-Faisal
1920 | Conferinţa de la San Remo

Palestina: izbucnirea conflictului politico-religios

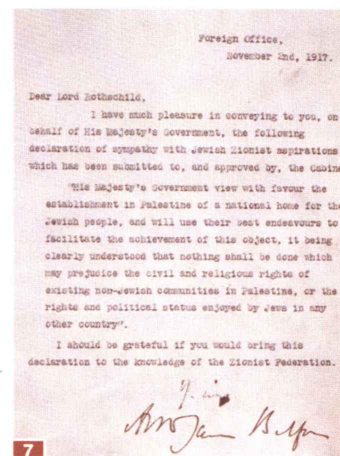
După 1917, mişcările naţionale ale arabilor şi evreilor intră în conflict pentru Palestina, o regiune cu un trecut istoric controversat.

5 Apus de soare la Ierihon, cca 1900

6 Emiri transiordanieni

Foreign Office,
November 2nd, 1917.

Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country".

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

7 Declaraţia de la Balfour cu privire la evreii imigranţi în Palestina, 1917

La sfârşitul sec. XIX, mişcarea naţionalistă arabă militează pentru o revitalizare a islamului şi începe se să apere din ce în ce mai mult împotriva laicizării promovate de stăpânirea otomană. În acelaşi timp, se dezvoltă naţionalismul evreu – sionismul – care încearcă să unească evreii din toată lumea pe *pământul strămoşilor*, Palestina controlată de otomani. Deoarece cauza sionistă era antiturcă, iar mulţi dintre tinerii evrei indigeni din Palestina se înrolează în forţele britanice şi furnizează sprijin militar, Marea Britanie promite evreilor un *pământ naţional în Palestina* prin Declaraţia de la Balfour ❼ din 1917. Astfel, se creează situaţii conflictuale între mişcările naţionale arabe şi cele evreieşti, ambele aşteptând ca doleanţele fiecăreia să fie îndeplinite în momentul în care Imperiul Otoman se prăbuşeşte, iar Marea Britanie cucereşte Palestina.

Negocierile dintre naţionaliştii evrei şi arabi se încheie prin Acordul Weizmann-Faisal din 1919, prin care arabii acceptă imigrarea evreilor ❽ atâta timp cât independenţa arabilor în Palestina rămânea neştirbită. Însă aceste declaraţii iniţiale ale ambelor părţi sunt date uitării atunci când încep conflictele teritoriale.

Opoziţia arabă ❾ împotriva colonizării sioniste în Palestina devine din ce în ce mai puternică. Ca răspuns, guvernul britanic delimitează Palestina la zona de vest a râului Iordan, iar în est creează Emiratul semiindependent al Transiordaniei ❻. În cel de Al Doilea Război Mondial, Transiordania luptă alături de britanici, inclusiv în invazia din 1941 în Iraqul progerman.

Conflictul dintre evrei şi arabi se adânceşte când persecuţiile naziste împotriva evreilor conduc la o creştere a imigrării evreieşti în regiune în timpul anilor 1930 (*pag. 452*). Răscoala palestinienilor arabi din 1936-1939 are ca obiectiv crearea unui stat independent şi sfârşitul imigraţiei evreieşti. Ca răspuns, la Conferinţa de la New York din 1942, evreii cer dreptul la imigrare nelimitată şi crearea unui stat evreu în Palestina.

9 Demonstraţie antisionistă a arabilor în regiunea controlată prin mandat britanic, martie 1920

8 Tabără de imigranţi evrei în Palestina, 1920

Imigrarea evreilor în Palestina

Primul val de imigranţi evrei în Palestina are loc în 1881, după pogromurile din Rusia împotriva evreilor. Antisemitismul tot mai accentuat din Europa începutului de secol întăreşte mişcările sioniste, care cereau crearea unui stat naţional evreu, garantat prin lege în Palestina. În 1896, Theodor Herzl publică lucrarea programatică Statul evreu, *în care menţionează condiţiile unei autoguvernări evreieşti, iar un an mai târziu organizează primul congres sionist. În ciuda protestelor arabe, numărul evreilor din Palestina creşte de la mai puţin de 10 procente la începutul secolului, la 30% la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial.*

Sosirea în portul din Tel Aviv, 1936

Theodor Herzl

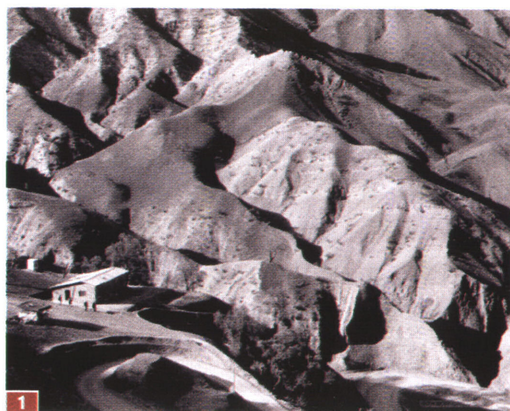
1920–1921 Crearea Emiratului Transiordania

1936–1939 Răscoala arabilor palestinieni

1920 Întemeierea Iraqului sub mandat britanic

1932 Independenţa Iraqului

1942 Independenţa Iordaniei

Regiune muntoasă în Loristan, Iran

Iran şi Afghanistan: lupta pentru independenţă cca 1900–1945

În prima jumătate a sec. XX, Afghanistanul şi Persia ❶ (Iran după 1935) sunt nevoite să se opună intereselor imperialiste ale Marilor Puteri, ambele ieşind mai mult sau mai puţin victorioase din lupta pentru independenţa faţă de Marea Britanie. Pe plan intern, conducătorii încercau modernizarea după modelul turc, care are mai mult succes în Persia decât în Afghanistan. În timpul celor două războaie mondiale, puterile Antantei, apoi ale Aliaţilor, folosesc Iranul, împotriva voinţei sale, ca bază militară pentru armate.

Persia/Iran: modernizare în umbra Marilor Puteri

În 1905, Persia era împărţită între sfera de influenţă britanică şi cea rusă, cu o zonă neutră între ele. Apoi, în timpul Primului Război Mondial, este ocupată de Rusia, Marea Britanie şi Turcia.

În 1917, după ce bolşevicii vin la putere (*pag. 481*), Rusia se retrage din Persia şi îi recunoaşte suveranitatea. Ca răspuns, Marea Britanie ocupă ţara în 1919, dar nu reuşeşte să impună Persiei un tratat de protectorat şi se retrage. De teama expansiunii sovietice, britanicii solicită constituirea unui guvern persan stabil.

În 1921, colonelul Reza Khan ❷, ministrul de război, preia puterea printr-o lovitură de stat şi consolidează autoritatea centrală a Persiei. În 1925, obligă Parlamentul să îl înlăture pe ultimul dintre Kajari şi să-l aleagă şah. Ca Reza Shah Pahlavi începe un proces autoritar de occidentalizare a ţării, urmând exemplul lui Atatürk (*pag. 486*).

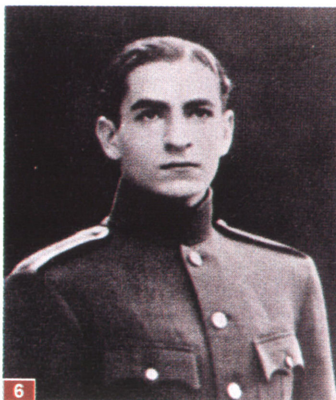
Femei purtând vălul tradiţional, *chador*, 1930

Construieşte calea ferată transiraniană şi introduce sistemele legislative europene aprobând coduri civile şi penale. Începând cu 1929, bărbaţilor li se cere să se îmbrace după moda occidentală, iar femeilor li se permite să nu poarte văl ❸, se construiesc spitale şi drumuri noi, iar în 1935 se deschide la Teheran prima universitate modernă. Însă ţara progresează foarte puţin, pentru că sistemul era menit să-l servească doar pe şah.

Prin reforma pământului, şahul îi obligă pe nomazi ❺ să se stabilească în sate special amenajate. Revoltele împotriva măsurilor lui sunt reprimate cu brutalitate ❹, iar căpeteniile triburilor oponente sunt ucise. Pe plan internaţional, Persia face eforturi să-şi păstreze autonomia. În 1933, cere companiei petroliere anglo-persane un acord nou, condiţii mai avantajoase pentru Persia, iar în 1935 schimbă numele oficial al statului în Iran. Cu toate acestea, încercarea ţării de a rămâne neutră în cel de al Doilea Război Mondial eşuează, deoarece în 1941 trupele britanice şi cele sovietice ocupă ţara, urmate mai târziu de cele americane, pentru a ţine marile rezerve de petrol departe de Germania. Prezenţa unui număr mare de agenţi germani în Persia reprezenta un motiv de nelinişte pentru Marea Britanie. Şahul, care simpatiza cu Puterile Axei, este obligat să abdice şi este trimis în exil. Fiul său, Mohammad Reza Pahlavi ❻, devine succesor la tron şi cooperează cu Aliaţii. La Conferinţa de la Teheran ❼ din 1943, Roosevelt, Stalin şi Churchill dau din nou asigurări că Iranul îşi va păstra independenţa după război şi vorbesc chiar despre acordarea unui ajutor economic. Astfel, SUA şi Marea Britanie părăsesc ţara în 1945, iar sovieticii un an mai târziu.

Băiat nomad cu un miel, 1937

Mohammad Reza Pahlavi, 1937

Reza Shah Pahlavi, 1925

Prizonieri persani, cca 1928

Stalin, Roosevelt şi Churchill la Conferinţa de la Teheran

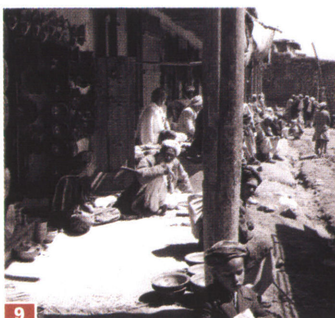
30 decembrie 1906 | Adoptarea constituţiei Persiei după model belgian **8 august 1919** | Tratatul de la Rawalpindi **1925** | Înscăunarea lui Reza Shah Pahlavi

1919 | Al Treilea Război Anglo-Afghan **8 august 1919** | Independenţa Afghanistanului **1926** | Pactul de neagresiune Sovieto-Afghan

Afghanistan: eliberarea de sub influenţa britanică

În 1919, Afghanistan reuşeşte în sfârşit să obţină independenţa faţă de Marea Britanie. Din cauza opoziţiei conservatoare, reformele statului după model turc reuşesc doar într-o mică măsură.

Sub Amir Habibullah, Afghanistanul ❽ reuşeşte să-şi menţină neutralitatea în Primul Război Mondial. La început, nu opune rezistenţă când India britanică ocupă anumite părţi din Afghanistanul de Sud-Est, dincolo de linia Durand (*pag. 413*). Însă în 1919, Amanullah ⓫ – fiul şi succesorul lui Habibullah, care fusese asasinat în acelaşi an – începe al Treilea Război Anglo-Afghan trecând frontiera în India în mai 1919 şi obţinând unele victorii asupra britanicilor. Prin Tratatul de la Rawalpindi din 8 august 1919, Marea Britanie eliberează Afghanistanul ❾ şi îl declară stat independent, recunoscând Durandul ca frontieră.

Stradă în Afghanistan

Amanullah urmăreşte un exerciţiu al armatei germane la Berlin, cca 1925

Mişcarea *Junii afghani*

Mişcarea* Junii afghani *se formează în momentul retragerii dominaţiei britanice la începutul sec. XX. Influenţaţi de iluminiştii panislamici ai sec. XIX şi de ideile politicianului turc Atatürk, reprezentanţii acestei mişcări doreau reînnoirea naţiunii.

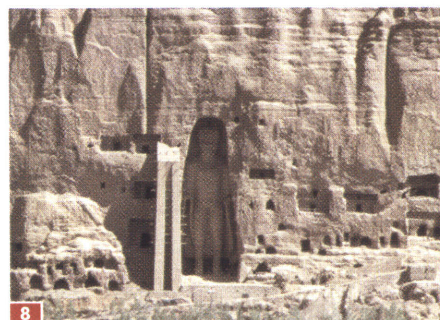

Mohammad Zahir Shah, 1937

Amanullah Shah simpatizează cu mişcarea *Junii afghani*, adepţi ai laicizării şi introduce un program avansat de reforme după modelul Turciei. Trimite tineri în străinătate la studii şi planifică un program extins, aproape nerealist, de lucrări publice. Însă intenţiile lui de a acorda drepturi egale femeilor, de a laiciza sistemul legal şi de a instituţionaliza protecţia minorităţilor religioase sunt împiedicate de opoziţia forţelor conservatoare din ţară, adânc înrădăcinate în tradiţiile tribale ❿, şi de fanatismul religios.

În 1929, răscoalele duc la abdicarea lui Amanullah.

După domnia sângeroasă a lui Habibullah II, care durează nouă luni, Mohammad Nadir Khan preia Kabulul prin forţă în octombrie şi vine la putere ca Nadir Shah. Luând în considerare opiniile politice ale conservatorilor, continuă cu prudenţă politicile de reformă ale predecesorului său. Reinstituie legea islamică Sharia drept bază legală şi declară islamismul ⓭ sunnit ca religie de stat.

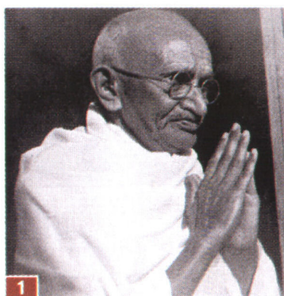
Sub succesorul său, Zahir Shah, Afghanistanul reuşeşte să-şi menţină neutralitatea în cel de Al Doilea Război Mondial. În 1926, semnase deja un pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică. Aliaţii acceptă poziţia neutră a Afghanistanului, deşi insistă ca Zahir Shah să-i expulzeze din ţară pe reprezentanţii diplomatici ai Axei.

Mânăstiri budiste săpate în stâncă şi *Micul Buddha*, Afghanistan

Căpetenii de triburi afghane, cca1910

Moscheea Albastră din Kabul, Afghanistan

1933 | Acordul cu Anglo-Persian Oil Company
1935 | Prima universitate modernă la Teheran
1935 | Persia îşi schimbă denumirea în Iran
1941 | Ocuparea Iranului de către trupele britanice şi ruseşti
28 noiembrie –1 decembrie 1943 | Conferinţa de la Teheran

1

Calea către independenţa Indiei pÂnă în 1947

Mohandas Gandhi ❶ (cunoscut şi sub numele de Mahatma) este personalitatea cea mai importantă din lupta pentru independenţă a Indiei. Programul său de rezistenţă pasivă şi necooperare este susţinut de popor şi devine o mişcare puternică de protest care obligă Marea Britanie să facă mai multe concesii, până când îi va fi garantată Indiei independenţa faţă de Imperiul Britanic în 1947. În acelaşi an, Pakistanul devine stat separat al minorităţii musulmane din India.

Mohandas Kamarchand Gandhi, cunoscut ca Mahatma Gandhi

Lupta nonviolentă a lui Gandhi

Masacrul britanic în Amritsar din 1919 impulsionează mişcarea indiană pentru independenţă. Campania lui Gandhi de nesupunere civilă se transformă într-o forţă politică puternică.

În ciuda loialităţii militare faţă de britanici în Primul Război Mondial ❸, speranţele mişcării indiene de independenţă de a dobândi egalitate politică nu se materializează la sfârşitul lui. Deşi rapoartele politice la nivel înalt propun un guvern mai reprezentativ, mai ales la nivel local, împreună cu admiterea indienilor în serviciile publice de la toate nivelurile, legile suplimentare de urgenţă restrâng şi mai mult drepturile lor de a lua parte la decizii, fapt care întăreşte partidul Congresul Naţional Indian condus de Gandhi şi de Jawaharlal Nehru ❷.

După ce britanicii suprimă cu brutalitate o mişcare de protest din Amritsar în 1919, Gandhi coordonează prima campanie de *nesupunere civilă* şi *necooperare*. Aceasta se transformă rapid într-o mişcare de masă puternică, iar Gandhi devine liderul de necontestat al partidului dominant. Cere boicotarea organelor de stat britanice şi promovează revitalizarea industriei artizanale ❹ indiene de bază.

Succesul campaniei este întărit de alăturarea Ligii Musulmane conduse de Muhammad Ali Jinnah ❺. Participarea britanică la distrugerea Imperiului Otoman (*pag.* 486) sporeşte aversiunea faţă de forţele de ocupaţie. Gandhi încheie campania în 1922, când demonstranţii dezlănţuiţi încalcă acordul de nonviolenţă ❻ şi provoacă ciocniri cu forţele de ordine. Gandhi este condamnat la şase ani de închisoare, fiind eliberat în 1924. În 1930 revine pe scena politică a Indiei.

3

Trupe indiene în Primul Război Mondial

4

Gandhi la roata de tors

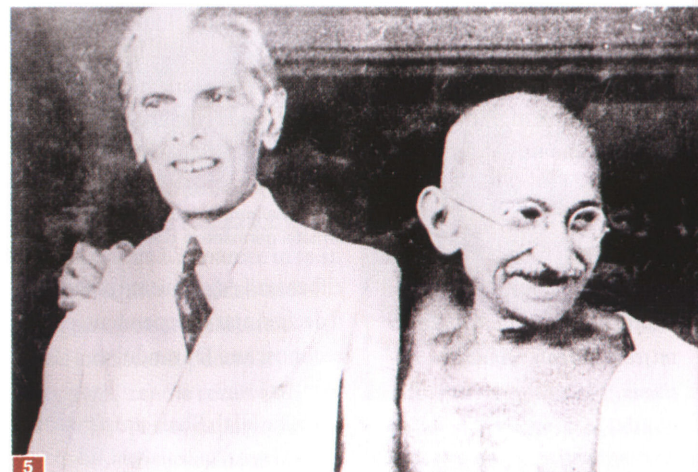
6

Tulburări politice în Calcutta

2

Jawaharlal Nehru

5

Gandhi şi liderul musulman Muhammad Ali Jinnah

Necooperare şi rezistenţă pasivă

Metodele utilizate de Gandhi în lupta pentru drepturile minorităţii indiene din Africa de Sud erau necooperarea şi rezistenţa pasivă. Urmează aceeaşi cale şi în India, deoarece considera că dominaţia britanică era posibilă doar prin cooperarea poporului indian şi că această metodă va forţa schimbarea politică. Susţine că indienii trebuie să se apere urmând calea adevărului (satyagraha), *o mai veche idee indiană. Dacă cineva face referire la un adevăr, atunci trebuie să-l dovedească şi să poarte singur povara acestei dovezi. De aceea, pentru Gandhi,* calea adevărului *însemna nonviolenţă.*

1919 | Masacrul britanic de la Amritsar
1920 | Reforma constituţională
1920–1922 | Prima campanie *Satyagraha*
1924 | Gandhi este eliberat din închisoare
1928 | Raportul lui Nehru
1930 | A doua campanie *Satyagraha*
1930–1932 | Conferinţele *Mesei Rotunde*

Independenţă şi scindare

După cel de Al Doilea Război Mondial, britanicii cedează cu greu presiunii Congresului Naţional Indian şi garantează independenţa Indiei şi formarea statului musulman Pakistan.

Refuzul britanicilor de a satisface cererile de suveranitate ale Indiei din 1930 duce la a doua mişcare de masă. Pentru a protesta împotriva monopolului britanic asupra industriei sării, Gandhi conduce câteva mii de oameni într-un marş – demonstraţie pe câmpurile de sare de pe coastă. Urmează numeroase proteste nonviolente în toată ţara. Conferinţa constituţională de la Londra din 1931 aduce doar un succes parţial: monopolul asupra sării este ridicat prin Pactul Gandhi-Irwin ❼, însă cererea de autodeterminare naţională este respinsă din nou.

Actul *Guvernul Indiei*, aprobat de Parlamentul britanic în 1935, permite indienilor să constituie guverne autonome la nivel provincial, însă menţine neschimbat guvernul central sub conducere britanică. Actul trebuia să satisfacă o diversitate mare de opinii şi, în acelaşi timp, să asigure protecţia minorităţilor indiene. În 1936, partidul iese învingător în alegerile din provincii, însă, în semn de protest împotriva legilor de urgenţă ale guvernului britanic, acesta preia doar parţial funcţiile ministeriale. Când viceregele, lordul Linlithgow declară intrarea Indiei în cel de Al Doilea Război Mondial în 1939 fără a-i garanta independenţa ulterioară, Congresul Naţional Indian ❽ refuză să-l sprijine şi cheamă la o nouă nesupunere civilă ❾. Gandhi ❿ răspunde concesiei britanice din 1942 prin cererea de a *părăsi India*. Astfel, întreaga conducere a partidului este arestată. Însă războiul şi tensiunile interne crescânde din India presează Marea Britanie să găsească o soluţie de cooperare. La sfârşitul anilor 1930, Liga Musulmană se distanţează de Congresul cu orientare hindusă. După 1940, Muhammad Ali Jinnah, care considera că hinduşii şi musulmanii sunt două naţiuni diferite, cere din ce în ce mai insistent crearea unui stat separat în nordul subcontinentului. Pentru a evita un război civil sângeros între hinduşi şi musulmani, după cel de Al Doilea Război Mondial britanicii decid să împartă ţara în două. În 1947, Pakistanul ⓫ (zonele musulmane) şi India (zonele hinduse) devin independente ca dominioane. Gandhi, care promovează pacea între musulmani şi hinduşi, este asasinat de un fanatic hindus în 1948.

8 Partidul Congresul Naţional Indian

10 Celula unei închisori, supraaglomerată de participanţii la mişcarea de independenţă

11 Exod în masă al hinduşilor şi credincioşilor Sikh din Pakistan, 1947

7 Gandhi mergând să semneze Pactul Gandhi-Irwin, 1931

9 Femei demonstrând în Marea Britanie pentru independenţa Indiei

Marşul sării

Marşul sării *spre ocean provoacă mare vâlvă pe plan internaţional. Gandhi şi adepţii săi iau doar câţiva bulgări de sare, însă prin acest gest încalcă simbolic monopolul britanic asupra sării. Şaizeci de mii de participanţi sunt arestaţi, Gandhi numărându-se printre ei. Numărul deţinuţilor depăşea cu mult capacitatea închisorilor britanice.*

Demonstraţii împotriva monopolului britanic asupra comerţului cu sare din India

1935 | Actul *Guvernul Indiei* **1940** | Rezoluţia *Pakistan* a Ligii Musulmane **1947** | Actul de independenţă a Indiei

12 septembrie 1931 | Pactul Gandhi-Irwin **1939** | Guvernul Congresului demisionează **1942** | Rezoluţia *Părăsirea Indiei* **30 ianuarie 1948** | Gandhi este asasinat

China între imperiu şi comunism

1911–1949

Mai bine de un secol, între 1811 şi 1949, China este marcată de lupta ❶ împotriva aspiraţiilor expansioniste ale japonezilor, de eforturile de realizare a unităţii naţionale şi de dispute ideologice interne sângeroase. Lupta pentru putere dintre republicani şi comunişti scade în intensitate în timpul invaziei japoneze. După cel de Al Doilea Război Mondial, comunismul iese învingător cu ajutorul sovieticilor, restructurând ţara pe plan politic şi economic.

1 Santinelele cu mitraliere de-a lungul Marelui Zid Chinezesc

Războiul Civil şi agresiunea japoneză

Sfârşitul imperiului provoacă haos pe plan politic şi scindare teritorială. Urmând scopul instaurării unui imperiu în Asia, Japonia profită de situaţie şi invadează China.

La sfârşitul anului 1911, revoluţionarii republicani conduşi de Sun Yat-Sen şi de generalul Yuan Shikai ❷ îl obligă pe ultimul împărat al dinastiei Qing, Pu Yi, să abdice. În 1912 se proclamă republica. Încercarea lui Yuan de a instaura o nouă dinastie eşuează în 1915, în urma rezistenţei provinciilor. Guvernul se dizolvă după moartea sa în 1916. Până în 1928, războaiele civile se succed în permanenţă. La conducere se aflau dictatori militari, îndeosebi în nordul ţării. Japonia urmărea să beneficieze de această instabilitate pentru a-şi îndeplini obiectivele. Cele *21 de cereri* ale sale din 1915 căutau să colonizeze întreaga ţară.

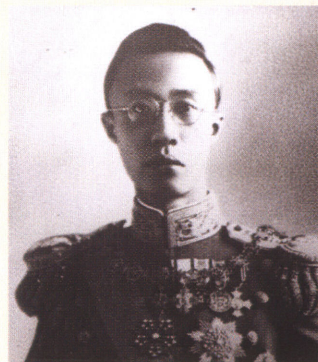
În 1917, China intră în Primul Război Mondial în speranţa de a-şi găsi aliaţi în lupta de apărare împotriva imperialismului japonez. Când aşteptările sale se dovedesc deşarte, în 1919, mişcarea naţională ia amploare. Sun Yat-Sen începe în 1923 militarizarea Partidului Naţional Republican (Gomindan), cu scopul de a unifica ţara. După moartea lui Sun, în 1925, Chiang Kai-Şi preia conducerea partidului. În 1928, cucereşte Beijingul apoi reuşeşte să-i subordoneze pe dictatorii militari din nord şi să devină preşedintele republicii. În 1937, Chiang restabilise deja unitatea Chinei, însă guvernul său cade în urma conflictelor interne cu comuniştii.

În 1931, Japonia ocupase deja Manciuria chinezească ❸ şi proclamase statul Manchukuo. În momentul atacului asupra Beijingului din 1937, Chiang Kai-Şi nu are altă opţiune decât să formeze un front comun cu comuniştii ❹ pentru a apăra ţara. Însă armata japoneză continuă să înainteze. După cucerirea violentă a Nanjingului ❺, eveniment cunoscut în China drept *violarea Nanjingului*, guvernul este obligat să se retragă spre vest.

Când Statele Unite ale Americii declară război Japoniei în 1942, China primeşte sprijin material şi militar din partea americanilor. După capitularea Japoniei în faţa Aliaţilor, japonezii părăsesc Nanjingul, iar statul-marionetă Manchukuo dispare.

Pu Yi, ultimul împărat

Pu Yi, ultimul împărat al Chinei, tocmai împlinise cinci ani când a fost obligat să abdice, în 1912. În 1924, trece sub protecţia japonezilor, care îl proclamă împăratul statului-marionetă Manchukuo în 1934. La sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, Pu Yi este luat prizonier de către sovietici şi ţinut în custodie pentru reeducare până în 1950.

Cuplul imperial al Chinei, Pu Yi şi Wan Jung, cca 1934

2 Yuan Shikai ordonă tăierea tradiţională a cozii împăratului, 1912

3 Militari chinezi luptând împotriva forţelor de ocupaţie japoneze, Manciuria 1932

4 Întâlnire a comuniştilor pentru a discuta crearea *frontului unit*, 1937

5 Trupele japoneze invadează şi distrug Nanjingul, 1937

1914–1945 Războaiele mondiale şi perioada interbelică

1912 | Se înfiinţează Partidul Naţional al Poporului
1916–1928 | Războiul Civil
1919 | Începutul mişcării *4 mai*
12 februarie 1912 | Ultimul împărat abdică
1915 | Cele *21 de cereri* ale Japoniei
1917 | China intră în Primul Război Mondial
1921 | Înfiinţarea PCC

Dezvoltarea comunismului sub Mao Zedong

Influenţa Partidului Comunist condus de Mao Zedong cunoaşte o creştere puternică în anii 1920 şi 1930. În ciuda persecutării brutale de către guvern, comuniştii câştigă în lupta republicanii după cel de Al Doilea Război Mondial.

Odată cu intrarea Chinei în Primul Război Mondial şi cu victoria bolşevicilor în Rusia, ideile revoluţionare din Vest ajung şi în China, materializându-se în mişcarea *4 mai*. Partidul Comunist Chinez (PCC) se înfiinţează în 1921 din grupurile de studiu marxiste ale mişcării. Cu ajutorul sovieticilor, grupurile devin o putere importantă în ţară.

În 1922, în debutul luptei pentru unificare naţională, Partidul Comunist Chinez se aliază la început cu Partidul Republican. Influenţa comuniştilor devine însă tot mai puternică, culminând cu scindarea partidelor în 1927.

În consecinţă, forţele lui Chiang Kai-Şi ❻ îi persecută pe comunişti. În timpul celui mai dur atac, la Shanghai, la 12 aprilie 1927, sunt masacraţi 7 mii de comunişti ❼ şi membri ai uniunii. Apoi, Partidul Comunist Chinez îşi retrage Armata de Eliberare a Poporului ❽ în zona rurală şi instaurează un guvern local. După înfăptuirea unei revoluţii agrare, acesta formează o republică după model sovietic în provincia Yiangxi din sud-estul Chinei.

Pentru a scăpa de *campaniile de exterminare* ale guvernului republican, comuniştii sunt nevoiţi să se mute în nordul ţării împreună cu trupele lor. Sub conducerea lui Mao Zedong ⓫ (*pag. 618*), ei reuşesc în 1934-1935, să se retragă şi să-şi regrupeze forţele în timpul *Marşului cel Lung* trecând prin China de Vest către Yen-an, pe care îl transformă în baza lor.

Comuniştii Chinezi îşi extind ferm controlul în timpul războiului cu Japonia ❿, ❾. Când Uniunea Sovietică ocupă Manciuria în 1945, vin la putere în această regiune. În 1949, controlau deja tot teritoriul chinez. Mao proclamă Republica Populară Chineză la 1 octombrie 1949.

Mişcarea *4 mai*

Denumită după data demonstraţiei studenţilor de la Beijing împotriva guvernului projaponez, 4 mai devine în 1919 o mişcare naţională de emancipare politică a intelectualilor, studenţilor şi muncitorilor. Pe lângă independenţa naţională, obiectivele sale cuprindeau respingerea confucianismului tradiţional, mai multe drepturi civile şi reforma socială a statului.

Demonstraţia studenţilor, 1919

6 Chiang Kai-Şi, conducătorul Gomindanului, cu soţia, 1927

Marşul cel Lung

Marşul comuniştilor către nordul Chinei are loc între 1934 şi 1935, pe o distanţă de zece mii de kilometri. Mulţi soldaţi au renunţat pe drum, alţii au murit din cauza bolilor, de epuizare sau în luptă. Dintre 90000 de oameni, la Yen-an ajung doar 8000. Mai târziu, comuniştii se folosesc de Marşul cel Lung pentru a ilustra lupta socialistă din China.

Mao Zedong

7 Execuţia unui student comunist chinez, 1927

8 Luptători comunişti în *Marşul cel Lung*, 1935

9 Shanghai la scurt timp după un raid aerian japonez, 1937

10 Soldaţi japonezi cu prizonieri chinezi, în cel de Al Doilea Război Mondial

11 Mao Zedong vorbind la o conferinţă a comuniştilor, 1933

Războaiele mondiale şi perioada interbelică 1914–1945

1923 | Militarizarea Partidului Naţional Republican
12 aprilie 1927 | Comuniştii sunt persecutaţi şi executaţi
1928 | Cucerirea Beijingului şi unificarea Chinei
1931 | Japonia cucereşte Manciuria
1934–1935 | *Marşul cel Lung*
1937–1945 | Războiul Sino-Japonez

Japonia imperială şi Asia de Sud-Est

1914–1945

Din 1914 până în 1945, politica Imperiului Japonez se caracterizează prin demersuri expansioniste agresive şi prin naţionalism fascist. Începând cu 1931, Japonia dezlănţuie un război sângeros de cucerire a Chinei, care durează aproape 15 ani. În 1941, Japonia îşi forţează limitele prin atacul surpriză asupra Statelor Unite ❶, însă, în ciuda puterii sale militare, supremaţia asupra întregii Asii de Est devine un ţel imposibil de realizat. Înfrângerea inevitabilă a ţării are loc după ce SUA distrug două oraşe japoneze cu bombe atomice. După război, majoritatea naţiunilor sud-asiatice îşi câştigă independenţa, deşi unele sunt angajate în conflicte îndelungate cu puterile coloniale din Vest.

1 Bombardier american atacă un distrugător japonez, cca 1943

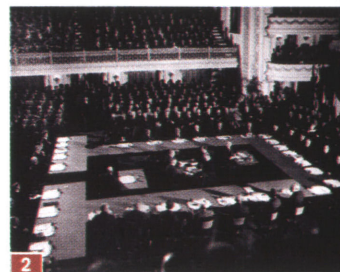
Dezvoltarea imperialismului japonez până în 1931

După Primul Război Mondial, Japonia îşi extinde sfera de influenţă câştigând controlul asupra fostelor colonii germane din Pacific. Ideile naţionaliste şi cultul imperialist câştigă tot mai mult teren în statul cu o economie înfloritoare care dorea să se extindă în Asia.

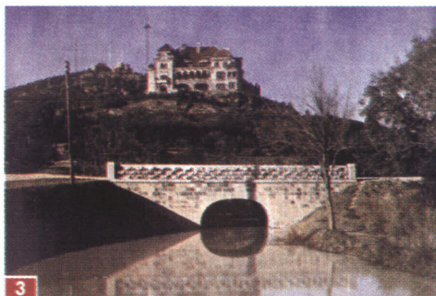
După moartea împăratului Meiji ❹ în 1912 şi ascensiunea la tron a fiului său Yoshihito, Japonia continuă să-şi dezvolte supremaţia (*pag. 418*) în Asia de Est. La izbucnirea războiului din 1914, ministrul de externe japonez afirma că atâta timp cât Japonia nu doreşte să se implice în război, aceasta va fi loială alianţei cu Marea Britanie şi îi va proteja interesele. După ce Germania refuză să renunţe la ocupaţia bazei navale de la Qingdao ❸ din provincia chineză Shandong, Japonia intră în Primul Război Mondial de partea Antantei. Forţele japoneze ocupă toate coloniile germane din Pacific: insulele Marshall, Mariane, Palau şi Carolina. După război, Societatea Naţiunilor cedează aceste insule şi Qingdao Japoniei, pentru a le administra ca teritorii sub mandat. Deşi Qingdao este redat Chinei în 1922 prin Tratatul de la Shandong statu-quoul teritorial al insulelor a fost confirmat în alte tratate internaţionale. În *Tratatul Celor Patru Puteri* ❷, Franţa, Marea Britanie, Japonia şi Statele Unite sunt de acord să-şi respecte reciproc posesiunile din Pacific şi să se ajute în cazul unui atac din partea unei puteri din afară. În *Tratatul Celor Nouă Puteri* din 1922, Japonia garantează Chinei suveranitate naţională.

Pe plan economic, după o scurtă depresie imediat după război, Japonia cunoaşte o perioadă de ascensiune care a fost puţin influenţată de cutremurele devastatoare ❻, ❼ din Tokyo şi Yokohama din 1923. Înflorirea economică se încheie însă după 1929, în urma crizei economice mondiale care i-a afectat îndeosebi pe producătorii de mătase ❺.

După război, ţara se democratizează. Electoratul se măreşte de zece ori, ajungând la 14 milioane, iar în 1925 se introduce sufragiul universal. Însă pe plan politic rămâne mai important grupul de ofiţeri militari ultranaţionalişti care în anii 1920 au o influenţă tot mai mare în guvern şi la curtea imperială prin intermediul unor comitete extraparlamentare precum *Consiliul Secret de Stat* şi *Senatul Militar*. Aceştia urmăreau să întreprindă noi cuceriri pentru a obţine resurse.

2 Semnarea *Tratatului Celor Patru Puteri*, noiembrie, 1921

3 Sediul guvernului din Qingdao, provincia chineză Shandog, 1913

4 Împăratul Meiji în uniformă militară, portret, sfârşitul sec. XIX

5 Pictură japoneză pe mătase, 1850

6 Pagube aduse de cutremure, 1923

7 Victime ale cutremurului, 1923

1922 | *Tratatul Celor Nouă Puteri*
1923 | Cutremurele din Tokyo şi Yokohama
1925 | Introducerea sufragiului universal
1933 | Japonia se retrage din Liga Naţiunilor
1934 | Înfiinţarea statului Manchukuo

Războiul de cucerire a Chinei 1931–1945

În 1931, odată cu ocuparea Manciuriei, Japonia începe războiul de zece ani de cucerire a Chinei. Pe plan intern, ierarhia militară de stânga îşi întăreşte puterea în imperiu, reducând la tăcere vocile moderate ale civililor.

Împăratul Hirohito ❾ urcă pe tron în 1928, însă după 1932 armata preia toată puterea în ţară. Japonia respinge acordurile de la Washington din 1922, care urmăreau evitarea unei curse a înarmării navale. În anii 1930, politica Japoniei este dirijată din umbră de grupuri militare şovine şi antidemocrate, care duc la prăbuşirea oficială a întregului sistem parlamentar. În 1940, vechile partide politice sunt obligate să se dizolve, iar în locul lor se înfiinţează un partid mixt: *Taisei Yokusankai*. Noul guvern condus de prinţul premier Fumimaro Konoe naţionalizează economia şi impune restricţii asupra drepturilor civile importante.

La iniţiativa armatei, trupele japoneze invadează Manciuria ❿ în 1931 şi reuşesc să ocupe întreaga regiune în numai câteva luni. Se creează statul-marionetă Manchukuo, condus de fostul împărat chinez Pu Yi ⓫, care este numit împărat al Manchukuo în anul 1934. Japonia continuă expansiunea şi colonizarea Chinei, cucerind şi provincia Yehol. China, inferioară militar şi scindată (*pag. 494*), nu avea suficientă forţă să lupte împotriva ocupaţiei. În 1935, Shanghaiul este cucerit după o campanie sângeroasă.

Japonia se retrage treptat din acordurile internaţionale. După ce Societatea Naţiunilor refuză în 1933 să recunoască Manchukuo, Japonia îşi anunţă retragerea din această organizaţie. În 1936, renunţă şi la acordul naval, după care îşi declară imediat retragerea din Conferinţa pentru Dezarmare de la Londra şi semnează *Pactul Anti-Comintern* ⓬ cu Germania nazistă.

Războiul Sino-Japonez ⓭ începe în iulie 1937, cu o confruntare dintre militarii japonezi şi cei chinezi pe podul Marco Polo ❽ de lângă Beijing, şi durează până în septembrie 1945. În scurt timp, Japonia anexează nordul Chinei şi aproape întreaga coastă. Înaintarea în interiorul ţării este oprită în 1938 doar de munţii stâncoşi ai Chinei Centrale. Războiul devastator s-a soldat cu pierderi uriaşe, mai ales în rândul populaţiei chineze; estimările ajung până la 20 de milioane de morţi, dintre care majoritatea civili. După înfrângerea sa de la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, Japonia este obligată să se retragă complet din China.

8 Podul Marco Polo de lângă Beijing

Poem de Ushiyama Kinichi

În cinstea alianţei germano-japoneze:

Alianţa s-a înfăptuit, fraţi de sânge, egali,
Ţările celor doi năzuiesc să ajungă la putere,
Mare cultura, copleşitoare comanda dreptăţii,
Suflet german, cum îl egalezi pe cel japonez.

Steaguri japoneze şi naziste cu ocazia vizitei ministrului de externe japonez la Berlin, 1941

9 Împăratul Hirohito, 1930

10 Soldaţi japonezi în Manciuria ocupată, 1945

11 Împăratul Pu Yi într-o vizită în Japonia, cu împăratul Hirohito, Tokyo, 1935

12 Semnarea Pactului Anti-Comintern, 25 noiembrie 1936

13 Soldaţi japonezi în uniformă de iarnă, în faţa unui tren blindat, cca 1937

1935 | Cucerirea Shanghaiului
1936 | Încheierea acordului naval
1936 | Japonia se retrage din Conferinţa pentru Dezarmare de la Londra
1936 | Semnarea Pactului Anti-Comintern
Iulie 1937 | Incidentul de pe podul Marco Polo

Lupta pentru Asia de Est în cel de Al Doilea Război Mondial

În Războiul din Pacific din 1941-1945, Japonia luptă cu Aliaţii pentru hegemonia asupra întregii regiuni din estul Asiei. Lansarea bombelor atomice la Hiroshima şi Nagasaki forţează capitularea necondiţionată a Japoniei.

Atacul surpriză al Japoniei de la Pearl Harbor, 7 decembrie 1941

Izbucnirea războiului în Europa în 1939 nu a modificat obiectivul imperialist al Japoniei – proiectul *reordonării Asiei de Est*. Scopul guvernanţilor era să unească întreaga regiune – din India şi Manciuria până în Australia – în *cea mai mare sferă de coprosperitate est-asiatică*, sub hegemonia politică şi economică a Japoniei, folosindu-l pe împăratul divin Hirohito pentru a legitima ideologic această pretenţie de dominaţie.

Pentru a se apăra de imixtiuni, Japonia semnează Pactul Tripartit cu Germania şi Italia la 27 septembrie 1940, deşi nu se angajase să se ajute în eventualitatea unui război. La 14 aprilie 1941, Japonia semnează un Pact de Neutralitate cu Uniunea Sovietică. Încercarea de a se apropia de Statele Unite, care în 1939 anulaseră acordul de comerţ cu Japonia, eşuează.

Atacurile atomice de la Hiroshima şi Nagasaki

Statele Unite ale Americii încheie cel de al Doilea Război Mondial prin lansarea bombelor atomice asupra oraşelor Hiroshima şi Nagasaki, vestind epoca nucleară. Forţa devastatoare a noii arme a cutremurat lumea. Se estimează că cele două bombe ar fi provocat peste 200000 de morţi în rândul civililor, jumătate pe loc, jumătate în timp după explozie. Moralitatea atacurilor este încă dezbătută. Din punct de vedere strategic, acestea au salvat viaţa militarilor americani şi au demonstrat puterea SUA favorizând-o în negocierile asupra ordinii mondiale postbelice.

Explozia atomică la Nagasaki, 9 aprilie 1945

După ce trupele japoneze intră în Saigon în iulie 1941, Roosevelt, preşedintele SUA, impune un embargo pe petrol pentru Japonia. Premierul Konoe demisionează, iar succesorul său naţionalist extremist, generalul Hideki Tojo, decide să-i atace pe americani.

La 7 decembrie 1941, japonezii bombardează baza navală americană de la Pearl Harbor ❶, Hawaii. Intrarea Statelor Unite în război ca urmare a acestui atac transformă războiul european într-unul mondial.

În Războiul din Pacific ❷, ❸, Japonia reuşeşte să cucerească întreaga Asie de Est până în 1942. Japonezii cuceresc apoi Filipinele, Hong Kongul, Singapore şi Birmania. Avansează până la graniţele Indiei şi se află pe punctul de a cuceri Australia. Situaţia începe să se schimbe după invazia britanicilor asupra Burmei, în 1943. După debarcările americanilor pe Insulele Mariane şi înfrângerea categorică în bătălia portavioanelor de la Saipan ❹, cabinetul de război al lui Tojo demisionează.

După ce americanii capturează insulele Iwo Jima şi Okinawa şi întrerup alimentarea cu carburanţi, înfrângerea Japoniei devine inevitabilă, după cum arată acţiunile disperate ale piloţilor kamikaze ❺. Japonia refuză, totuşi, să se predea în condiţiile cerute de Aliaţi. La 6 şi 9 august 1945, Statele Unite aruncă bombe atomice peste oraşele Hiroshima şi Nagasaki, o demonstraţie de forţă care îl constrânge pe Hirohito să anunţe capitularea necondiţionată a Japoniei ❻.

Distrugător japonez atacă un vas de croazieră britanic, 1943

Avion american decolează de pe un portavion, 1944

Trupe americane debarcă pe insula Saipan, 1944

Piloţi kamikaze rugându-se înaintea ultimului zbor, 1945

Militarii japonezi luaţi prizonieri în Guam, 1945

27 septembrie 1940 | Pactul Tripartit **14 aprilie 1941** | Pactul de Neutralitate Sovieto-Japonez **8 decembrie 1941** | SUA şi Marea Britanie declară război Japoniei

1939 | SUA încheie acordul de comerţ **1941** | Ho Şi Min înfiinţează Viet Min-ul **7 decembrie 1941** | Atacul de la Pearl Harbor

Drumul către independenţă al Asiei de Est

La sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, statele Asiei de Est ies de sub controlul japonez şi de sub dominaţie colonială de decenii.

La începutul sec. XX, aproape întreaga Asie era condusă de puterile coloniale din Vest: Indochina aparţinea Franţei; Filipinele, Statelor Unite; India, Malaya ❼ şi partea de nord din Borneo, Marii Britanii; iar Indonezia de astăzi, Olandei. Pe continent, numai Siamul ❽ (Thailanda de astăzi) era independent oficial, însă şi acesta se afla sub influenţă franceză şi japoneză. Coreea era protectorat japonez din 1905.

7 Japonezii inspectează un avion britanic capturat, Malaya, 1941

Pe plan intern, grupurile de rezistenţă, cum ar fi comuniştii, care apar pentru prima dată în Indonezia în 1914, iar în celelalte ţări est-asiatice către sfârşitul anilor 1920, nu ameninţau aproape deloc dominaţia colonială. Numai în Birmania, în 1937, disidenţa internă atinge cote destul de înalte, răscoala studenţilor naţionalişti determinând separarea ţării de Imperiul Indian britanic. Birmania este declarată parţial autonomă.

Planurile Japoniei de a institui cea mai mare sferă de coprosperitate est-asiatică implicau izgonirea din regiune a europenilor, intenţie acceptată în principiu de toate grupurile de rezistenţă asiatice. Însă aceasta promova de asemenea şi scindarea rezistenţei anticoloniale. Grupurile de stânga nu doreau să fie conduse de împăratul divin japonez şi formează armate comuniste antijaponeze ale poporului, de exemplu, în Filipine şi Malaysia. În opoziţie, naţionaliştii sperau că poziţia projaponeză îi va ajuta să obţină mai rapid suveranitatea. În Birmania ❾, japonezii sunt sprijiniţi de o armată de voluntari, iar în India, de un corp armat similar. Reacţia din Vietnamul de astăzi a fost alta. După ce Japonia ocupă partea de est a ţării în 1941, naţionaliştii şi comuniştii fac front comun împotriva japonezilor, sub conducerea lui Ho Şi Min, şi înfiinţează Liga Pentru Independenţa Vietnamului, Viet Min ❿.

După capitularea Japoniei din 1945, puterile coloniale se retrag treptat din regiune. Vietnamul, Coreea, Filipinele, Indonezia, Cambodgia, Laos şi Birmania se proclamă state suverane la sfârşitul anilor 1940. Malaysia obţine independenţa abia în 1957. Pierderea umilitoare a Singaporelui şi a Hong Kongului britanic reduce semnificativ forţa şi prestigiul puterilor coloniale din Asia de Sud-Est.

Ho Şi Min

Ho Şi Min (Cel care luminează) este liderul carismatic al mişcării vietnameze de eliberare, devenind în 1945 primul preşedinte al Republicii Democrate Vietnam. În anii 1960, acesta a reprezentat imaginea luptei Vietnamului împotriva intervenţiei militare a Statelor Unite (pag. 617). Se naşte în 1890 în Annam, merge în Franţa în 1917 şi devine unul dintre membrii fondatori ai Partidului Comunist de acolo. După deportarea sa, în 1923 vine la Moscova, şi este numit responsabil în Comintern pentru sud-estul Asiei. În 1938 consiliază trupele chinezeşti Gomindan în Uniunea Sovietică. Revine în ţara natală în 1941, după invazia japoneză.

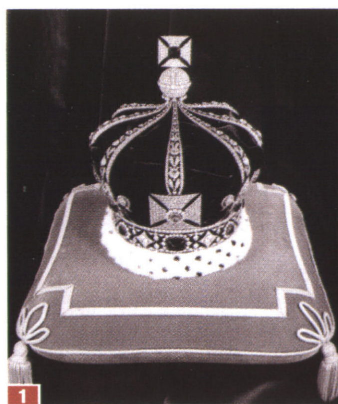

Ho Şi Min, cca 1960

8 Bangkok, capitala Siamului, cca 1930

9 Militari japonezi în Birmania, 1944

10 Ho Şi Min (prim-plan) conduce forţele Viet Min, 1950

2 ianuarie 1942 | Manila este ocupată
Iunie 1944 | Bătălia navală de la Saipan
2 septembrie 1945 | Se constituie Republica Democrată Vietnam
3-7 iunie 1942 | Bătălia de la Midway
6 şi 9 august 1945 | Forţele aeriene SUA aruncă bombe atomice asupra oraşelor Hiroshima şi Nagasaki

Coroana lui George V, împărat al Indiei, 1910

Commonwealth-ul britanic: emanciparea coloniilor britanice

1914–1945

Treptat, după ample mişcări de eliberare naţională, coloniilor Imperiului Britanic mondial li se acordă independenţa. Mai întâi sunt dominioane cu autoguvernare ale Imperiului Britanic, după care, în 1931, devin complet autonome, având propriile parlamente. Locul Imperiului Britanic este luat de o federaţie de state suverane egale în drepturi, aflate sub protecţia Coroanei Marii Britanii, *Commonwealth-ul* britanic ❶.

Dominionul: stadiul preliminar către independenţă

La începutul sec. XX, Marea Britanie acordă multor colonii drept de autoguvernare, ca *dominioane*. Acestea obţin complet independenţa abia în 1931.

Conferinţa de la Londra, 1926

Regele George V

În 1867, Canada devine prima colonie a Coroanei britanice căreia i se acordă independenţa. Aceasta este urmată la începutul sec. XX de Australia, Noua Zeelandă, Newfoundland, Uniunea Sud-Africană – compusă din Provincia Cape, Natal, Transvaal şi Statul Liber Orange – şi, în 1922, de Irlanda (*pag. 466*). Ca dominioane, acestea devin naţiuni suverane cu autoguvernare, potrivit legii internaţionale. Însă păstrează legăturile cu Marea Britanie, mai ales în problemele referitoare la politica mondială şi de securitate, iar monarhul britanic ❸ rămâne oficial şeful statului. Când Marea Britanie declară război Germaniei în 1914, dominioanele intră ❺, de asemenea, în mod automat în război. După încheierea războiului însă, acestea cer să fie eliberate de autoritatea britanică. În 1919, fiecare dominion în parte semnează Tratatul de la Versailles şi intră în Societatea Naţiunilor.

Militari canadieni pe Frontul de Vest, 1916

La Conferinţa de la Londra ❷ din 1926, conform *Formulei Balfour* este promisă independenţa dominioanelor, care intră în vigoare în 1931. Fiind *comunităţi autonome în Imperiul Britanic, egale ca statut*, acestea erau eliberate de influenţa britanică în legislaţie, politica internă şi externă, dar erau *unite printr-o loialitate comună faţă de Coroană şi asociate liber ca membre ale Commonwealth-ului britanic de Naţiuni* (Balfour ❹). Toate coloniile suverane intră voluntar în Commonwealth, din care au posibilitatea să se retragă. Australia se alătură în 1942, iar Noua Zeelandă în 1947. Newfoundland constituie un caz special. Acesta a continuat să fie guvernat de Marea Britanie din anii 1930, devenind parte a Canadei în 1949.

Arthur James Balfour, secretar britanic de externe

Dominionul Africa de Sud

Dominionul Africa de Sud începe demersul pentru instituirea unui stat cu regim apartheid în 1910. Britanicii şi africanii albi, descendenţi ai coloniştilor olandezi, erau uniţi în atitudinea lor faţă de africanii de culoare. Aceştia puteau să deţină pământ numai în rezervaţii, formele de angajare erau total restrictive, migrarea în spaţiile urbane şi relaţiile sexuale cu albii fiind interzise. În 1912, africanii de culoare înfiinţează Congresul Naţional African, o organizaţie comună de protest împotriva inechităţii pe principii etnice.

dreapta: Durban, în provincia sud-africană Natal cca 1910
stânga: Mausoleul lui John Langalibalele Dube, fondator al CNA, Inanda, Natal

1867 | Canada devine dominion
1912 | Înfiinţarea Congresului Naţional African (CNA)
1919 | Dominioanele intră în Societatea Naţiunilor
1922 | Irlanda este transformată în dominion
1926 | Conferinţa de la Londra şi expunerea *Formulei Balfour*

Destrămarea Imperiului Britanic

La sfârşitul Primului Război Mondial, Imperiul Britanic era mai mare ca oricând. Însă mişcările puternice de eliberare naţională din colonii duc la prăbuşirea treptată a imperiului după cel de Al Doilea Război Mondial.

După Primul Război Mondial, Imperiul Britanic se extindea pentru ultima dată. Societatea Naţiunilor oferă Marii Britanii sub mandat teritoriile Palestina, Iraq şi fosta colonie germană Tanganyika ❻. De asemenea, Marea Britanie câştigă influenţă asupra Noii Guinee şi Namibiei, pentru că prima fusese guvernată de dominioanele britanice din Australia, iar a doua de dominionul Africa de Sud.

În ceea ce priveşte controlul real al teritoriilor, puterea Marii Britanii slăbise şi mai mult. Ţara-mamă trecea printr-o grea criză economică (*pag. 462*), reducând în consecinţă fondurile, aportul administrativ şi armata din colonii. În plus, după Primul Război Mondial ❽, popoarele africane şi asiatice pretindeau, dacă nu independenţa ❿ totală, atunci mai multă autodeterminare şi încetarea discriminărilor. Spre deosebire de dominioanele cărora li se acordase independenţa şi care puteau decide dacă doresc să devină membre ale nou-înfiinţatului Commonwealth britanic, restul coloniilor au fost forţate să facă acest pas. Situaţia Marii Britanii se agravează după cel de Al Doilea Război Mondial ❼. Problemele financiare şi mişcările de eliberare naţională tot mai puternice şi numeroase din colonii ❾ accelerează prăbuşirea imperiului. În 1947, India, cea mai importantă dintre coloniile britanice, înlătură dominaţia engleză (*pag. 492*). Birmania şi Ceylon ⓫ fac acelaşi lucru în 1948. Procesul decolonizării nu mai putea fi oprit.

7 Militari australieni în serviciul Coroanei Britanice, Birmania, 1944

6 Femei bantu, 1936

8 Soldaţi indieni, 1914

10 Gandhi în perioada când era activist în Africa de Sud, 1913

Coloniile Coroanei

Imperiul mondial al Marii Britanii deţinea după 1918 colonii pe fiecare continent, excepţie făcând Antarctica. În Asia erau colonii India, Birmania, Malaysia, Borneo de Nord, Noua Guinee britanică şi Sarawag. În Africa (pag. 502) – pe lângă Egipt, care avea un statut special – Coasta de Aur (Ghana), Sudan, Sfânta Elena, Nigeria, Somalilandul britanic (Somalia), Sierra Leone, Aden, Africa de Est britanică (Tanzania, Uganda şi Kenya) şi Gambia. În America – Guyana britanică, Hondurasul britanic şi insulele Barbados, Jamaica, Bermudele şi Bahamas erau toate domenii britanice.

Hotel de lux din Aden, cca 1890

9 Negocierile pentru independenţă dintre viceregele britanic lordul Mountbatten şi liderul Ligii Indiene a Musulmanilor, Mohammad Ali Jinnah (în dreapta), 1947

11 Recoltarea ceaiului în Ceylon

Războaiele mondiale şi perioada interbelică

1914–1945

1931	Statutul Parlamentului britanic
1931	Coloniile britanice devin membre ale Commonwealth-ului
1947	India obţine independenţa
1948	Birmania şi Ceylon obţin independenţa
1948	Marea Britanie renunţă la mandatul asupra palestinei

AFRICA SUB DOMINAŢIE COLONIALĂ ÎN 1939

Cu excepţia Ethiopiei şi Liberiei, până la sfârşitul sec. XIX, întreaga Africă era împărţită între puterile coloniale europene. În Primul Război Mondial, coloniştii germani sunt înlocuiţi de cei britanici, francezi ❶ sau belgieni. Acelaşi lucru se întâmplă în cel de Al Doilea Război Mondial în coloniile italiene. Uniunii Sud-Africane i se acordase statutul de dominion încă din 1910, iar Egiptul obţinuse suveranitate limitată în 1922. Mişcările de eliberare încep să reorganizeze restul Africii abia după cel de Al Doilea Război Mondial.

1 Francezi împreună cu băştinaşi din Camerun, cca 1917

Africa în Primul Război Mondial

După înfrângerea din Primul Război Mondial, Germania pierde coloniile din Africa. Acestea sunt trecute sub mandate de către Societatea Naţiunilor în 1920.

În Primul Război Mondial, zonele de război din Africa erau Egiptul (*pag. 504*) şi mai ales coloniile germane. Britanicii, francezii, belgienii şi trupele lor de colonişti reuşesc să cucerească rapid Togo, Camerunul şi Africa de Sud-Vest ❺. Numai în Africa de Est germană (Tanzania de astăzi), forţele coloniale ale askarilor ❷, conduse de generalul von Lettow-Vorbeck, reuşesc să apere colonia la sfârşitul războiului; armata de aici încheie ostilităţile numai după primirea unor instrucţiuni precise de pace de la Berlin, în 1918.

3 Trupe coloniale în serviciul Franţei

Puterile coloniale din Primul Război Mondial se bazau pe trupe formate din indigeni. Segregaţi de militari albi şi plătiţi mult mai prost, aproape jumătate de milion de africani luptă de partea francezilor ❸; puşcaşi senegalezi şi marocani erau de asemenea deportaţi în Europa ❹. Aspiraţia de independenţă se intensifică la sfârşitul războiului. Coloniştii se discreditaseră în ochii soldaţilor întorşi acasă, după *războiul triburilor de albi*. Reafirmarea dreptului la autodeterminare al popoarelor prin Tratatul de la Versailles impulsionează lupta pentru decolonizare.

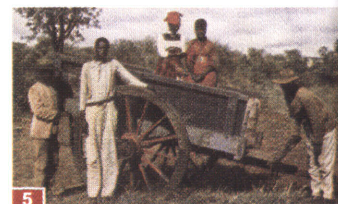

2 Forţele coloniale cele askarilor luptând de partea Germaniei

Noile forme de dominaţie colonială reprezintă primul pas către emanciparea formală a coloniilor. În 1920, fostele colonii germane trec sub mandatul Societăţii Naţiunilor. Teoretic, aceasta limita puterea administratorilor din colonii, care erau obligaţi astfel să răspundă în faţa unui public internaţional mai mare organizat oficial. În practică însă, pentru populaţia Africii se schimbă prea puţine lucruri, soarta ei depinzând de interesele puterilor europene.

4 Soldaţi africani în armata franceză luptând pe Frontul de Vest lângă Verdun în Al Doilea Război Mondial

5 Fermieri din sud-vestul Africii

Liberia

În cazul Liberiei se poate observa cum ideea superiorităţii coloniştilor – cu rădăcini în rasismul coloniştilor europeni şi americani – se completează cu politica africană. Aceasta fusese iniţial o colonie americană destinată sclavilor liberi şi devenise republică în 1847. Conform constituţiei, numai imigranţii aveau drepturi civile – indigenii fiind trataţi ca sclavi. Sentimentul de superioritate al coloniştilor era similar cu cel al coloniştilor albi din alte colonii. Africanilor băştinaşi li se acordă dreptul la vot abia în anii 1940, în timpul mandatului preşedintelui William Tubman.

Preşedintele William Tubman

1934 | Africa de Sud devine Independentă

1939 | Africa de Sud rupe relaţiile cu Germania

1929 | Criza economică mondială

1936 | Înfiinţarea *Consiliului Băştinaşilor* în Africa de Sud

Dezvoltarea economică a Africii

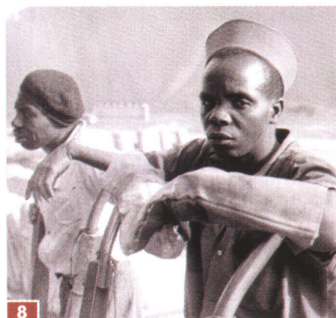
Criza economică mondială afectează puternic dezvoltarea economiei Africii. Al Doilea Război Mondial oferă mai târziu coloniilor noi surse de creştere economică.

Primul Război Mondial dovedise puterilor coloniale beligerante potenţialul economic al Africii şi importanţa ei în furnizarea de materii prime şi forţă umană în război. Aceleaşi puteri încep apoi dezvoltarea economică şi exploatarea sistematică a continentului, prin extinderea infrastructurii ❼ acestuia în perioada postbelică. Până la sfârşitul anilor 1920 se construise o reţea de căi ferate ❻ în întreaga Africă, care seamănă foarte mult cu cea din prezent.

Criza economică mondială din anii 1930 întrerupe modernizarea care adusese o oarecare prosperitate locuitorilor. Mărfurile europene de import devin brusc imposibil de achiziţionat, iar aproape jumătate dintre salariaţii africani îşi pierd slujbele. Aborigenii erau neputincioşi în faţa acestei evoluţii, în timp ce autorităţile coloniale europene încercau să obţină profituri, între altele, prin mărirea taxelor. Mulţi africani încercaseră să-şi câştige existenţa muncind în zonele industriale urbane ❽, fapt care duce la extinderea oraşelor; în zona rurală se revenise la formele vechi de schimb, cum ar fi trocurile.

6 Cel mai vechi motor cu aburi din fabrica Zambezi, construit în 1925

8 Muncitor într-o fabrică de cupru din Congoul belgian

Izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial în 1939 îmbunătăţeşte situaţia materială şi aduce o vizibilă creştere economică. Pentru că populaţia albă din cele mai multe regiuni trebuia să se întoarcă acasă ca să-şi satisfacă serviciul militar, iar nevoia de materie primă crescuse, se creează noi slujbe. În aceste condiţii influenţa populaţiei indigene creşte. Dependenţa Europei de economia coloniilor le oferă africanilor posibilitatea de a obţine măriri de salariu şi condiţii de lucru mai bune. În 1940, Marea Britanie adoptă *Actul Bunăstării Coloniale*, pentru a preveni izbucnirea grevelor în zonele sale de control. În 1951, aceasta devine prima putere colonială care acordă unui stat african – Libia ❾ – suveranitatea, declanşând astfel un val de decolonizări mai mult sau mai puţin violente.

7 Repartizarea staţiilor de radio pe continentul african, 1936

Mişcarea panafricană

Importanţa mişcării panafricane creşte după cel de Al Doilea Război Mondial. Participarea activă la război şi conştientizarea faptului că din punct de vedere economic puterile coloniale erau dependente de resursele lor, le insuflă africanilor încredere în forţele proprii în relaţia cu acestea. Lipseau însă iniţiativa şi eforturile serioase în direcţia autonomiei; influenţele Vestului erau încă prea puternice pentru ca aceste state să revină la ordinea tradiţională, fiind totodată mult prea slabe pentru a forma state naţionale după model european.

Metode tradiţionale şi moderne de traversare a deşertului, 1911

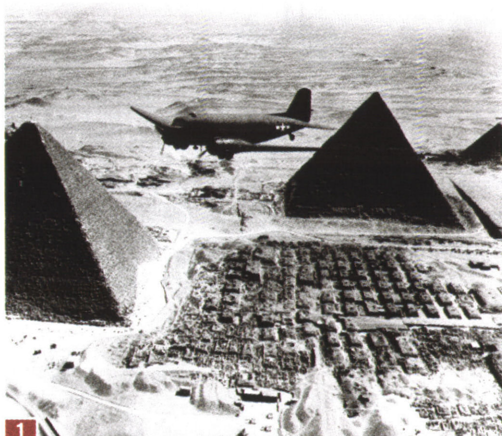

Mişcarea de independenţă din Senegal, 1947

9 Cartier modern de locuinţe pentru coloniştii italieni, la Tripoli, Libia, 1935

1940 | *Actul Bunăstării Coloniale*
1944 | Votul universal în Liberia
1946 | Înfiinţarea *Uniunii Franceze*
1956 | Fondarea *Uniunii Muncitorilor Africani*

Ethiopia şi Egipt: între supunere şi independenţă

PÂNĂ ÎN 1945

Ethiopia şi Egiptul ❶ deţin un loc special în istoria colonială a Africii. Egiptul fusese ocupat de britanici în 1882, fiind legat formal de Imperiul Otoman până în 1916. Cu toate acestea, nu a fost niciodată supus complet, reuşind să determine retragerea armatei britanice în 1936. Ethiopia (cunoscută drept Abisinia înainte de Primul Război Mondial) este cucerită de armata lui Mussolini după o campanie sângeroasă, dar devine independent în 1941.

1 Avion american distribuind alimente trupelor Aliate din Egipt, 1943

Egiptul: între suveranitate şi custodia britanicilor

Egiptul a fost un câmp important de operaţiuni pentru armata britanică în ambele războaie mondiale. Chiar şi ca stat suveran, acesta era legat de Marea Britanie în cel de Al Doilea Război Mondial prin alianţă, deşi unii egipteni cereau ajutor puterilor Axei pentru a pune capăt influenţei britanice.

2 Regele Fuad I

În 1882, trupele engleze ocupă Egiptul şi preiau controlul asupra ţării, însă fără a-i modifica statutul oficial de parte a Imperiului Otoman. Sub supravegherea lui Sir Evelyn Baring se înfăptuiesc reforme substanţiale. La începutul Primului Război Mondial, însă, Marea Britanie declară oficial Egiptul ca protectorat, impunând legea marţială şi rupând ultimele legături cu otomanii. În 1914, trupele britanice opresc o ofensivă otomano-germană împotriva Canalului Suez, apoi folosesc Egiptul drept bază pentru atacurile asupra Siriei şi Palestinei. În 1919, Marea Britanie interzice Partidului Naţional Egiptean Wafd ❸ să participe la conferinţele de la Versailles, determinând puternice greve şi tulburări, la care răspunde prin arestări şi execuţii. În replică, britanicii acordă ţării independenţa în 1922, însă nu-şi retrag armata şi se ocupă în continuare de politica externă a acesteia, pentru a-şi proteja interesele.

3 Monumentul lui Saghlul Paşa, fondatorul partidului Wafd, Alexandria

După moartea regelui Fuad ❷ în 1936, Marea Britanie reafirmă suveranitatea Egiptului printr-un tratat de alianţă şi îşi retrage trupele, cu excepţia celor din zona Canalului Suez. Cu toate acestea, insistă să îşi menţină dreptul de intervenţie în cazul unui război, astfel că Egiptul este din nou ocupat în cel de Al Doilea Război Mondial, când Marea Britanie îl foloseşte ca bază militară pentru lupta împotriva alianţei italo-germane. În 1942, armata britanică ❻ înfrânge forţele germane la El Alamein (*pag. 511*) şi le obligă să se retragă în Libia. Regele Farouk I al Egiptului ❹ este obligat să îşi înlocuiască guvernul prohitlerist cu unul probritanic. Însă Egiptul declară oficial război Germaniei abia în 1945.

Cu excepţia trupelor din jurul Canalului Suez ❺, armata britanică se retrage din nou din ţară în 1946, păstrând însă în mod explicit controlul asupra Sudanului.

4 Regele Farouk I la nunta sa, 1938

5 Canalul Suez, un drum maritim cheie pentru comerţul internaţional, 1940

6 Divizie de tancuri a armatei anglo-egiptene, mobilizată pentru a contracara atacull italian din Ethiopia, 1940

1882 | Britanicii ocupă Egiptul
1894 | Invazia Italiei în Abisinia
Octombrie 1896 | Tratatul de la Addis Abeba
1922 | Egiptul obţine independenţa
1930 | Haile Selassie I urcă pe tron
1930 | Ethiopia intră în Societatea Naţiunilor
Octombrie 1935 | Italia invadează Ethiopia

Ethiopia sub Haile Selassie I

Datorită structurii moderne a statului, Ethiopia reuşeşte să-şi menţină independenţa pentru un timp îndelungat. Este ocupată de Italia numai între 1936 şi 1941.

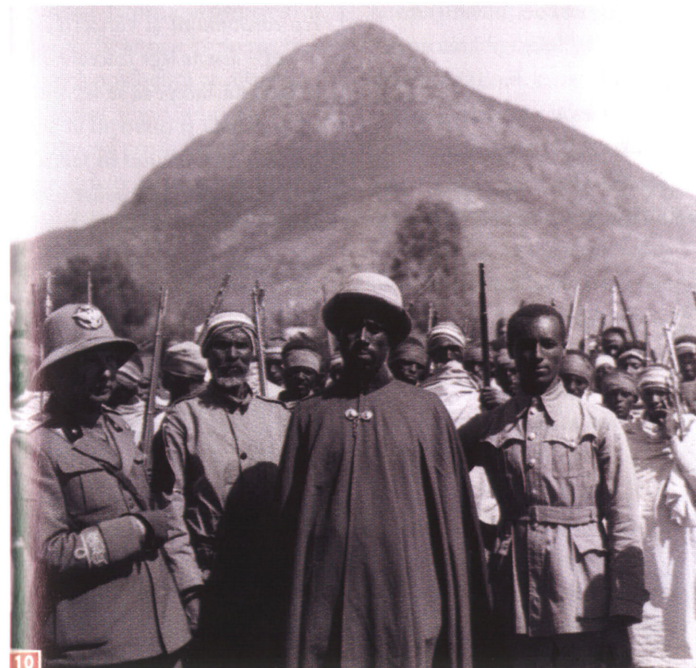

7
Infanterie italiană în timpul invadării Ethiopiei, 1935

8
Haile Selassie în veşminte imperiale, 1930

Tratatul de la Addis Abeba din octombrie 1896, în urma răscoalei conduse de împăratul Menelik de Shoa, asigură independenţa Ethiopiei – denumită pe atunci Abisinia – pentru 40 de ani, în timp ce Eritreea rămâne sub control italian (*pag. 422*). Ethiopia cunoaşte un proces rapid de modernizare şi după moartea lui Menelik II, în 1913. Nepotul său Lij Yasu este înlăturat printr-o declaraţie publică fiind urmat de fiica lui Menelik. În 1928 urcă pe tron Ras Tafari Makonnen, mai întâi ca rege, iar doi ani mai târziu ca împărat, sub numele de Haile Selassie I ❽. Acesta adoptă o nouă constituţie, proclamând sufragiul şi drepturile civile, şi aduce ţara în Societatea Naţiunilor în 1930. Cu toate acestea, Ethiopia nu a beneficiat de sprijin internaţional după ce Mussolini a preluat controlul instituind dictatura fascistă (*pag. 470*) ❼, ❿. Fiindcă Ethiopia refuză condiţiile inacceptabile, în octombrie 1934 Italia înscenează un incident de frontieră pentru a justifica războiul. Din octombrie 1935 până în mai 1936, Italia desfăşoară o campanie militară cu avioane, tancuri şi arme chimice moderne împotriva cavaleriei ethiopiene, provocând un scandal internaţional.

La 5 mai 1936, trupele italiene cuceresc capitala Addis Abeba. Împăratul este obligat să plece în exil la Londra, iar Ethiopia este unită cu Eritreea şi cu Somalilandul italian, formând colonia Africa de Est italiană. Populaţia rezistă în faţa invadatorilor, într-un război de gherilă ❾, iar în 1940, sprijină ofensiva britanicilor împotriva italienilor din Africa. Împăratul Haile Selassie revine din exil şi preia tronul, domnind până în 1974.

9
Ethiopienii luptă în războiul de gherilă, 1941

10
Căpetenie de trib ethiopian arestată de soldaţii italieni, 1936

Rastafarienii

Rastafarienii sunt membri ai unei religii create după încoronarea lui Haile Selassie (Ras Tafari). Aceştia îl considerau un adevărat zeu. Membrii mişcării rastafariene, populară îndeosebi în regiunea caraibiană, se consideră descendenţii regilor ethiopieni din linia lui Solomon şi a reginei din Saba. Mişcarea combină obiective sociale cu aspiraţia de revenire în Africa. Adepţii săi urmează, se pare, un stil de viaţă tradiţional, purtând părul în codiţe împletite. Rastafarienii sunt cunoscuţi mai ales datorită muzicii reggae, care cunoaşte o mare dezvoltare în anii 1940 şi care ajunge să câştige popularitate pe tot globul.

Regele Solomon o primeşte pe regina din Saba

Războaiele mondiale şi perioada interbelică 1914–1945

5 mai 1941	Italia ocupă Addis Abeba
1936	Armata britanică se retrage din Egipt
1941	Ethiopia este eliberată
Decembrie 1940	Britanicii reocupă Egiptul
Februarie 1954	Egiptul declară război Germaniei
Octombrie 1942	Bătălia de la El Alamein

Euforie şi criză: SUA între cele două războaie mondiale 1917–1945

După Primul Război Mondial, Statele Unite ale Americii revin la izolaţionismul lor tradiţional. Această perioadă cunoaşte o puternică dezvoltare economică ❶, însă încrederea oarbă în progres determină o siguranţă exagerată şi euforică pe pieţele financiare. Când baloanele de săpun ale speculaţiilor explodează în 1929, determinând prăbuşirea bursei, economia lumii intră în declin. Politica de intervenţie a guvernului condus de Franklin Delano Roosevelt atenua multe dintre efectele Marii Crize. În 1939, Statele Unite ale Americii, oficial neutre, sprijină de facto Anglia în lupta împotriva Axei, iar în 1941 intră în război.

1 Empire State Building, construit între 1930–1932

Izolaţionism şi prosperitate

După Primul Război Mondial Statele Unite ale Americii se retrag din Europa. Progresul tehnic şi ratele spectaculoase de dezvoltare din *turbulenţii anii 1920* dădeau impresia că starea de prosperitate va creşte în permanenţă.

După o perioadă lungă de ezitare (*pag. 431*), Statele Unite ale Americii conduse de preşedintele Woodrow Wilson intră în 1917 în Primul Război Mondial (*pag. 442*), cu scopul de a instaura o pace de durată în Europa. După victoria asupra Puterilor Centrale, Wilson înfiinţează Societatea Naţiunilor, menită să contribuie la asigurarea păcii în lume (*pag. 445*), prevăzută în Tratatul de la Versailles. Senatul SUA era însă preocupat de potenţialele restricţii în politica externă americană. Wilson, care suferise un infarct în timpul campaniei din 1919 pentru adoptarea tratatului, nu poate evita în 1920 refuzul Senatului de a ratifica Tratatul de la Versailles şi, implicit, intrarea SUA în Societatea Naţiunilor. Succesorul său, Warren G. Harding ❺, încheie acorduri de pace separate cu foştii inamici de război în 1921. Până spre sfârşitul anilor 1930, politica externă a SUA este definită de principiul de neintervenţie în conflictele europene.

Pe plan intern, modernizarea industrială rapidă contribuie la dezvoltarea economieila creşterea bunăstării populaţiei. Industriile de construcţii şi de automobile s-au dezvoltat cel mai mult. Metodele de producţie eficiente, reducerea preţurilor şi veniturile mari permiteau pentru prima dată dezvoltarea unei societăţi de consum, cu noi forme de distracţie pentru mase, cum ar fi radioul, filmele şi sporturile. Petrecerile pline de fast, limuzinele ❷ şi nou-îmbogăţiţii conturau imaginea fascinantă a *turbulenţilor ani 1920* ❻.

În opoziţie, climatul intelectual era definit de conservatorismul social ❸ şi xenofobie, îndeosebi în America rurală. Cea mai vizibilă expresie a acestui fapt o reprezintă Prohibiţia. Rasismul practicat de Ku Klux Klan ❹ câştigă popularitate, mai ales în Sud.

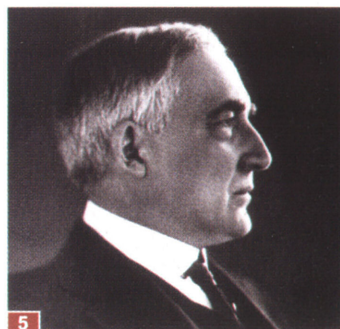
2 Viaţa de lux: cuplu stând în faţa unei limuzine, cca 1935

3 Arestarea femeilor în costume de baie, New Jersey, 1920

4 Membri ai Ku Klux Klan la o întâlnire, 1940

5 Warren Gamaliel Harding, 1923

6 Două femei purtând rochii Charleston în anii '20

Prohibiţia

În 1920, Prohibiţia – interzicerea consumului şi vânzării de alcool – devine lege federală. În consecinţă, începe să se dezvolte contrabanda şi comerţul la negru cu alcool distilat în fabrici private. Băuturile alcoolice sunt vândute în baruri ilegale, denumite speakeasies, *şi controlate de mafia italiană* Cosa nostra. *Legea este abrogată în 1933.*

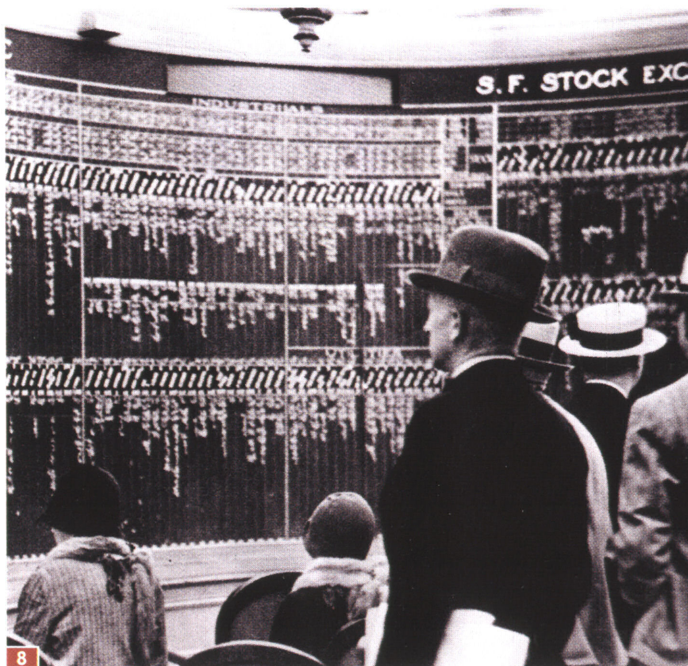
Ascunderea alcoolului în timpul prohibiţiei: sticla de alcool este introdusă într-un sfeşnic, cca 1926

1917 | SUA intră în Primul Război Mondial
1920 | SUA refuză să semneze Tratatul de la Versailles
1920 | Aprobarea legii prohibiţiei
1929 | Prăbuşirea bursei din New York
Din 1930 | Şomaj în masă
1932 | Politica *New Deal* a lui Roosevelt
1933 | Abrogarea legii prohibiţiei

Criza economică mondială şi intrarea în război

Prăbuşirea bruscă a bursei americane în 1929 dă naştere unei crize economice fără precedent. Statele Unite ale Americii intră în cel de Al Doilea Război Mondial împotriva puterilor Axei sub conducerea preşedintelui Franklin Roosevelt.

Economia înfloritoare a anilor 1920 determină investiţii şi speculaţii bursiere excesive. În octombrie 1929, preţurile de pe piaţa bursei din New York cunosc o scădere bruscă ❽. Deprecierea ruinează aproape o treime din băncile americane. Creditele sunt stopate, iar fermierii dau faliment. Lipsa capitalului şi închiderea companiilor conduc la scăderea dramatică a producţiei industriale şi la destabilizarea pieţei interne. Produsul intern brut, veniturile private şi comerţul extern se restrâng la jumătate până în 1933. Consecinţa a fost şomajul ❼ fără precedent. Până în 1933, aproape 15 milioane de americani îşi pierduseră slujba.

8 Investitori urmărind preţurile acţiunilor de la bursă, 1929

Criza cuprinde rapid şi naţiunile europene, din cauza naturii globale a reţelei economice. Europa, care devenise după Primul Război Mondial datornicul principal al SUA, îşi finanţase creşterea economică postbelică cu ajutorul creditelor americane. Acest lucru nu mai era posibil după 1929, prin urmare Europa are de suferit pe plan social şi se confruntă cu şomajul masiv, îndeosebi în ţările industrializate precum Germania. Scăderea preţurilor şi a producţiei determină în final un colaps mondial care atinge apogeul în 1932.

În timp ce forţele antidemocratice profitau de criză, mai ales în Germania (*pag. 449*), preşedintele SUA Franklin Roosevelt ❿ începe să reconstruiască statul după alegerea sa în 1932. Politica *New Deal* include programe destinate combaterii şomajului şi a sărăciei şi pune bazele unui sistem de protecţie socială prin Actul de securitate socială ⓫. Însă criza a fost soluţionată în primul rând prin programul naţional de înarmare din 1938.

10 Preşedintele Roosevelt în Biroul Oval de la Casa Albă, Washington, 1936

Deşi Statele Unite ale Americii îşi exprimaseră neutralitatea în 1935, ca răspuns la politica germană expansionistă (*pag. 453*) Roosevelt vorbeşte, în 1937, despre o eventuală luptă pentru supravieţuire între democraţie şi dictatură. În 1938, bugetul de apărare creşte, iar în 1940 se schiţează un program de înarmare.

După izbucnirea războiului în Europa în 1939, Statele Unite ale Americii îşi reafirmă oficial neutralitatea, însă, începând cu 1940, sprijină Marea Britanie prin livrarea de arme împotriva puterilor Axei.

11 Poştaşi din New York cerând protecţie socială, 1935

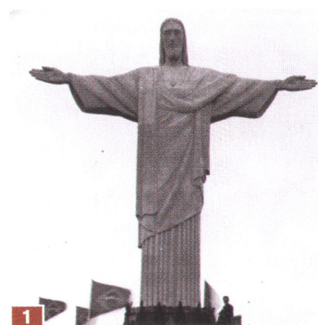

7 Şomer cu pancartă cerând de lucru, pe o stradă din Detroit, 1932

9 Urmările atacului aerian al japonezilor: nave distruse în portul Pearl Harbor, 7 decembrie 1941

După atacul japonez asupra flotei americane de la **baza navală** Pearl Harbor ❾ (*pag. 498*), în decembrie 1941, SUA intră în război, preluând conducerea alianţei împotriva Axei (*pag. 423*). Imensele sale resurse umane şi materiale se dovedesc decisive pentru victoria din 1945 a Aliaţilor. Preşedintele Roosevelt, care în pofida tradiţiei politice americane este ales preşedinte pentru a treia oară, moare la 12 aprilie 1945, înainte ca războiul să fi luat sfârşit.

1935 | SUA îşi declară neutralitatea
1938 | Dezvoltarea programului de înarmare
1940 | Reluarea proiectului militar
Din 1940 | Realizarea sistemului de împrumuturi şi închirieri
Decembrie 1941 | SUA intră în cel de Al Doilea Război Mondial
12 aprilie 1945 | Roosevelt moare

America Latină 1914–1945

Datorită economiei de export înfloritoare, America Latină ❶ cunoaşte după Primul Război Mondial o perioadă de relativă stabilitate internă. Cu toate acestea, tensiunile sociale rezultate în urma crizei economice din anii 1930 aduc la putere aproape peste tot regimuri autoritare susţinute de armată. Aceste regimuri câştigă popularitate graţie reformelor sociale. În politica externă, aproape toate statele Americii Latine îşi proclamă solidaritatea faţă de SUA şi declară război Germaniei şi Japoniei în cel de Al Doilea Război Mondial.

1 Statuia *Hristos Mântuitorul*, din Rio de Janeiro, înălţată în 1931

Panamericanismul şi puterea economică

În anii 1920, puterea economică şi stabilitatea internă a ţărilor Americii Latine era comparabilă cu cea din SUA.

După războaiele civile şi tentativele de lovitură de stat din prima etapă a luptei pentru independenţă (*pag. 423*), ţările Americii Latine reuşesc după anii 1880 să se consolideze pe plan intern. Din punct de vedere politic, după începutul Primului Război Mondial, influenţa europeană în America Latină devine tot mai redusă, în vreme ce supremaţia SUA creşte treptat. În 1889, se înfiinţează Uniunea Panamericană, o organizaţie a tuturor statelor Americii, pentru promovarea solidarităţii reciproce, dar foarte curând aceasta se transformă într-o pârghie cu ajutorul căreia SUA puteau influenţa economiile şi politicile naţiunilor din sud. Tensiunile interne – cum ar fi greva generală din Buenos Aires din 1919, răscoalele din Brazilia din 1924 şi scurtul intermezzo al dictaturii militare din Chile din 1924-1925 – constituie o excepţie în timpul păcii generale din perioada interbelică.

Deschiderea Americii către piaţa mondială joacă un rol esenţial în această stabilizare. Exportul înfloritor de materii prime ❷ generează rate puternice de dezvoltare până la sfârşitul anilor 1920, iar industria construcţiilor ❹, ❺ înfloreşte de asemenea. La fel ca peste tot, însă, criza economică mondială pune brusc capăt creşterii economice şi determină instabilitate politică. Succesele economice din anii 1920 permit statelor Americii Latine să câştige drepturi aproape egale cu cele ale SUA în Uniunea Panamericană. La o conferinţă din Santiago, Chile, reuşesc să obţină alegerea preşedintelui consiliului administrativ al Uniunii Panamericane; până atunci, acest post fusese deţinut de secretarul de stat american. În 1930, preşedintele Roosevelt ❸ adoptă politica *Bunei vecinătăţi* care urmăreşte să îmbine dorinţa SUA de a controla tot continentul cu respectul şi solidaritatea ambelor părţi. În 1933, SUA semnează o rezoluţie care interzice intervenţia în politica internă a altor naţiuni americane. Trupele SUA sunt retrase din Republica Dominicană, din Haiti şi din Nicaragua.

3 Preşedintele american Franklin Roosevelt, 1936

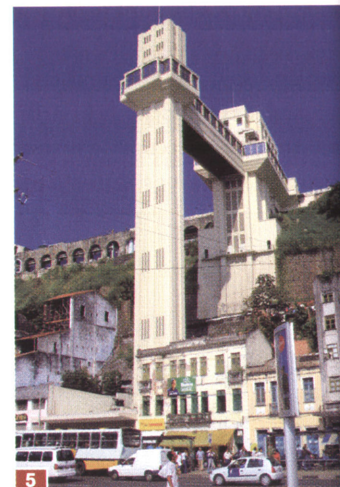

2 Vânturarea boabelor de cafea, Brazilia

În 1939, după izbucnirea războiului în Europa, apărarea comună împotriva ameninţărilor străine a reprezentat prioritatea conferinţei Uniunii Panamericane de la Havana din 1940. După ce SUA declară război Japoniei şi Germaniei la 11 decembrie 1941, naţiunile Americii Centrale şi de Sud intră pe rând în război.

4 Copacabana la Rio de Janeiro, 1935

5 Salvador de Bahia, Brazilia: lift ce leagă cele două niveluri ale oraşului, construit în 1930, fotografie, 2004

1889 | Înfiinţarea Uniunii Panamericane
1919 | Greva generală din Buenos Aires
1924 | Răscoală în Brazilia
1925 | Dictatură militară în Chile
24 octombrie 1930 | Puciul generalului Vargas în Brazilia

Situaţia Americii Latine în timpul crizei

În America Latină, ca urmare a crizei economice mondiale din anii 1930 tensiunile sociale aduc la putere dictaturi sprijinite de armată. Getúlio Vargas instituie o dictatură personală care îmbina supunerea cu acte sociale de caritate.

Criza economică globală (*pag. 506*) loveşte puternic economiile dependente de export ❽ ale Americii Latine şi provoacă un colaps economic. În consecinţă, peste tot izbucnesc răscoale politice. Se instaurează dictatura, în cea mai mare parte de sorginte militară, care promite să creeze locuri de muncă şi să combată sărăcia ❻, ❾.

Multe state latino-americane încearcă să-şi reducă dependenţa de comerţul şi investiţiile externe prin politici economice controlate de guvern. Bunurile de consum urmau să fie produse în ţară, prin urmare în scurt timp apar şi industriile corespunzătoare. Brazilia este un exemplu al acestui model. Getúlio Vargas ❼ unul dintre candidaţii care participaseră la alegerile din 1929, conduce o răscoală în 1930, în ajunul crizei economice mondiale. Acesta instituie ample reforme administrative. După înfrângerea insurecţiei de la São Paolo din 1932, statutul său este legitimat de alegerile din 1934, iar din 1937 guvernează cu autoritate dictatorială, sprijinit alternativ de comunişti şi de grupările fasciste. Încercările celor două tabere de a-l destitui au fost reprimate. După exemplul Portugaliei (*pag. 472*), Vargas întemeiază un stat autoritar denumit *Estado Novo* (Noul Stat), în care persoanele individuale şi grupurile minoritare erau subordonate naţiunii. Conflictele sociale urmau să fie remediate nu prin *lupta de clasă*, ci printr-o strânsă cooperare între instituţiile şi organizaţiile statului. În ciuda autoritarismului, reformele îl fac pe Vargas foarte popular, îndeosebi în rândurile populaţiei sărace. Este permisă înfiinţarea sindicatelor şi se iniţiază proiecte pentru pensii şi asigurări de sănătate. Statul garanta de asemenea un salariu minim.

Deşi la începutul celui de Al Doilea Război Mondial Vargas se declară aliat al Axei, după intrarea SUA în război, Brazilia trece în 1942 de partea coaliţiei antihitleriste, iar în 1944 trimite trupe în Europa – fiind de altfel singura ţară latino-americană care procedează astfel. Un corp expediţionar de peste 25 000 de militari luptă pe frontul italian până la sfârşitul războiului.

Totuşi după înfrângerea lui Hitler şi victoria democraţiei în multe state, poziţia de dictator a lui Vargas este periclitată. Este înlăturat în 1945, fiind reales preşedinte în 1950. În 1954, în urma unui scandal politic, se sinucide.

7 Generalul Getúlio Donelles Vargas

6 Zonă săracă din Buenos Aires, Argentina

8 Băiat recoltând nuci de cocos, 1935

9 Băiat încercând să vândă un leneş, 1935

Argentina

În anii 1930, în Argentina vin la putere mai mulţi generali şi politicieni conservatori, printre care se numără Uriburu şi Justo, susţinuţi de forţele armate. Cu toate acestea, ei nu reuşesc să rezolve problemele economice sau să controleze radicalismul intern în continuă creştere. Ţara se eschivează de la intrarea în război de partea Aliaţilor, sprijinind doar ocazional puterile Axei. Armata era însă în favoarea Germaniei şi se răscoală în 1943: colonelul Juan Domingo Perón, vicepreşedinte şi ministru de război din 1943, apoi preşedinte (1946-1955, 1973-1974), acordă dreptul la azil în Argentina agenţilor secreţi germani şi criminalilor de război.

Preşedintele Perón cu soţia sa, Evita, la Buenos Aires, 1952

Actele de identitate ale lui Josef Mengele, un doctor din lagărul de la Auschwitz, care s-a stabilit în Argentina în 1945 sub nume fals

1940 | Conferinţa panamericană de la Havana
1944 | Brazilia trimite trupe în Europa
Din 1937 | Guvernul lui Vargas şi dictatura autoritară a acestuia
1942 | Brazilia intră în coaliţia antihitleristă

Afiș de propagandă al Aliaților, 1943

Al Doilea Război Mondial 1939–1945

După atacul asupra Poloniei din septembrie 1939, regimul nazist condus de Hitler (*pag. 450*) inițiază cel mai devastator conflict militar din istoria omenirii. Înaintea capitulării necondiționate a Germaniei și Japoniei din 1945, în cel de Al Doilea Război Mondial își pierduseră viața cca 62 de milioane de oameni. Puternic ideologizat ❶, războiul cunoaște multe crime odioase împotriva umanității. Al Doilea Război Mondial modifică fundamental situația politică internațională. Forțele victorioase – Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică – devin puterile conducătoare ale lumii.

Războiul fulger (*Blitzkrieg*): victoriile Germaniei până în 1940

În 1940, Germania înarmată până în dinți controla continentul european aproape în întregime. Nu reușește să cucerească doar Marea Britanie.

Invazia Germaniei în Polonia la 1 septembrie 1939 determină izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial. Franța și Marea Britanie declară război Germaniei, deși nu intervin activ în conflictul est-european. Armata Poloniei, care deținea încă unități de cavalerie, nu se putea compara ❹ cu Wehrmachtul și Luftwaffe. Polonia capitulează după bombardarea Varșoviei, la 6 octombrie. În conformitate cu acordul adițional secret semnat cu Germania (*pag. 476*), trupele sovietice ❺ invadează Polonia de est la 17 septembrie și o integrează imediat în Uniunea Sovietică. Germania anexează regiuni din nordul și sudul Poloniei, iar în restul teritoriului formează *Guvernul General al Poloniei* ❷, care avea să devină spațiul de desfășurare a fanatismului și rasismului nazist (*pag. 520*).

2 Stema Guvernului General, 1941

La începutul războiului, pentru a întrerupe comerțul Germaniei cu materie primă din Scandinavia, Marina Regală britanică ❻ blochează traficul maritim al vaselor comerciale germane în Marea Baltică. În aprilie 1940 începe cursa germano-britanică pentru Scandinavia. Germania ocupă Danemarca fără luptă. Până în iunie cucerește și Norvegia, în ciuda puternicei rezistențe a britanicilor și norvegienilor și a pierderilor serioase suferite de flota germană. Suedia este forțată să coopereze cu Germania (*pag. 475*).

Începând cu 10 mai 1940, trupele germane invadează rapid Olanda, Belgia și Luxemburgul. Nici măcar Franța nu reușește să reziste tacticii *Blitzkrieg* a Germaniei, predându-se la 22 iunie. Trei cincimi din Franța sunt ocupate de Germania; în partea de sud a țării se creează guvernul progerman ❸ de la Vichy (*pag. 460*).

Pentru a putea pune în aplicare politica sa, *Lebensraum* (spațiu vital) (*pag. 446*), împotriva Uniunii Sovietice (*pag. 512*), Hitler spera să ajungă la un acord de pace cu Marea Britanie. Când aceasta refuză să se predea, Germania lansează atacuri aeriene masive ❼ (*pag. 524*) în august 1940, pentru a pregăti invadarea insulei. După pierderi uriașe suportate din partea Forțelor Aeriene Regale, atacurile sunt sistate în luna octombrie a aceluiași an.

4 Prizonieri de război polonezi, 1940

5 Militari germani și ruși aliați în Polonia, 1939

6 Submarin britanic întorcându-se din apele Norvegiei, 1940

3 Organizația de tineret formată sub Pétain, similară Tineretului Hitlerist, 1941

Blitzkrieg

Succesele inițiale rapide ale armatei germane poartă numele de Blitzkrieg *(război fulger). Atacurile surprinzătoare și coordonate ale forțelor armate germane nu-i permiteau inamicului să se replieze și să organizeze o apărare stabilă, aducându-le acestora multe victorii.*

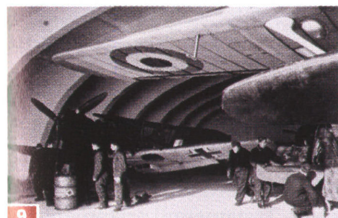

7 Avioane germane apropiindu-se de Anglia, 1940

1 septembrie 1939 | Invazia germană în Polonia
17 septembrie 1939 | Sovieticii atacă Polonia
Din 27 septembrie 1939 | Bombardarea Varșoviei
6 octombrie 1939 | Capitularea Poloniei
9 aprilie 1940 | Ocuparea Danemarcei
9 aprilie–10 aprilie 1940 | Ocuparea Norvegiei

Campania din Balcani şi Războiul din Africa de Nord 1941–1943

Tentativele de cucerire nereuşite ale Italiei obligă Germania să iniţieze mai multe campanii costisitoare în Balcani şi în Africa.

8 Artilerie maghiară, 1941

9 Instruirea trupelor germane Luftwaffe în România, 1940

10 Rafinărie românească cuprinsă de flăcări după bombardamentul britanicilor, 1943

11 Aterizarea paraşutiştilor germani pe insula Creta, 1940

Germania, Italia şi Japonia se aliază în Pactul Tripartit din 27 septembrie 1940, pentru a forma Axa. Cu toate acestea, Japonia (*pag. 498*) şi Italia îşi realizează visurile de extindere în alte *războaie paralele*. România ⑨ şi Ungaria se alătură puterilor Axei în 1940, iar Bulgaria în 1941.

Italia condusă de Mussolini (*pag. 470*) aspiră să domine complet regiunea mediteraneeană, pe care Mussolini o vedea controlată mai degrabă de Italia decât de Marea Britanie; dar şi să cucerească Africa. Ofensivele acestuia însă eşuează. Nereuşitele lui obligă Germania să furnizeze în permanenţă sprijin militar. Trimiterea trupelor în aceste fronturi suplimentare slăbeşte armata Germaniei ⑩ şi, odată cu aceasta, întreaga poziţie militară a puterilor Axei.

În octombrie 1940, din provincia sa Albania, Italia atacă Grecia, care era sprijinită de Marea Britanie, însă trupele britanice îi alungă înapoi. Pentru a restabili reputaţia puterilor Axei, a asigura accesul la puţurile de petrol din România şi pentru a consolida atacul plănuit al Germaniei asupra Uniunii Sovietice printr-o asaltare a flancurilor, Hitler decide în 1941 să iniţieze o campanie în Balcani ⑪, în urma căreia forţele armate ale Iugoslaviei şi Greciei se predau rapid. Iugoslavia este înfrântă (*pag. 485*), iar trupele britanice se retrag de pe teritoriul Greciei.

În 1940, altă ofensivă nereuşită a Italiei împotriva Egiptului dominat de britanici (*pag. 504*), care au ca urmare anihilarea unităţilor italiene în Libia, obligă Germania să intervină militar în nordul Africii. În februarie-aprilie 1941, corpul de armată german din Africa, condus de generalul Erwin Rommel, îi alungă pe britanici din Libia, dincolo de graniţa Egiptului. În ianuarie 1942, tancurile germane intră în deşertul egiptean ⑫ într-o ofensivă care, dacă ar fi reuşit, ar fi adus Germaniei puţurile de petrol ale Iraqului. Germanii au fost opriţi însă în Bătălia de la El Alamein. Până în februarie 1943, o contraofensivă britanică ⑬ îi împinsese înapoi până în Tunisia. Bătăliile din Africa se încheie la 13 mai 1943, prin capitularea armatelor germano-italiene.

Erwin Rommel

Erwin Rommel, supranumit Vulpea Deşertului, *era respectat până şi de adversari pentru abilităţile sale strategice. După ce ordonă retragerea din El Alamein opunându-se astfel ordinelor lui Hitler, este transferat pe frontul francez. Deşi nu s-a implicat activ în tentativa de puci împotriva lui Hitler, acesta simpatiza cu mişcarea militară de rezistenţă şi, în calitate de vechi confident al lui Hitler, în 1944 îl îndeamnă pe führer să iniţieze negocieri de pace. După tentativa nereuşită de asasinare din 20 iulie 1944 (pag. 525), este considerat trădător şi obligat să se sinucidă.*

12 Motociclişti militari în timpul războiului din deşertul nord-african, 1942

13 Generalul Bernard Law Montgomery, comandantul trupelor britanice din nordul Africii, 1942

Din **10 mai 1940** | Începutul Campaniei în vest
22 iunie 1940 | Capitularea Franţei
Din **august 1940** | Bătălia aeriană pentru Marea Britanie
2 septembrie 1940 | Pactul Tripartit
13 mai 1943 | Capitularea puterilor Axei în Africa
Aprilie 1941 | Începutul Campaniei în Balcani

Operaţiunea Barbarossa: invazia Germaniei în Uniunea Sovietică

Atacul german asupra Uniunii Sovietice a fost devastator la început, forţându-i pe ruşi, în iarna anului 1941, să se retragă până la Moscova. În ciuda numărului înspăimântător de mare de morţi şi de răniţi în Bătălia de la Stalingrad din 1942–1943, Armata Roşie reuşeşte să îşi revină şi încercuieşte forţele invadatoare.

Hitler îşi planificase *războiul cu miză ideologică* ❷ împotriva Uniunii Sovietice încă din vara anului 1940. Încălcând Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic (*pag. 482*), fără o declaraţie prealabilă de război, führerul ordonă începerea *Operaţiunii Barbarossa* la 22 iunie 1941. O armată uriaşă formată din peste trei milioane de militari, 3 500 de tancuri şi 2 000 de avioane invadează Uniunea Sovietică.

Cum Stalin nu se aştepta la un atac german în acel moment, iar înarmarea ❶ şi reorganizarea armatei nu se terminase încă, intenţia nemţilor de a zdrobi Armata Roşie în numai câteva săptămâni părea pe deplin realizabilă. Prin încercuirea forţelor Armatei Roşii, germanii reuşesc să le distrugă în mare parte, iar în octombrie ajung lângă Moscova.

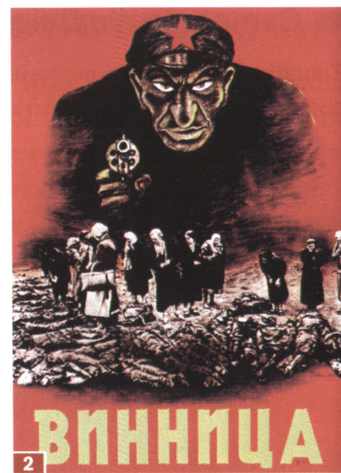

1 Muncitori din industria de armament sovietică, 1941

Între timp, Stalin izbuteşte să îşi organizeze apărarea. O parte considerabilă a industriei de armament este strămutată la est, dincolo de Munţii Ural, iar zonele abandonate în faţa invadatorilor sunt lipsite de toate resursele. Apelul la patriotism ❹ – războiul avea să fie cunoscut drept *Marele Război pentru Apărarea Patriei* – şi furia în faţa violenţei manifestate de forţele ocupante faţă de civili uneşte poporul rus. Suprafaţa şi resursele imense ale ţării le asigură superioritatea. Datorită Pactului de Neutralitate Sovieto-Japonez din 1941 (*pag. 498*), Stalin reuşeşte să aducă trupe din Orientul Îndepărtat pe frontul din Moscova. Între timp, operaţiunile germane erau încetinite de iarna grea şi de distanţele enorme; drumul către Moscova se înfundase în noroi. Germanii nu erau pregătiţi pentru iarna ❺ cu temperaturi de −40°C din Rusia. În ciuda stocurilor de îmbrăcăminte de iarnă trimise de populaţia Germaniei, mulţi militari au murit de frig. Armata germană se retrăgea pentru prima dată. Înfrângerea de lângă Moscova, dificultăţile de aprovizionare şi rezistenţa acerbă a ruşilor spulberă planurile de victorie rapidă ale Germaniei.

4 Afiş sovietic de propagandă: *Pentru ţară! Pentru Stalin!*, 1944

Bătălia de la Stalingrad din iarna anilor 1942–1943 constituie un adevărat moment de turnură în mersul războiului. După invadarea oraşului în vara lui 1942, cei 250 000 de militari germani sunt încercuiţi de trupele Armatei Roşii. În final, nemţii se predau, după lupte care aduseseră pierderi colosale de vieţi ❻ în ambele tabere şi în rândurile populaţiei civile. Tratamentul prizonierilor germani ❼ a fost pe potriva pierderilor suferite de sovietici în timpul invaziei. După ofensiva germană la Kursk ❸, Armata Roşie şi-a recâştigat treptat tot teritoriul pierdut.

2 Propagandă nazistă în limba rusă împotriva *bolşevismului evreu*, 1942

3 Partizani pun dinamită pe o cale ferată de lângă Kursk, 1943

5 Militari germani primind provizii la Stalingrad, 1942

6 Militari germani ucişi în Bătălia de la Stalingrad, 1943

7 Prizonieri de război germani lângă Stalingrad, 1943

13 aprilie 1941 | Pactul de Neutralitate dintre Japonia şi URSS
6 iunie 1941 | *Ordinul comisarului* emis de Hitler
22 iunie 1941 | Germania invadează Uniunea Sovietică
Octombrie–Decembrie 1941 | Bătălia pentru Moscova

Războaiele ideologice şi exterminarea în masă

În timpul campaniei de cucerire a Uniunii Sovietice, liderii nazişti îşi pun în practică programul de genocid.

8 Ucraineni ucişi de poliţia secretă sovietică, acuzaţi de colaborare cu nemţii, 1942

În conformitate cu ideologia lor (*pag.* 446), liderii nazişti plănuiesc războiul împotriva Uniunii Sovietice nu doar ca pe o operaţiune militară, ci mai degrabă ca pe un *război al ideologiilor* – o *bătălie a exterminării* împotriva a ceea ce ei numeau sistemul *iudeo-bolşevic*. Campania din Polonia fusese deja prezentată ca luptă a rasei superioare germane împotriva *subumanilor* ❾ slavi şi ca o luptă pentru *Lebensraum* (spaţiu vital) în est. Ca o ironie a sorţii, invadatorii sunt întâmpinaţi iniţial ca eliberatori în multe republici sovietice, cum ar fi Ucraina ❽ (*pag.* 481), care sufereau sub regimul lui Stalin. Mai ales în Lituania, antisemitismul era foarte răspândit, iar populaţia locală participă cu entuziasm la masacrarea evreilor. Cu toate acestea, ocupanţii germani îşi instaurează propriul regim de teroare în Uniunea Sovietică.

După instrucţiunile personale ale lui Hitler – *Ordinul comisarului* din 6 iunie 1941 – toţi *politrucii* capturaţi ai Armatei Roşii erau împuşcaţi pe loc. Ordinul este executat la început mai ales de trupele SS conduse de Heinrich Himmler (*pag.* 451), însă armata era implicată de asemenea în politici de exterminare, fiind cerute *măsuri nemiloase* faţă de prizonieri de război sovietici. Peste 3,3 milioane dintre aceştia mor de foame, torturaţi, executaţi sau în lagăre de muncă.

10 Afiş de propagandă sovietic îndemnându-i pe ruşi să îşi ia revanşa împotriva armatei naziste, 1943

În iunie 1941, patru forţe de acţiune SS urmează armata germană în est şi încep imediat execuţii în masă pentru eradicarea sistematică a *oamenilor inferiori din punct de vedere rasial*, mai ales a evreilor ⓫, care sunt capturaţi, împuşcaţi pe câmpii şi în păduri şi îngropaţi în gropi comune săpate chiar de ei. Genocidul organizat al evreilor europeni începuse deja în Polonia (*pag.* 520).

Planul General pentru Est din 1942 are ca urmare decimarea populaţiei slave, prin deportarea şi munca forţată a cca 30 de milioane de oameni şi germanizarea treptată a Europei de Est. Regiunile cucerite Belarus şi Ucraina sunt plasate sub Ministerul Reichului pentru Teritoriile Estice Ocupate. După victoriile Armatei Roşii, realizarea planului devine imposibilă.

Cruzimea ocupanţilor germani radicalizează rezistenţa în tabăra sovietică. Şeful propagandei sovietice, Ilia Erenburg, instigă la răzbunare violentă ❿. Mulţi prizonieri de război germani mor în condiţii foarte grele. Grupurile de rezistenţă sovietice poartă, de asemenea, un război al partizanilor ⓬ împotriva ocupanţilor germani. Partizanii sunt reprimaţi sângeros, satele lor fiind nimicite, iar copiii, împuşcaţi.

Când Armata Roşie ajunge pe teritoriul german în 1945, soldaţii sovietici tratează populaţia Germaniei cu aceeaşi cruzime (*pag.* 526).

9 *Subumanul*, copertă a unei reviste de propagandă naziste, 1942

Ilia Erenburg

Marele scriitor şi jurnalist rus, de origine evreiască, născut la Kiev, scrie în ziarul **Actualităţile sovietice** *la 8 martie 1945:* ***„Singura misiune istorică, după părerea mea, este diminuarea modestă şi onorabilă a populaţiei germane."***

sus: Ilia Grigorievici Erenburg, 1935

În cel de Al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică pierde în total peste 28 de milioane de oameni, dintre care aproape jumătate civili – mai mult decât oricare altă ţară participantă la război.

11 Execuţia evreilor de către trupele germane, lângă Sniatyn, Polonia, 1941

12 Partizan belarus cu fiicele sale, 1944

16 septembrie–18 noiembrie 1942 | Cucerirea unei mari părţi a Stalingradului
22 noiembrie 1942 | Încercuirea trupelor germane la Stalingrad
După 19 noiembrie 1942 | Contraofensiva rusă
31 ianuarie–2 februarie 1943 | Capitularea Germaniei la Stalingrad

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL: PREZENTARE GENERALĂ

stânga: Debarcarea forțelor Aliate în Normandia, 6 iunie 1944

centru: Hitler declară război Poloniei în Reichstag la 1 septembrie 1939

dreapta: Orașul Hiroshima distrus de bomba atomică

Ordinea politică stabilită la sfârşitul Primului Război Mondial favoriza puterile victorioase şi consolida *revizionismul* în Germania, o atitudine exploatată de naţional-socialişti. În 1936, Italia şi Germania formau nucleul puterilor Axei, la care în 1940 se alătură Japonia. Uniunea Sovietică şi Statele Unite ale Americii intră în război în 1941 şi, împreună cu Marea Britanie, formează centrul coaliţiei Aliaţilor, care se opune Axei.

Ideologia nazistă cerea imperios cucerirea unui *spaţiu vital* (*Lebensraum*) arian în Est şi plănuia reorganizarea continentului după *ierarhiile rasiale* fasciste. În acest scop, Germania invadează Polonia la 1 septembrie 1939, înfrângând rapid armata poloneză.

Prin intermediul atacurilor surpriză ale armatei germane din cadrul războiul fulger, Hitler îşi asigură supremaţia pe continentul european. Foarte repede, Danemarca, Norvegia, Belgia, Luxemburg şi Olanda sunt învinse. Franţa capitulează în mai 1940. Atacul Germaniei asupra Marii Britanii eşuează. În 1941, trupele germane intră în Grecia şi, alături de aliaţii italieni, în Iugoslavia. Germania sprijină campania Italiei din Africa împotriva Libiei, dar este oprită temporar aici de către britanici.

În 1941, începe atacul împotriva Uniunii Sovietice. Trupele germane avansează rapid la început, dar sunt oprite în decembrie 1941 la porţile Moscovei. Trupele SS care vin în urma armatei germane ucid oponenţii politici şi persoane *inferioare rasial*, în timp ce alţii sunt deportaţi sistematic din teritoriul ocupat de germani în lagăre de concentrare.

După atacul japonez asupra bazei navale americane Pearl Harbor, Hawaii, la 7 decembrie 1941, SUA intră oficial în război. Din acest moment, superioritatea militară a Aliaţilor devine evidentă. Frontul din Africa al Axei se prăbuşeşte în mai 1943, iar în septembrie trupele Aliaţilor îl înfrâng pe Mussolini în Italia. Aliaţii ajung pe coasta Normandiei în Franţa la 6 iunie 1944. Aici întâmpină o rezistenţă puternică, însă înving şi intră în Paris la 25 august. Către sfârşitul lui 1944, Armata Roşie îi silise pe germani să se retragă până la Varşovia şi Budapesta.

La începutul anului 1945, în ciuda situaţiei fără ieşire, liderii nazişti nu vor să capituleze, determinându-i pe Aliaţi să avanseze pe teritoriul Germaniei din toate părţile, să ocupe ţara şi să forţeze capitularea Reichului german la 8 mai 1945. În Pacific ostilităţile continuau. Armata japoneză ocupase o mare parte a Asiei de Sud-Est până în 1942, dar fusese oprită de o contraofensivă a Aliaţilor în 1943 şi împinsă treptat înapoi. Pentru a forţa capitularea imediată, guvernul SUA decide să lanseze două bombe atomice asupra oraşelor japoneze Hiroshima – la 6 august, şi Nagasaki – la 8 august 1945. Japonia semnează capitularea necondiţionată la 2 septembrie 1945. Astfel, cel de Al Doilea Război Mondial, care costase viaţa a peste 55 de milioane de oameni, lua sfârşit.

BIOGRAFII
COMANDANŢII SUPREMI

Adolf Hitler 1889–1945
Trăieşte la Viena ca artist şomer; în 1913 pleacă la München, iar în 1914 se înrolează în armata germană; în 1919 intră în Partidul Muncitoresc German radical, care îşi schimbă numele în Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor Germani (NSDAP) în 1921, când Hitler preia conducerea; în alegerile din 1930 face un salt politic imens la nivel naţional; din 1933 devine cancelar şi instaurează un stat totalitar, declanşând Al Doilea Război Mondial în 1939; în 1941, devine comandantul suprem al armatei germane; iniţiază un plan pentru exterminarea sistematică a populaţiei evreieşti din Europa, după invadarea Uniunii Sovietice din 1941; în 1944, scapă doar cu răni uşoare dintr-o tentativă de asasinat; se sinucide la Berlin, la 30 aprilie 1945.

Iosif Stalin 1878–1953
În 1912 se alătură Comitetului Central al Partidului Bolşevic; în calitate de secretar general al Partidului Comunist din 1922, îşi consolidează sistematic puterea în Uniunea Sovietică; după moartea lui Lenin, instituie un regim dictatorial bazat pe cultul personalităţii şi îşi elimină rivalii din partid prin *Marea epurare* din 1936–1938; în 1939 ocupă Polonia de Est, iar în 1940 provoacă Războiul Ruso-Finlandez (Războiul de iarnă); după invadarea URSS de către Hitler din 1941, proclamă *Marele război pentru Apărarea Patriei* şi preia comanda militară supremă până în 1945; respinge atacul german şi avansează în Europa Centrală şi de Est, unde impune dictatura comunistă după modelul sovietic; intră în conflict cu lumea occidentală condusă de SUA; moare în martie 1953.

Winston Churchill 1874–1965
Înainte de a intra în politică, lucrează în calitate de corespondent de război în timpul Războiului burilor; după Primul Război Mondial, devine secretar de război şi mai târziu cancelar al ministerului de finanţe în timpul administraţiei conservatoare; atrage atenţia asupra lui Hitler de timpuriu; în 1940 devine prim-ministru într-un guvern de coaliţie comun al tuturor partidelor şi un simbol al rezistenţei britanice; alcătuieşte o coaliţie puternică împreună cu Roosevelt şi Stalin; are încă de la început suspiciuni în privinţa planurilor sovietice în Europa de Est; în 1946 lansează termenul de *Cortină de Fier*; între 1951-1955 este reales prim-ministru.

Franklin D. Roosevelt 1882–1945
Este ales preşedinte al SUA în 1933; în 1933 recunoaşte Uniunea Sovietică şi încearcă să pună capăt neutralităţii SUA în 1939, la începutul războiului; din 1940 îi sprijină pe oponenţii lui Hitler prin schema de împrumuturi (*Lend-Lease*); intră în război după atacul surpriză al japonezilor de la Pearl Harbor, ca una dintre cele trei mari puteri alături de URSS şi Marea Britanie; mai târziu, este criticat aspru pentru că acceptă planurile postbelice ale lui Stalin în Europa Centrală şi de Est; moare la scurt timp după sfârşitul războiului, fiind urmat de Harry S. Truman.

Charles de Gaulle 1890–1970
Înainte de a intra în guvern, conduce o brigadă de tancuri împotriva germanilor la începutul celui de Al Doilea Război Mondial; de la Londra, face un apel prin radio, după înfrângerea francezilor în ţară şi în colonii, pentru rezistenţă împotriva ocupaţiei naziste; uneşte grupurile de rezistenţă diferite şi creează structuri politice şi militare separate; în 1944 devine conducătorul unui guvern provizoriu în exil şi participă la eliberarea Franţei de către Aliaţi; în 1944–1946 este preşedinte; după 1945 luptă pentru plasarea Franţei printre puterile învingătoare; în 1958, ca preşedinte, înfiinţează A Cincea Republică.

Benito Mussolini 1883–1945
În 1919, după ce este exclus din Partidul Socialist, înfiinţează *Fasci di Combattimento*; în 1922 înlătură guvernul de la Roma şi devine conducătorul unei dictaturi fasciste; în 1935 invadează Ethiopia şi o anexează la Italia; în 1940 intră în Al Doilea Război Mondial ca aliat al lui Hitler; în 1943, după înfrângeri militare umilitoare, este arestat de către rege; după ce este salvat de trupele de comando germane, întemeiază Republica de la Salò în nordul Italiei, ocupată de nazişti; la 28 aprilie 1945 este capturat şi împuşcat de partizanii italieni în timp ce încerca să fugă în Elveţia.

Hirohito 1901–1989
În 1926 devine al 124-lea împărat al Japoniei; rolul său în politica expansionistă a ţării de după 1937 este contestat; e acuzat că a influenţat planurile ofensive ale guvernului militar şi că a aprobat atacul împotriva bazei militare americane de la Pearl Harbor; grăbeşte încetarea ostilităţilor după ce SUA lansează bombele atomice asupra oraşelor Hiroshima şi Nagasaki; la 15 august 1945, anunţă la radio capitularea Japoniei, rupând pentru prima dată tăcerea imperială tradiţională; renunţă la pretenţiile divine în timpul ocupaţiei americane de după război.

Tito 1892–1980
În 1920 se înscrie în Partidul Comunist din Iugoslavia, iar în 1934 devine membru al Comitetului Central; după ocupaţia nazistă din Iugoslavia din 1941, organizează o puternică armată de partizani; promite restabilirea unei Iugoslavii independente, în care toate naţiunile vor avea drepturi egale; în 1945, cu ajutorul Armatei Roşii, reuşeşte să elibereze Iugoslavia şi să domine grupurile de rezistenţă adverse; devine liderul guvernului în 1943 sub numele de mareşalul Tito, din 1953 până la moarte, este preşedintele Republicii Socialiste Federative Iugoslavia.

Al Doilea Război Mond

1939–1940

1 septembrie 1939: Începe cel de Al Doilea Război Mondial, prin invadarea Poloniei de către Germania ❶.

3 septembrie 1939: Marea Britanie și Franța declară război Germaniei.

17 septembrie 1939: Armata Roșie intră în estul Poloniei.

27 septembrie 1939: Varșovia capitulează.

1

2

30 noiembrie 1939: Războiul Ruso-Finlandez ❷ (Războiul de iarnă) începe cu un atac al URSS asupra Finlandei. Armata Roșie întâmpină o rezistență puternică din partea forțelor finlandeze mult mai puțin numeroase.

14 decembrie 1939: URSS este exclusă din Societatea Națiunilor. Pentru a sprijini și proteja Finlanda, Aliații vestici debarcă în Norvegia.

3

12 martie 1940: URSS și Finlanda semnează Tratatul de la Moscova. Finlanda este obligată să cedeze istmul Kareliei și părți din Karelia de Est.

9 aprilie 1940: Prin operațiunea *Weserübung*, Germania invadează Danemarca și Norvegia pentru a-și asigura accesul la resursele scandinave. Danemarca se predă, în timp ce Norvegia rezistă încă două luni cu ajutorul Aliaților.

5 mai 1940: La Londra se formează un guvern norvegian în exil. În Norvegia, Josef Terboven ❸ este numit comisar al Reichului (*Reichskommissar*) de către forțele ocupante.

10 mai 1940: În Marea Britanie se formează un nou guvern de coaliție, avându-l ca prim-ministru pe Winston Churchill.

10 mai–4 iunie 1940: Germania invadează Olanda, Luxemburg și Belgia. Forțele germane ocolesc linia de apărare Maginot și invadează Franța.

15 mai 1940: Olanda capitulează.

20 mai 1940: Tancurile germane aterizează lângă Abbeville în Franța și încercuiesc forțele franceze, britanice și belgiene la Dunkerque.

28 mai 1940: Belgia capitulează.

5 iunie 1940: Începe a doua fază a ofensivei din Vest, prin campania împotriva Franței ❹.

7 iunie 1940: Forțele armate norvegiene capitulează.

4

10 iunie 1940: Italia intră în război de partea Germaniei, împotriva Franței și a Marii Britanii.

14 iunie 1940: Parisul ❻ este ocupat de forțele germane.

18 iunie 1940: Charles de Gaulle formează la Londra Comitetul Național al Francezilor Liberi ❺.

Le Courrier de l'Air

Son coup raté à l'ouest, Hitler se tourne vers l'est

CHURCHILL: Nous aiderons tout ennemi de l'Allemagne

5

22 iunie 1940: Noul șef al statului francez, mareșalul Philippe Pétain, semnează cu germanii armistițiul de la Compiègne. Țara este împărțită în regiunea nordică ocupată și regiunea sudică neocupată. Alsacia, Lorena și Luxemburg sunt anexate la Germania.

6

10 iulie–31 iulie 1940: Forțele aeriene germane *Luftwaffe* înving Forțele Aeriene Regale în bătălia pentru Marea Britanie ❾, însă nu câștigă supremația aeriană asupra Angliei de Sud.

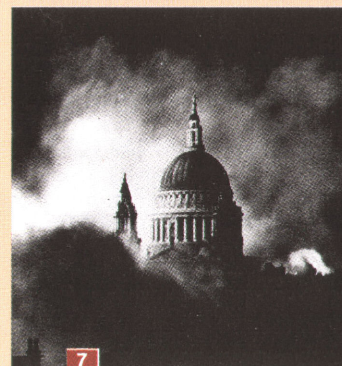
28 iunie 1940: În urma notelor ultimative sovietice, Basarabia și nordul Bucovinei sunt răpite de la România și anexate de URSS

30 august 1940: Germania și Italia au impus României Dictatul de la Viena, prin care partea de nord-vest a Transilvaniei era cedată Ungariei.

15 septembrie 1940: *Luftwaffe* încep bombardamentele obiectivelor civile și industriale din apropierea orașelor britanice, cum ar fi Londra ❼, care culminează la 14 noiembrie cu raidurile aeriene asupra regiunii Coventry.

Septembrie 1940: Din Libia se lansează prima ofensivă italiană asupra Egiptului.

9

7

8

17 septembrie 1940: Conducerea germană amână invadarea Angliei.

27 septembrie 1940: Germania, Italia și Japonia se aliază în Pactul Tripartit ❽, pentru a împiedica intrarea în război a SUA.

Decembrie 1940: Britanicii reacționează la ofensiva italiană din Egipt cu o contraofensivă victorioasă.

28 octombrie 1940: După ce ocupă Albania în 1939, Benito Mussolini ordonă invadarea Greciei cu trupe italiene; grecii ies învingători și contraatacă în Albania.

20–24 noiembrie 1940: Ungaria, România și Cehoslovacia se alătură Pactului Tripartit.

18 decembrie 1940: Adolf Hitler emite un ordin secret referitor la *Operațiunea Barbarossa.* Încep pregătirile militare pentru invadarea Uniunii Sovietice.

1941–1942

10

11

ianuarie 1941: Mussolini și Hitler hotărăsc crearea Corpului Expediționar Italo-German din Nordul Africii (*Africa Corps*) ⑩, sub comanda generalului Erwin Rommel.

6 ianuarie 1941: În discursul său de la Washington, Franklin Roosevelt ⑪ anunță cele *Patru libertăți*; ulterior, acestea sunt încorporate în carta Națiunilor Unite.

1 martie 1941: Bulgaria se alătură Pactului Tripartit.

12

25 martie 1941: Iugoslavia se alătură Pactului Tripartit ⑫, însă renunță două zile mai târziu, după ce o lovitură de stat aduce la putere forțe pro-Aliate.

11 martie 1941: Intră în vigoare Actul de împrumut american, care permitea SUA să trimită Aliaților ajutoare cu amânarea plăților.

6 aprilie 1941: Începe Războiul din Balcani ⑬, cu bombardarea Belgradului de către Germania. Concomitent este invadată Grecia ⑭.

13 aprilie 1941: URSS semnează un pact de neutralitate cu Japonia și evită astfel pericolul unui război pe două fronturi.

17 aprilie 1941: Armata iugoslavă capitulează.

27 aprilie 1941: Trupele germane intră în Atena.

13

14

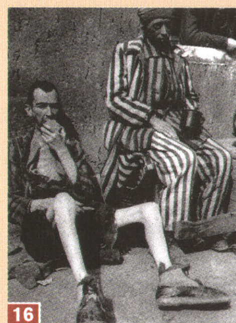
22 iunie 1941: Fără o declarație prealabilă de război, Germania invadează Uniunea Sovietică. Iosif Stalin preia conducerea Comitetului de Stat pentru Apărare și a Comisariatului Poporului pentru Apărare.

15

12 iulie 1941: Marea Britanie și URSS se aliază împotriva Germaniei.

14 august 1941: Churchill și Roosevelt ⑮ anunță *Carta Atlanticului*, care formulează obiectivele de război ale Aliaților și stabilește principiile politice și economice fundamentale pentru perioada postbelică.

25 august 1941: Marea Britanie și URSS ocupă împreună Iranul pentru a securiza puțurile de petrol.

16

31 iulie 1941: La ordinul lui Hitler, mareșalul Hermann Göring îi cere generalului SS R. Heydrich crearea unui plan pentru *rezolvarea definitivă a problemei evreiești* ⑯, ⑰.

17

1 octombrie 1941: Conferință la Moscova între SUA, Marea Britanie și Uniunea Sovietică. Sovieticilor li se promite un consistent ajutor militar american.

1 ianuarie 1942: 26 de națiuni aflate în război împotriva puterilor Axei semnează o declarație prin care nici o țară nu va semna un acord separat de încetare a focului cu vreuna dintre puterile Axei.

Martie 1942: Japonia ocupă Indiile Orientale Olandeze.

3–7 iunie 1942: Bătălia de la Midway marchează primul succes naval al Aliaților împotriva Japoniei.

11 noiembrie 1942: Când trupele franceze ale guvernului de la Vichy trec de partea Aliaților, armata germană intră în Franța neocupată (*Operațiunea Attila*).

19 noiembrie 1942: Sovieticii lansează o contraofensivă împotriva forțelor germane care asediaseră Stalingradul.

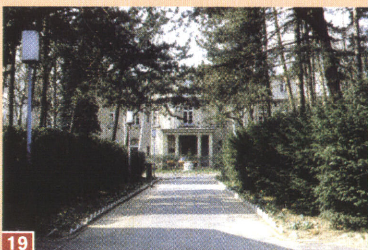

18

5 decembrie 1941: Ofensiva germană este oprită la porțile Moscovei de un contraatac al Armatei Roșii; armata germană este forțată să se retragă.

8 decembrie 1941: Statele Unite ale Americii declară război Japoniei.

20 ianuarie 1942: Demnitarii naziști se întâlnesc la Conferința de la Wannsee ⑲, pentru a plănui exterminarea evreilor din Europa.

20–25 iunie 1942: La a doua conferință de la Washington se ia decizia stabilirii unui al doilea front în Europa.

19

7–8 mai 1942: În Bătălia de la Marea Coralilor, Aliații opresc înaintarea japoneză spre Australia.

16 septembrie–18 noiembrie 1942: Atacul german asupra Stalingradului ⑳ provoacă o rezistență disperată, dar forțele germane ocupă peste 80% din orașul devastat.

22 noiembrie 1942: Trupele germane din jurul Stalingradului sunt încercuite.

27 noiembrie 1942: Trupele germane ocupă portul francez Toulon. Francezii își abandonează flota.

7 decembrie 1941: Forțele japoneze atacă Pearl Harbor.

11 decembrie 1941: Forțele japoneze ⑱ invadează Birmania

11 decembrie 1941: Germania și Italia declară război SUA.

15 februarie 1942: Japonezii ocupă Singapore.

20

22–23 decembrie 1942: În ciuda situației fără ieșire, Hitler interzice armatei care asediase Stalingradul să se predea.

1943

14–24 ianuarie: La Conferința de la Casablanca, Roosevelt și Churchill cad de acord să accepte doar predarea necondiționată a puterilor Axei. Strategia adoptată: bombardarea sistematică a Germaniei.

21

31 ianuarie–2 februarie: 90 000 de soldați germani sunt luați prizonieri la Stalingrad ㉑.

22

18 februarie 1943: Goebbels ㉒, ministrul propagandei naziste, promovează într-un discurs *războiul total*.

23

19 aprilie–19 mai: Revolta evreiască ㉓ din ghetoul din Varșovia este înăbușită în sânge de ocupanții germani.

13 mai: Capitularea armatelor comune germane și italiene pune capăt războiul din Africa de Nord.

1 iulie: Debarcarea Aliaților în Noua Georgie marchează începutul unei ofensive la scară largă împotriva Japoniei ㉔, în Pacificul de Sud-Vest.

10–17 iulie: Forțele britanice și americane invadează Sicilia și îi alungă pe germani de pe insulă.

24

19 iulie: Mussolini este înlăturat după un vot de neîncredere de către Marele Consiliu Fascist fiind arestat ㉕ la ordinul regelui Victor Emmanuel III.

3 septembrie: După negocieri secrete cu Aliații. Italia capitulează oficial.

25

8 septembrie: Trupele germane ocupă Roma și punctele strategice importante din Italia.

12 septembrie: Mussolini este salvat de trupele de comando germane. Hitler îl numește șef al noului stat fascist din Italia de Nord, Republica Socialistă Italiană (*Repubblica Sociale Italiana*).

28 noiembrie–1 decembrie: La Conferința de la Teheran, Roosevelt, Churchill și Stalin discută despre ordinea internațională postbelică.

13 octombrie: Italia declară război Germaniei.

1944

26

19 martie: Unitățile militare germane ocupă Ungaria, fostul aliat.

6 iunie: Invazia ㉖ Aliată din Franța de Nord (Operațiunea *Overlord*) începe cu debarcările din Ziua Z în Normandia.

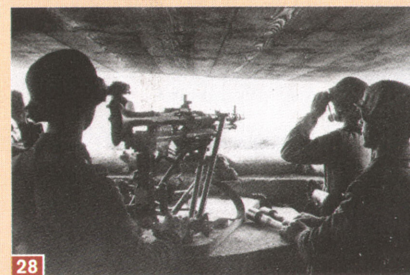
22 iunie: Pe Frontul de Est este demarată o ofensivă sovietică importantă. Forțele germane suferă mari pierderi și încep retragerea.

20 iulie: Hitler supraviețuiește unei tentative de asasinat, având doar răni ușoare atunci când o bombă explodează la sediul său ㉗ din Prusia de Est. Conspiratorii, ofițeri militari superiori, sunt arestați.

27

august: Revolta Armatei Teritoriale din Varșovia, condusă de generalul Tadeusz Bór-Komorowski, eșuează și se termină cu anihilarea aproape totală de către germani.

28

15 august: Trupele aliate debarcă în sudul Franței ㉘ (Operațiunea Dragon).

23 august: România semnează un armistițiu cu URSS și declară război Germaniei.

25 august: Charles de Gaulle ㉙ intră în Paris aclamat de mulțime.

29

30 august: Germanii pierd cea mai importantă sursă de combustibil atunci când Armata Roșie ocupă ultimul câmp românesc de petrol de la Ploiești.

5 septembrie: URSS declară război Bulgariei.

8 septembrie 1944: Armata Roșie ocupă Bulgaria fără rezistență și instaurează un guvern prosovietic.

10 septembrie: FInlanda semnează un armistițiu cu URSS

11 octombrie: Ungaria încheie un acord secret de încetare a focului cu URSS.

18 octombrie: La ordinul lui Hitler, toți bărbații apți de serviciu militar cu vârsta cuprinsă între 16 și 65 de ani sunt chemați să formeze Volkssturm, o nouă armată teritorială destinată să apere Germania.

30

23 decembrie: Ungaria declară război Germaniei.

31

25 aprilie: Berlinul este încercuit de Armata Roşie. Armatele SUA şi Armata Roşie sovietică se întâlnesc la Torgau pe Elba.

28 aprilie: Unităţile militare SUA ajung la Dachau, lângă München, primul eliberat dintre lagărele de concentrare construite de regimul nazist.

28 aprilie: Mussolini este împuşcat de luptătorii de rezistenţă italieni, în timp de încerca să fugă.

35

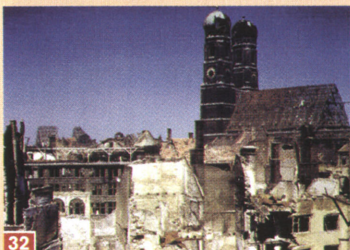
8 mai: Confirmarea capitulării germane la sediul sovietic din Berlin-Karlshorst, de către feldmareşalul Keitel

38

12 ianuarie: Începe o ofensivă sovietică majoră înspre teritoriile ocupate din Polonia şi Silezia Superioară şi Inferioară. Calea refugiaţilor germani este blocată (34).

13–14 februarie: Un raid cu bombe al Aliaţilor devastează oraşul Dresda.

13–14 februarie: Armata Roşie ajunge la Budapesta şi ocupă oraşul.

32

30 aprilie: Aliaţii din Vest ocupă oraşul München (32). În testamentul său (34), Hitler îl numeşte pe Marele Amiral Karl Dönitz (35) preşedinte al Reichului şi comandant suprem al forţelor armate, înainte de a se sinucide în buncărul său de comandă de sub cancelaria imperială (33). Goebbels este numit cancelar. Forţele sovietice ajung în Reichstag.

5 mai: Rezistenţa cehă din Praga se ridică împotriva ocupaţiei germane.

7–8 mai: Capitularea necondiţionată a forţelor germane este semnată la sediul Aliaţilor vestici de la Reims şi la sediul sovietic din Berlin-Karlshorst.

9 mai: Intră în vigoare capitularea necondiţionată a Germaniei.

23 mai: Demiterea şi arestarea lui Dönitz şi a guvernului său.

17 iulie–2 august: Potsdam, puterile Aliate discută viitorul postbelic al Germaniei.

39

2 septembrie 1945: Reprezentanţii Japoniei (39) semnează tratatul de capitulare. Al Doilea Război Mondial se sfârşeşte.

17 ianuarie: Armata Roşie ocupă Varşovia.

4 februarie: Oraşul Manila, ocupat de japonezi, se predă forţelor Aliate.

19 februarie: Marina americană debarcă pe insula Iwo Jima.

19 aprilie: Aliaţii ocupă oraşul Leipzig.

33

2 mai: Berlinul (36), (37), (40) este ocupat în întregime.

4 mai: Generalul von Friedburg semnează termenii capitulării la Lüneburg pentru forţele germane din Olanda, Germania de Nord-Vest, Danemarca şi Norvegia.

36

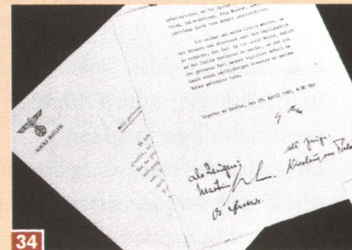
6 august: SUA lansează prima bombă atomică (38) asupra oraşului japonez Hiroshima.

9 august: SUA lansează a doua bombă atomică la Nagasaki; Armata Roşie invadează Manciuria şi Coreea.

10 august: Guvernul japonez este gata să capituleze.

4–11 februarie: La Conferinţa de la Yalta, Churchill, Roosevelt şi Stalin stabilesc graniţa postbelică a Poloniei şi zonele de ocupaţie germană.

19 martie: Hitler dă ordin să fie distruse toate bazele militare, sistemele de transport, telecomunicaţiile, depozitele industriale şi utilităţile publice de pe teritoriul celui de Al Treilea Reich („Ordinul Nero").

34

37

5 iunie: Controlul guvernamental suprem al Germaniei este preluat de comandanţii militari ai celor patru mari puteri victorioase: SUA, Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Franţa.

8 august: URSS declară război Japoniei.

40

Asasinarea evreilor din Europa

După declanşarea războiului, conducătorii nazişti radicalizează persecuţia evreilor şi organizează genociduri în Estul ocupat.

Politicile rasiste (*pag.* 452) ale naziştilor se răspândesc în întreaga Europă după victoriile militare ale Germaniei de până la 1941. Demersul de izolare a evreilor se intensifică. Până în 1941, toţi evreii din teritoriile controlate de germani sunt obligaţi să poarte steaua galbenă a lui David ❶. Concentrarea şi deportarea organizată a evreilor europeni din ghetourile poloneze începe în vara lui 1940. Mulţi evrei sunt obligaţi să lucreze ca nişte sclavi ❷, după principiul „exterminării prin muncă". Sub conducerea lui Himmler, liderul SS ❹, numărul lagărelor de concentrare din teritoriile ocupate creşte la 22 până în 1944, având anexate 165 de lagăre de muncă silnică.

1 Steaua galbenă a lui David din perioada nazistă, 1941

În vara lui 1941, Hitler decide să-i ucidă pe toţi evreii din zonele controlate. Conduşi de Reinhard Heydrich ❸, birocraţi cu grad înalt definesc la Conferinţa de la Wannsee grupurile de persoane care urmează să fie ucise şi planifică o cooperare cu cele mai eficiente departamente pentru implementarea operaţiunilor de asasinare.

Execuţiile în masă desfăşurate de SS după invadarea Uniunii Sovietice (*pag.* 512) marchează începutul genocidului organizat care afectează aproape întreaga populaţie evreiască din statele baltice, Belarus şi Ucraina. Lagărele de exterminare, unde evreii erau ucişi îndeosebi cu gaz toxic, sunt construite în Polonia din toamna lui 1941: Treblinka, Belzéc, Majdanek, Sobibor şi Chelmno. Milioane de evrei sunt aduşi în maşini pentru vite în aceste lagăre din toate părţile Europei. Cea mai mare „fabrică a morţii" a fost Auschwitz-Birkenau ❻, ❼. Cel puţin un milion de persoane au murit în camerele de gazare ❺. De la sosirea la Birkenau până la incinerarea completă treceau numai 90 de minute. După apropierea Armatei Roşii la sfârşitul lui 1944, gazarea este oprită, iar lagărele desfiinţate, însă numeroşi oameni pier în marşurile morţii către Vest din primăvara lui 1945.

Fanatismul şi rasismul naziştilor au provocat moartea a nu mai puţin de şase milioane de evrei europeni. Cel puţin 500 000 de alţi „indezirabili", îndeosebi sinti şi rromi (ţigani), sunt de asemenea ucişi ❽.

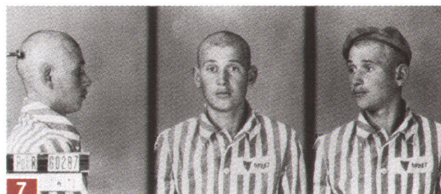

2 Evrei în ghetoul din Varşovia, cca 1942

3 Reinhard Heydrich, 1940

4 Heinrich Himmler, liderul SS

5 Cameră de gazare de la Auschwitz

6 Proces de selecţie în gara Birkenau, 1944

7 Fotografiile de identificare ale unui băiat maghiar din lagărul de concentrare de la Auschwitz, 1942

Lagărul de concentrare Theresienstadt

Theresienstadt, aflat la 56 km de Praga, servea drept popas în drumul către lagărele de exterminare. Cu ajutorul filmelor de propagandă naziste s-a creat iluzia unui spaţiu paşnic, într-un lagăr proiectat după voinţa poporului. Până şi reprezentanţii străini ai Crucii Roşii veniţi în vizită au fost păcăliţi.

Theresienstadt, astăzi Memorialul Terezín

8 Cadavrele prizonierilor din lagărele de concentrare

1940 | Înfiinţarea *Diviziei vikingilor*

31 iulie 1941 | Hitler iniţiază *Soluţia finală a problemei evreilor*

Vara lui 1941 | Construcţia lagărului de concentrare de la Auschwitz

Septembrie 1941 | Evreii sunt obligaţi să poarte Steaua lui David

Jaf şi persecuţie: politica germană de ocupaţie

Pe lângă reorganizarea din Est, realizată conform ideologiei naziste, politica germană de ocupaţie se caracteriza prin exploatarea economică a tuturor ţinuturilor anexate. Foarte puţini localnici au cooperat cu ocupanţii germani.

În Polonia, Danemarca, Belgia, Franţa, Iugoslavia, Grecia, în unele părţi ale Uniunii Sovietice şi, mai târziu, în Italia, Ungaria şi Slovacia – în tot spaţiul aflat sub control sau influenţă germană –, pe lângă exterminarea evreilor, politica de ocupaţie a naziştilor urmărea exploatarea ţărilor pentru îndeplinirea obiectivelor de război. Industriile locale ⑨ şi agricultura au fost supuse cerinţelor economiei de război a Germaniei. Pentru a îndeplini cererea de materiale de armament în decursul războiului, liderii nazişti cresc, de asemenea, numărul muncitorilor străini ⑩ în ţară.

10 Muncitoare străină din estul Europei, purtând semnul *Ost* (Est), 1943

La început, numai prizonierii de război sunt transportaţi cu forţa în Germania şi obligaţi să muncească, însă mai târziu sunt aduşi şi civili ⑬. În timpul războiului, industria germană cuprindea în total aproximativ 12 milioane de muncitori forţaţi.

Dacă în ţările din est prioritatea o constituia subjugarea popoarelor slave (*pag. 512*), administratorii germani încercau în mod activ să obţină sprijinul populaţiei ⑪ în ţările ocupate din vestul şi nordul Europei. În aceste spaţii, majoritatea populaţiei avea o atitudine expectativă; numai câţiva au opus o oarecare rezistenţă, în timp ce alţii s-au arătat dornici să coopereze cu germanii. Deportarea masivă

9 Soldaţi germani în piaţa de peşte din Copenhaga, 1940

a evreilor din toată Europa în lagăre de exterminare nu ar fi fost posibilă fără colaboratori. În plus, un total de 21 de unităţi străine de voluntari ⑫ sprijină armata germană în campaniile sale de cucerire. Primii sunt norvegienii, danezii, finlandezii, olandezii şi belgienii, care formează *Divizia vikingilor* în 1940. Germanii primesc un sprijin semnificativ la începutul ofensivei asupra Uniunii Sovietice. Un locotenent general rus capturat, Andrei Vlasov ⑭, formează în 1942 o armată anticomunistă formată din prizonieri de război şi din voluntari ruşi. Când înfrângerea Germaniei devine iminentă, sprijinul militar dispare. Cu toate acestea, la începutul lui 1945, unităţile de voluntari numărau încă în jur de un milion de soldaţi care erau de naţionalitate germană.

11 Afiş promovând unitatea internaţională a Waffen SS în Franţa, 1941

12 Voluntari mahomedani luptă în trupele Waffen SS, 1944

13 Afiş având ca subiect recrutarea populaţiei olandeze pentru munca în sectorul agricol din Est, 1942

14 Generalul Andrei Vlasov inspectându-şi trupele

20 ianuarie 1942 | Conferinţa de la Wannsee
1942 | Crearea unei armate de voluntari ruşi sub conducerea lui Vlasov
30 aprilie 1942 | Mobilizarea populaţiei din lagărele de concentrare pentru economia militară
Din 1943 | Intensificarea deportării civililor pentru muncă forţată

Conferinţele de război ale Aliaţilor

După atacul german asupra Uniunii Sovietice, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie şi Uniunea Sovietică formează o alianţă comună împotriva Germaniei. Într-o serie de conferinţe, *Cei Trei Mari* decid soarta ordinii europene de după război.

Churchill (în stânga) şi Dwight D. Eisenhower, comandantul suprem al forţelor Aliaţilor din 1944, martie 1945

Atacul german asupra Uniunii Sovietice (*pag.* 512) din vara anului 1941 antrenează interesele ideologice şi politice contradictorii ale celor trei mari puteri – Statele Unite ale Americii, Marea Britanie şi Uniunea Sovietică – într-o coaliţie antihitleristă. În octombrie, aceştia semnează un acord reciproc de livrare a armamentului. Statele Unite se angajaseră deja în martie 1941 să-i sprijine pe toţi inamicii Germaniei prin Legea de împrumut şi închiriere. În ianuarie 1942, SUA şi Marea Britanie creează un corp militar comun pentru coordonarea strategică a războiului ❶.

În decursul războiului, convoaiele au avut de înfruntat condiţii climatice dificile şi pericole extreme pentru a transporta valoroasele încărcături în portul Murmansk din Rusia. În ciuda atacului japonez de la Pearl Harbor (*pag.* 498), preşedintele SUA Franklin Roosevelt şi premierul britanic Winston Churchill consideră drept prioritate absolută victoria asupra Germaniei. În *Carta Atlanticului* ❷ din 14 august 1941, aceştia anunţă *sfârşitul tiraniei naziste* în ţările europene oprimate, proclamă dreptul la autodeterminare al naţiunilor şi declară respingerea imperialismului politic şi economic ca principii ale viitoarei ordini postbelice. În 1942, în coaliţia antihitleristă apar tensiuni, Stalin fiind îngrijorat că teritoriile din Polonia şi din regiunea baltică pe care le câştigase conform Pactului Germano-Sovietic (*pag.* 476) nu vor fi recunoscute. Era preocupat şi de amânarea continuă a iniţierii celui de *al doilea front* în Vest care ar fi scăzut presiunea asupra Armatei Roşii. Stalin a evaluat până şi posibilităţile de încheiere a păcii cu Hitler. Până la urmă, este de acord cu cererea de capitulare necondiţionată exprimată de SUA şi Marea Britanie la conferinţa de la Casablanca ❹ din 24 ianuarie 1943. La Teheran ❺, la prima conferinţă a *Celor Trei Mari* de la sfârşitul anului 1943, Roosevelt şi Churchill ţin cont de succesele repurtate pe câmpul de luptă de Armata Roşie (*pag.* 512) şi aprobă extinderea spre *Vest* a URSS.

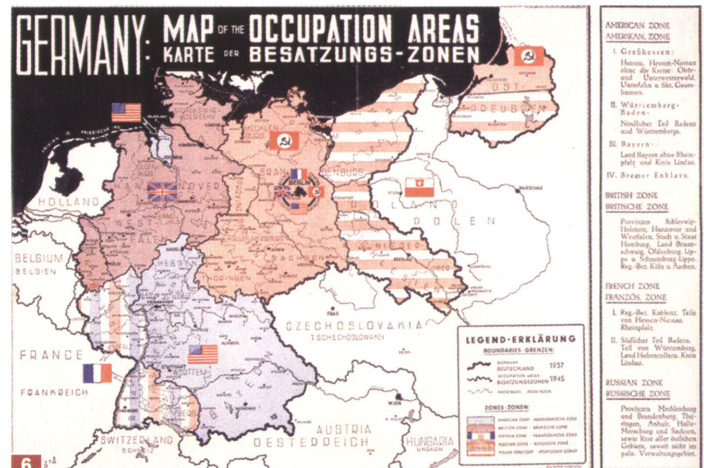
La scurt timp după înfrângerea totală a armatei germane (*pag.* 526), în februarie 1945 la Conferinţa de la Yalta ❸ se decide împărţirea Germaniei în patru zone de ocupaţie ❻ cu un consiliu de control comun, la care participă şi Franţa. După capitularea necondiţionată a Germaniei, Roosevelt şi Churchill sunt de acord să îi dea lui Stalin mână liberă în reorganizarea politică a Europei de Est şi de Sud, în schimbul ajutorului oferit de ruşi în războiul împotriva Japoniei (*pag.* 498), gest care netezeşte drumul pentru înfiinţarea *statelor satelit* comuniste ale Imperiului Sovietic (*pag.* 576–579) după 1945.

Carta Atlanticului, 1941: Churchill de vorbă cu Roosevelt (în stânga)

Conferinţa de la Casablanca, 1943: Roosevelt şi generalul francez Henri Giraud (dreapta)

Conferinţa de la Teheran, 1943: Stalin, Roosevelt, Churchill (de la stânga la dreapta)

Conferinţa de la Yalta, 1945

Hartă a zonelor de ocupaţie germane, 1945

Martie 1941 | Legea de împrumut şi închiriere (*Lend-Lease*) **14 august 1941** | *Carta Atlanticului* **11 decembrie 1941** | Germania şi Italia declară război SUA

1941 | Formarea coaliţiei antihitleriste **7 decembrie 1941** | Atacul japonez asupra portului Pearl Harbor

Înaintarea Aliaţilor

După înaintarea Aliaţilor în 1943, armata germană este obligată să se retragă pe toate fronturile. Desantul reuşit al Aliaţilor în teritoriul francez din iunie 1944 aduce în final la o turnură decisivă în favoarea Aliaţilor.

8 Urmările atacului japonez asupra portului Pearl Harbor, 1941

La fel ca în Primul Război Mondial, intrarea în cea de-a doua conflagraţie mondială a Statelor Unite ale Americii, superioară din punct de vedere al resurselor umane, precum, şi puterea ei uriaşă materializată în industria de armament ❼, asigură prăbuşirea puterilor Axei. Conflictul european devenise un război mondial şi s-a extins după atacul japonez asupra bazei navale americane de la Pearl Harbor ❽ (*pag. 498*) şi după declaraţiile de război ale Germaniei şi Italiei făcute SUA, la 11 decembrie 1941. După 1943, puterea covârşitoare a Aliaţilor forţează trupele germane de ocupaţie să se retragă din vest şi sud, până la graniţele Germaniei.

După capitularea italo-germană din Africa de Nord (*pag. 511*), Aliaţii invadează Italia ⓫ în iulie 1943. Guvernul fascist se prăbuşeşte după destituirea lui Mussolini din 25 iulie 1943 (*pag. 471*). Noul guvern al Italiei se predă şi se alătură Aliaţilor în războiul împotriva Germaniei. Începând cu 1943, România şi Bulgaria, aliatele Germaniei, sunt obligate una după alta de către Aliaţi să accepte încetarea ostilităţilor, iar trupele germane sunt forţate să plece din Grecia şi din câteva teritorii iugoslave. Trupele sovietice se aflau la graniţele Prusiei Orientale în august 1943.

Al doilea front din Vest cerut de Stalin se instituie odată cu debarcarea în Normandia a unei uriaşe armate a Aliaţilor ⓬, la 6 iunie 1944. Într-o operaţiune militară de proporţii, 326 000 de soldaţi cu peste 50 000 de vehicule ajung pe coastele Atlanticului francez în cinci zile, suferind pierderi uriaşe ❾ pe parcurs, în timp ce 10 000 de avioane securizau zonele aeriene. La 25 august 1944, Parisul este recâştigat ❿ cu sprijinul trupelor franceze – care fuseseră evacuate în Marea Britanie înaintea ocupaţiei germane din 1940 – şi al mişcării franceze de rezistenţă (*pag. 461*). În Est (*pag. 512*), Armata Roşie avansase până la graniţa Germaniei.

În ciuda situaţiei create, germanii sunt hotărâţi să reziste. Conducătorii nazişti mobilizează populaţia pentru *războiul total* (*pag. 525*) şi doar ocuparea întregului teritoriu al Germaniei a pus capăt războiului (*pag. 526*).

11 Trupe SUA la Napoli, 1945

12 Debarcarea trupelor Aliaţilor în Normandia, 6 iunie 1944

9 Plaja Omaha, cimitir al militarilor americani în Normandia

7 Afiş promovând recrutarea americancelor în industrie, 1943

10 Militari germani se predau la Paris, 25 august 1944

Ziua Z

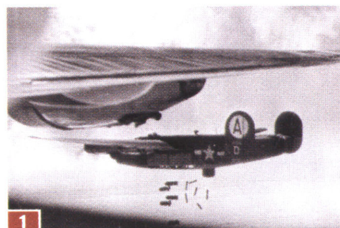
Debarcarea trupelor Aliaţilor în Normandia, Franţa, reprezintă cea mai amplă operaţiune militară a războiului, intrând în istorie ca Ziua Z (D-Day). *Litera D este abrevierea în engleză a cuvântului Decizie sau Debarcare reprezentând denumirea primei zile a operaţiunii. Celălalt D din cuvântul englezesc Day (zi), urmăreşte sublinierea importanţei evenimentului. Numele actual al operaţiunii este* Operaţiunea Overlord.

Eisenhower de vorbă cu militarii trupelor aliaţilor, iunie 1944

Iulie 1943 | Debarcarea Aliaţilor în Italia
6 iunie 1944 | Debarcarea Aliaţilor în Normandia (*Ziua Z*)
4–11 februarie 1945 | Conferinţa de la Yalta
14-24 ianuarie 1943 | Conferinţa de la Casablanca
25 iulie 1943 | Căderea lui Mussolini
25 august 1944 | Aliaţii recuceresc Parisul

Războaiele aeriene

Bătăliile aeriene, asistate de tehnologia modernă a timpului, provoacă pierderi uriaşe în ambele tabere. Raidurile cu bombe ale Aliaţilor asupra Germaniei din ultimele etape ale războiului urmăreau în primul rând să demoralizeze populaţia.

1 Bombardiere SUA atacă Frankfurtul, 29 ianuarie 1944

2 Nürnberg, 1945

3 Londra după un atac cu bombe, 1940

4 Dresda, 1945

5 După un atac cu bombe de la Dresda, cadavrele sunt arse de frica izbucnirii unei epidemii, februarie 1945

Încă de la început aviaţia a jucat un rol decisiv în război. Testată cu succes în Războiul Civil din Spania (*pag. 473*) prin identificarea cu bombardare a ţintelor militare, contribuie decisiv la cucerirea Poloniei în 1939 şi a Norvegiei în 1940 (*pag. 510*). În mai 1940, germanii distrug pentru prima dată un oraş întreg, Rotterdamul. Războiul aerian ajunge la apogeu în urma *covoarelor de bombe*, altfel spus, a bombardărilor intense până la distrugere totală a unei zone locuite. Ambele tabere acceptă treptat exterminarea în masă a civililor, considerând-o un instrument de război. Raidurile germane de bombardament din Londra ❸ şi Coventry din timpul războiului aerian din Anglia din 1940–1941 (*pag. 510*) nu urmăreau numai distrugerea fabricilor de armament, ci şi slăbirea moralului populaţiei civile.

În 1943, Aliaţii, superiori din punct de vedere material şi al forţei umane, îi obligă pe germani să intre complet în defensivă în războiul aerian. Atacurile aeriene bine direcţionate asupra poziţiilor germane de pe liniile de front deschid drumul pentru înaintarea trupelor terestre ale Aliaţilor (*pag. 523*). Din 1942, raidurile de bombardament ale americanilor ❶ şi britanicilor afectează tot mai mult oraşele din nord şi vest, îndeosebi în zona industrială de pe Rin şi în Valea Ruhrului. Pentru a slăbi rezistenţa populaţiei civile germane, oraşe întregi ❷ au fost distruse intenţionat. În ofensivele de zi şi în cele nocturne, raidurile Aliaţilor pun la pământ, până în 1945, spaţii importante din Köln, Lübeck, Berlin ❻, Dresda ❹ şi Hamburg, obligând populaţia germană să se ascundă în adăposturi subterane supraaglomerate ❼ sau să fugă în regiunile din est ale Reichului. Au fost aruncate cca două milioane de tone de bombe; fiecare a cincea familie rămâne fără adăpost. La sfârşitul războiului, la Berlin erau 51 de milioane de metri cubi de dărâmături, la Hamburg aproape 36 de milioane, la Dresda 25 de milioane, iar la Köln 24 de milioane. În total, cca 600 000 de germani şi-au pierdut viaţa ❺ în urma atacurilor cu bombe ale trupelor Aliaţilor.

6 Gara Anhalter din Berlin după bombardament, 1945

7 Familii fără adăpost se mută cu traiul în buncăre

Războiul pe mare

După 1943, Aliaţii domină războiul naval. Până atunci, germanii reuşiseră să distrugă cu ajutorul submarinelor traficul maritim de comerţ al Aliaţilor în Oceanul Atlantic, dar în martie 1943, comandantul suprem al flotei germane, Karl Dönitz, întrerupe războiul din Atlantic din cauza pierderilor uriaşe suferite.

Karl Dönitz planifică un atac cu submarine, 1943

Mai 1940 | Bombardarea Rotterdamului **30–31 mai 1942** | Bombardarea oraşului Köln **20 iulie 1944** | Atentatul colonelului von Stauffenberg asupra lui Hitler

1940–1941 | Bătălia pentru Marea Britanie **18 februarie 1943** | Proclamarea *războiului total*

Războiul total şi rezistenţa din Germania

După 1943, în ciuda situaţiei militare disperate, naziştii încep mobilizarea întregii populaţii. Tentativa de puci din 20 iulie 1944 eşuează.

Deşi erau conştienţi de înfrângerea lor militară iminentă (*pag. 523*), liderii nazişti încercau din răsputeri să mobilizeze ultimele rezerve umane, obligând populaţia extenuată şi înfometată să participe la acţiunile pentru apărarea oraşelor germane. După înfrângerea de la Stalingrad, în discursul său de la Sportpalast de la 18 februarie 1943 ministrul de propagandă Joseph Goebbels proclamă începutul *războiului total* (*pag. 512*). Toţi bărbaţii între 16 şi 65 de ani, precum şi femeile între 17 şi 45 de ani trebuiau să vină în apărarea Reichului, pentru obţinerea *victoriei finale*. După august 1943, membrii Tineretului Hitlerist sunt luaţi din *taberele de educaţie fizică pentru apărare* (*pag. 521*) şi aduşi direct pe front. O mare parte a populaţiei este obligată să lucreze în industria de armament, tot mai multe persoane sunt recrutate pentru munca silnică. Sloganul *Mergi până la capăt!* ❾, difuzat fie prin afişele de propagandă, fie prin reţelele de radio *Volksempfänger* ❽, erau menite să insufle tuturor *dorinţa de sacrificiu pe frontul de acasă*. Legea marţială devine şi mai strictă; dezertorii erau împuşcaţi sau spânzuraţi pe loc de curtea marţială pentru a intimida populaţia.

Teroarea împotriva civililor se radicalizează după ce mişcarea de rezistenţă germană ❿ se impusese pentru prima dată în conştiinţa publică prin tentativa nereuşită de asasinare a lui Hitler în Polonia, la 20 iulie 1944. Germanii care formaseră o mişcare de rezistenţă prin biserică ⓬ şi opoziţie politică ⓫ luptau fără succes din 1933 într-un stat poliţienesc totalitar (*pag. 450*), împotriva unui regim care era sprijinit de o mare parte a populaţiei. Riscurile erau extrem de mari şi mulţi dintre ei au plătit cu viaţa.

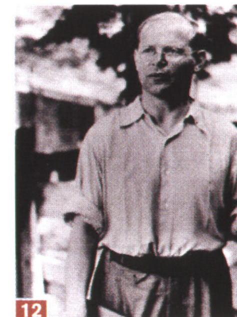

8 *Volksempfänger*, un radio foarte ieftin; nu prindea nici un program străin, 1938

9 Slogane din 1945: *Mergi până la capăt!, Frankfurtul va fi păstrat!*

10 Curte marţială în care presupuşii oponenţi erau condamnaţi, 1944

11 Helmuth James, conte von Moltke, fondatorul grupului de rezistenţă *Kreisauer Kreis* înaintea curţii marţiale, executat în 1945

12 Dietrich Bonhoeffer, membru al opoziţiei politice, executat în 1945

Din discursul lui Joseph Goebbels, ţinut la Sportpalast la 18 februarie 1943

Englezii susţin că populaţia germană rezistă măsurilor de război total ale guvernului. Că nu doreşte război total, ci capitulare! Vă întreb: Doriţi război total? Dacă asta vreţi, veţi avea un război mai total şi mai radical decât orice ne putem imagina astăzi.

Goebbels îşi ţine discursul la Sportpalast, februarie 1943

Tentativa de asasinare din 1944

Atentatul cu bombă împotriva lui Hitler, condus de colonelul von Stauffenberg la 20 iulie 1944 în sediul central din Polonia al führerului, fusese plănuit încă din 1943 de un grup de conspiratori din grupările de rezistenţă. Acesta era menit să producă o răsturnare imediată; după moartea lui Hitler, posturile din partid şi guvern trebuiau ocupate, instaurându-se un nou guvern care avea să încheie războiul. Hitler supravieţuieşte atentatului cu doar câteva răni uşoare, iar tentativa de lovitură de stat eşuează. În jur de 200 de membri ai rezistenţei sunt executaţi şi alţi 7000 aruncaţi în închisoare.

sus: Colonelul von Stauffenberg, 1934
la dreapta: Hitler îi arată lui Mussolini sediul său distrus

25 septembrie 1944	Încorporarea bărbaţilor între 16 şi 65 de ani
13–14 februarie 1945	Distrugerea Dresde
5 martie 1945	Scăderea proviziilor
19 martie 1945	Hitler emite *Ordinul Nero*
12 aprilie 1945	Hitler ordonă apărarea oraşelor

Prăbuşirea militară a Germaniei

La 8 mai 1945, după ce Forţele Aliaţilor cuceriseră întreaga ţară, Germania capitulează necondiţionat. Hitler evită arestarea prin sinucidere.

1 Membrii Tineretului Hitlerist sunt arestaţi de ruşi

2 Steagul sovietic arborat deasupra Reichstagului german

Ultima ofensivă germană din Ardeni, în sudul Franţei, eşuează în decembrie 1944. Trupele americane, britanice şi franceze ajung din Vest pe teritoriul Germaniei la începutul anului 1945 şi, în ciuda rezistenţei disperate, cuceresc un oraşe după altul.

La 25 aprilie, soldaţii americani şi sovietici îşi dau mâna la Torgau, pe Elba. Armata Roşie trece frontiera de est a Germaniei în ianuarie 1945 şi lansează atacul împotriva Berlinului. În timpul acestui asalt sunt comise numeroase acte de violenţă asupra populaţiei civile germane, ca răzbunare pentru atrocităţile militarilor nazişti pe frontul rusesc. În ciuda superiorităţii covârşitoare a sovieticilor, germanii continuă să opună o rezistenţă fermă. Hitler înarma până şi copiii ❶, bătrânii şi bolnavii şi îi trimitea pe front. Berlinul cade la 2 mai după o bătălie sângeroasă de 13 zile pentru fiecare stradă şi clădire; la 30 aprilie, steagul sovietic era arborat deasupra Reichstagului ❷. Hitler şi Goebbels ❺ se sinucid într-un buncăr subteran al Cancelariei germane ❸: Hitler pe 30 aprilie, Goebbels a doua zi. Doar în Bătălia pentru Berlin ❹ îşi pierd viaţa 200 000 de militari ai Armatei Roşii şi cca 50 000 de germani.

Armata germană semnează capitularea necondiţionată a Germaniei ❼, mai întâi pe 7 mai, la sediul Aliaţilor din Reims, apoi a doua zi, la sediul sovieticilor din Berlin-Karlshorst; aceasta intră în vigoare în ziua următoare. Întreaga Germanie era ocupată şi toţi militarii germani deveneau prizonieri de război ❻. Al Doilea Război Mondial se încheiase în Europa. Japonia capitulează însă numai după lansarea primelor bombe atomice la începutul lunii august (*pag. 498*).

4 Ruinele de la poarta Brandenburg din Berlin, 1945

6 Prizonierii de război germani sunt duşi în Uniunea Sovietică, mai 1945

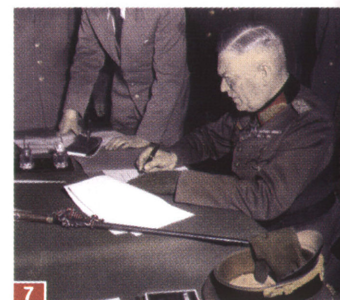
3 Militari sovietici printre ruinele Cancelariei Reichului din Berlin, mai 1945

Ordinul Nero

În martie 1945, Hitler emite aşa-zisul Ordin Nero, *punând în sarcina ministrului armamentului Albert Speer distrugerea completă a Germaniei. Fără să ţină seamă de populaţia civilă, toate instalaţiile din Germania care puteau fi folosite de inamic – complexe industriale, sisteme de alimentare şi transport – trebuiau distruse după retragerea armatei. Ordinul a fost ignorat în mare parte.*

5 Corpul lui Joseph Goebbels în buncărul subteran al lui Hitler, 1945

7 Mareşalul Keitel semnează capitularea necondiţionată la 8 mai 1945

1944 | Eşecul ofensivei din Ardeni
Ianuarie 1945 | Începutul atacului asupra Berlinului
30 aprilie 1945 | Berlinul este cucerit de Armata Roşie/Hitler se sinucide
8 mai 1945 | Capitularea necondiţionată a Germaniei

Germania în 1945

La conferinţa de la Potsdam, Aliaţii victorioşi creează cadrul politic şi economic pentru reorganizarea Germaniei. Începea reconstrucţia de la zero.

În conformitate cu acordurile conferinţelor de război ale Aliaţilor (*pag. 522*), puterile victorioase împart teritoriul Germaniei în zone de ocupaţie americană ❾, britanică, sovietică şi franceză. În acelaşi timp, Berlinul şi Viena (*pag. 546*) sunt împărţite în patru sectoare municipale mari.

La Conferinţa de la Potsdam ❽ din iulie 1945, noul preşedinte american Harry S. Truman, Stalin şi Churchill – înlocuit ulterior de noul premier Clement Attlee – subliniază responsabilitatea comună faţă de Germania. Consiliul de Control al Aliaţilor ❿ deţine puterea supremă de guvernare. Economia Germaniei este pusă sub controlul Aliaţilor. Învingătorii sunt de acord că principiile politice pentru reconstrucţia Germaniei sunt demilitarizarea, denazificarea şi descentralizarea. Aceste principii aveau să fie aplicate mai târziu în mod cu totul diferit, după ideologia specifică zonei de ocupaţie (*pag. 538*).

Din noiembrie 1945, conducătorii regimului nazist sunt judecaţi la Nürnberg ⓬ pentru crime de război, crime împotriva umanităţii şi crime împotriva păcii (agresiune). Majoritatea acuzaţilor au fost spânzuraţi.

8 Conferinţa de la Potsdam din iulie 1945, pe scaune de la stânga la dreapta: Attlee, Truman şi Stalin

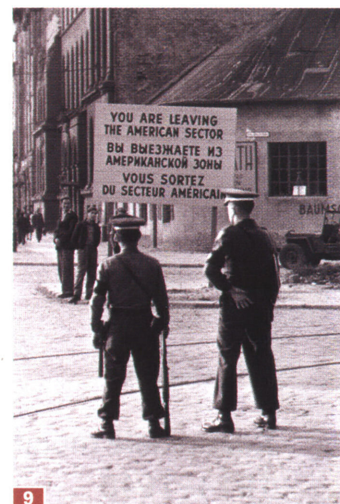

10 Sediul Consiliului de Control al Aliaţilor din Berlin-Schöneberg, 1954

11 Băiat cu bicicleta printre dărâmături, Berlin, 1945

După începerea Războiului Rece (*pag. 532*), examinarea fiecărui german cu privire la implicarea în sistemul nazist a avut loc numai parţial .

Aşa cum era planificat la conferinţele de război ale Aliaţilor (*pag. 522*), nordul Prusiei Orientale este anexat definitiv Uniunii Sovietice, iar restul teritoriilor germane de la estul liniei Oder-Neisse sunt transferate Poloniei. Se aprobă recolonizarea populaţiei germane din Europa de Est. Peste 16 milioane de germani sunt alungaţi ⓮, adesea brutal; mai bine de două milioane mor încercând să scape prin fugă.

Între timp, peste ruinele Germaniei ⓯ începea reconstrucţia. Spre deosebire de perioada de după 1918, învingătorii aduc carburanţi şi hrană suferinzilor. Femeilor le-a revenit sarcina grea a curăţării oraşelor ⓰ de dărâmături ⓫. Primii paşi spre democraţie se fac sub controlul Aliaţilor, prin reînfiinţarea Partidului Social Democrat şi a altor partide politice în iunie 1945. Renaşterea a avut loc şi pe plan cultural ⓭; apar numeroase ziare, iar teatrele, sălile de concert şi de dans sunt din nou pline.

9 Gardieni la graniţa dintre zonele de ocupaţie americană şi sovietică din Berlin

12 Unul dintre inculpaţii Procesului de la Nürnberg: Hermann Göring, 1945

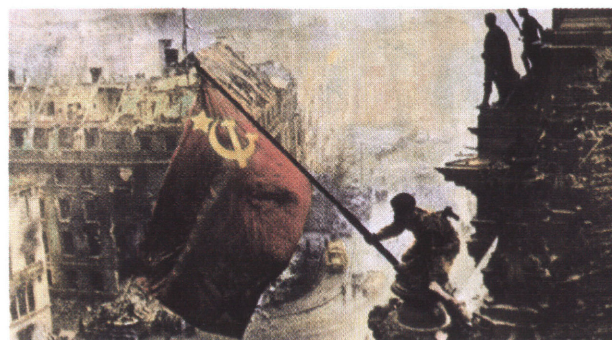

13 Reclama unei cafenele cu sală de dans printre ruinele Hanovrei, 1946

14 Refugiaţi reîntorcându-se la Berlin

15 München în ruină, 1945

16 Femei adunând molozul din Berlin, 1945

Iunie 1945 | Înfiinţarea de noi partide politice
Iulie 1945 | Conferinţa de la Potsdam
2 septembrie 1945 | Capitularea Japoniei
După noiembrie 1945 | Procesele de la Nürnberg

Steagul sovietic arborat deasupra Reichstagului german, 30 aprilie 1945 *(vezi pag. 92)*

Cuprins

Soldaţi purtând măşti de gaze, 1916 *(vezi pag. 6)*

Editura „Litera Internaţional"
O. P. 53; C.P. 212, sector 4,
Bucureşti, România
tel./fax (021) 3196390;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteţi vizita pe

www.litera.ro

Editor: Vidraşcu şi fiii
Traducere şi adaptare din limba engleză: Graal Soft – Integrated Translation Services
Redactori: Mariana Bădescu, Cristina Marin, Tatiana Fişer, Anatol Vidraşcu
Corector: Valentina Tifin
Coperta: Vladimir Zmeev
Tehnoredactare şi prepress: Vlad Panfilov

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Marea istorie ilustrată a lumii. -
Bucureşti : Litera Internaţional, 2008
7 vol.
ISBN 978-973-675-470-8
Vol. 6. - ISBN 978-973-675-513-2
94(100)(084)

Tipărit la G Canale, Bucureşti

MAREA ISTORIE ILUSTRATĂ A LUMII

ÎN 7 VOLUME

PREISTORIA • PRIMELE IMPERII
LUMEA ANTICĂ
EVUL MEDIU
ÎNCEPUTUL PERIOADEI MODERNE
EPOCA MODERNĂ
RĂZBOAIELE MONDIALE ȘI PERIOADA INTERBELICĂ
LUMEA CONTEMPORANĂ

Află mai mult pe:

www.litera.ro
ISBN 978-973-675-513-2

COLECȚIA Financiarul